

तता रसः स्थिरा पश्चान्मरुता सह योजिता ॥११॥
 अस्त्रु हंसश्च मचरो रसोऽथ स्यात्स्थिरायुतः ।
 स्थिरा धरान्विता हंसो व्यापेन च चरणं च ॥१२॥
 रसः स्थिरा ततो व्याप्तं भूयुतं शून्यमग्नियुक् ।
 रसः स्थिरा ततः सामिनः शून्यं जवियुतो मरुत् ॥१३॥
 रथः शून्यं चामियुतं हृद्वाहः मास्त्रुतः परम् ।
 रसः स्थिराऽस्त्रु च वियत् स्वयुतं प्राणं एव च ॥१४॥
 दाहोग्नियुग्मस्त्रमात् स्थिरा क्षमा दाहसंयुता ।

एकारणं सहिता लेइति । रसः - भक्तारः । स्थिरा - गकारः । मरुता सह योजिता - आकारणं सह(१) पृथग्योजिता गा इति ॥११॥ अस्त्रु - वकारः । हंसा - हकारः । मचर एकारणं सहितः हं इति । रसो भक्तारः । स्थिरा - गकारः । धरान्विता - उकारणं सहिता गु इति । हंसो - हकारः । व्यापेन - यकारणं । चरणं एका रणं ताभ्यां युक्तः ह्ये इति ॥१२॥ रसो - भक्तारः । स्थिरा - गकारः । व्याप्तं - यकारः । भूयत - ओकारात्सहितं यो इति । शून्यं - नकारः । अग्नियुक् - इकारणं सहितं नि इति । रसो - भक्तारः । स्थिरा - गकारः । सामिनः - इकारणं सहितम् । शून्यं - नकारः । मामिनिरिति मंजिविशेषणपरेऽयं निटेशः शून्यास्त्र्योवरणं इकारसहितः स्यादित्यर्थं । अस्मिन् प्रकरणं मर्वत्र मंजामंजिपरत्वेन विशेषणलिङ्गानां निटेशनियमा बोडयः । तत्र मंजिपरो लिङ्गनिटेशनियमस्त्रिविधः वर्णशब्दापिक्षया - अस्त्ररशब्दापिक्षया लिपिशब्दापिक्षया च । तेन नि इति । जवियुतः पकारणं सहितः । मरुत् आकारः पा इति ॥१३॥ अथ रथः तकारः । शून्यं नकारः । अग्नियुतं - इकारणं सहितं एतत् शून्यस्यैव विशेषणं नि इति । हृत् मकारः । दाहः - रफः । मास्त्रु - वकारणं सहितं भवति वै इति । रसः - भक्तारः । स्थिरा - गकारः । अस्त्रु - वकारः । वियत् - मकारः । स्वयुतं - विन्दुना सहितं मं इति । प्राणः - ककारः ॥१४ दाहः - रफः । अग्नियुक् - इकारणं सहितः रि इति । रसः भक्तारः । स्थिरा - गकारः । ह्या - जकारः ।

सचरश्च जर्वी पूर्वविद्यातार्तीयतः क्रमात् ॥१५॥

चतुष्टयमथार्णानां रसस्तदनु च स्थिगा ।

हृदम्बुयुक् च्छया दाहः सचरः स्याज्जर्वी च हृत् ॥१६॥

दाहोऽम्बुमरुता युक्तो व्योम सागृ रसस्ततः ।

स्थिगा (तु) इपि मरुता युक्ता शून्यं सागृ नभश्वर्णौ ॥१७॥

हंसो व्यासमरुद्यक्तः शून्यं व्यासमतोऽम्बु च ।

दाहो गोत्रा चरयुता तथा दाहस्तथा रथः ॥१८॥

हृद्वरासहितं दाहर्यौ चरसममन्वितौ ।

रसः स्थिगा ततः प्राणो रसामिनसहितो भवेत् ॥१९॥

दाहमंयुता—दाहः—रेफः तेन संयुता रेफमहिता रु इति । सचरः—एकारणमहितः । जर्वी—पकारः पे इति । पूर्वविद्यातार्तीयतः क्रमात् चतुष्टयमथार्णानां—हर्तोयादिवर्णानां चतुष्टयमित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—कामेष्वरीनित्याविद्यायास्त्रैयचतुर्थपञ्चमषष्ठान्यचरणं चत्वारि (न पे इत्यमात् परं) नित्यलिङ्गे एतद्रहस्यानि ज्ञेयानि ॥१५॥ रसो भकारः । स्थिगा—गकारः । हृत्—सकारः । अम्बु—वकारः । च्छया—जकारणमहितः । दाहो रेफः रु इति । जर्वी पकारः । चरण एकारणमहितः पे इति । हृत्—सकारः ॥१६॥ दाहोऽम्बुमरुता युक्तो—वकाराकाराभ्यां युक्तो दाहस्तन मर्वा इति । व्योम—गकारः । मार्गिनः—इकारणमहितः पि इति । रसो—भकारः । स्थिरा—गकारः । अस्मिन् प्रकरणं सर्वोऽपि शब्दः समुच्चये । मरुता युक्ता आकारण युक्ता गा इति । शून्यं नकारः । मार्गिन—इकारणमहितः न इति । नभश्वर्णौ—नभो—मकारः चर—एकारः एकारमहितो मकार इत्यर्थः ॥१७॥ हंसो—हकारः । व्यासमरुद्युक्तः व्यासं—यकारः । मरुत्—आकारः ताभ्यां युक्तः ह्या इति । शून्यं—नकारः । व्यासं—यकारः । अतः—परमिति शेषः । अम्बु—वकारः । दाहो रेफः । गोत्रा—दकारः । चरयुता—एकारसहिता दे इति । तथा दाहः—रेफः एकारसहित इत्यर्थः रे इति । तथा रथः—एकारसहितस्तकार इत्यर्थः ते इति ॥१८॥ हृत्—सकारः । धरासहितं—उकारसहितं सु इति । दाहर्यौ—रेफतकारी । चरसममन्वितौ—एकारसहितौ । रेफतकारी प्रत्येकमेकारण सहितावित्यर्थः रेते इति । रसो—भकारः । स्थिरा—गकारः ।

शून्ययुग्मं चरयुतं ततः पूर्वमतः परम् ।
 शून्ययुग्मं च गोत्रा स्यात् दाहयुक्ताम्बुना चरः ॥२०॥
 प्राणो रसाचरयुतो गोत्रा व्याप्तमतःपरम् ।
 गोत्रा दाहमरुद्रुक्ता त्वम् व्याप्तमतो भवत् ॥२१॥
 वातो नभूत्वा भूयुक्तं वास्त्ररेणा समन्वितम् ।
 रसः स्थिराऽम्बुग्नियुतं वायुयुग्मं चरगच्छितम् ॥२२॥
 यासोधरायुतः पश्चाद्रसः शक्त्या समन्वितः ।
 यासो भूःसहितो देवि ! रसो व्यासं ततश्च हृत् ॥२३॥
 दाहेनाम्बु च हृत्यश्वात् रथोऽम्बुमरुदन्वितः ।
 शून्यं च क्षेवलं भद्रे ! रसश्च सच्चा स्थिरा ॥२४॥

प्राणः—ककारः । रसाग्निसहितः—रसा—लकारः । अग्निरिकारः ताभ्यां महितः क्लि इति ॥१॥ शून्ययुग्मं—नकारहयं—चरयुतम् एकारणं महितं चे इति । ततः पूर्वमतःपरं—अस्याच्चरस्य पूर्वाञ्चरमिवोत्तरगच्छरमित्यर्थः । क्लि इति । शून्ययुग्मं—नकारहयं च इति । गोत्रा—दकारः । दाहमहितः—द्रु इति । अम्बुना—वकारणं महितः । चर—एकारः ॥२०॥ प्राणः—ककारः । रसा—लकारः । चर—एकारस्ताभ्यां महितः क्ले इति । गोत्रा—दकारः । व्यासं—यकारः । गोत्रा—दकारः । दाहमरुद्युक्ता दाहः—रफः । मरुत्—आकारः द्रा इति । अम्बु—वकारः । व्यासं—यकारः ॥२१॥ वातः—अकारः । नभो—मकारः । भूयुक्तं—जकारः युक्तं मो इति । वा—घकारः । चरणं ममन्वितं—एकारणं महितं र्षि इति । रसा—भकारः । स्थिरा—गकारः । अम्बु—वकारः । अग्नियुतं—इकारणं युक्तं वि इति । वायुयुग्मं—चकारहयम् । चरान्वितं—एकारमहितं चे इति ॥२२॥ आसः—क्षकारः । धरायुतः—उकारयुतः हृ इति । रसो—भकारः । शक्त्या समन्वितः—विसर्जनीयेन महितः भः इति । आस—क्षकारः । भूः महितः—ओकारणं सक्षितः भूः महितः इत्यत्रापि संज्ञाशब्दस्वरूपोपादानं भू इति संज्ञोपर्तनत्यर्थः चो इति । देवीति सम्बुद्धिः । रसो—भकारः । व्यासं—यकारः । हृत्—सकारः ॥२३॥ दाहन—रिफेण सहितमिति शेषः । अम्बु—वकारः र्षि इति । हृत्—सकारः । रथः—तकारः । अम्बुमरुदन्वितः—अम्बु—वकारः मरुदकारः त्वा इति । शून्यं—लकारः ।

वियदम्बुयुतं दाहस्त्वग्नियुक् स्वयुतः शुचिः ।
 भूमी रसाद्वास्वयुता पञ्चैकान्तरिताः स्थिताः ॥२५॥
 तदन्तरितवौजानि स्वसंयुक्तानि पञ्च वै ।
 तानि क्रमात् ज्या सचरो रसो भूष्म नभोयुता ॥२६॥
 हंसश्वरयुतो द्विःस्यात् ततः प्राणो रसाग्नियुक् ।
 शून्ययुग्मं चरयुतं हृदाहोऽस्तु मरुद्रुतः ॥२७॥
 व्योमाग्निसहितं पश्चाद्रसश्च मरुता स्थिरा ।
 शून्यं साग्नि नभः कुर्याच्चरण सहितं प्रियं ! ॥२८॥

कवलं च स्वररहितं न इति । भद्रे इति देवीमध्योधनं मन्त्रानन्तरितम् । रसः—
 भकारः । स चरा—एकारिण महिता, स्थिरा—गकारः गे इति ॥२४॥ वियत—
 मकारः । अम्बयुतं—वकारयुतम्—स्व इति । दाहो—रेफः अग्नियुक्—इकारिण
 महितः रि इति । स्वं—विन्दुस्तेन युतः । शुचिः—एकारः ए॒ इति । भूमिः—
 वकारः । रसाद्वास्वयुता—रसा—लकारः । ज्या—उकारः । स्वं—विन्दुः तैः
 संयुक्ता ब्लू॑ इति । पञ्चैकान्तरिता स्थिताः—ब्लू॑ इत्येतत्कूटाक्षरं एतदाद्य
 मिकैकाक्षरान्तरितं पञ्चकृत्यः प्रयोज्यमित्यर्थः । तदन्तरितवौजानि स्वसंयुक्तानि पञ्च
 वै—प्रोक्तस्य ब्लू॑ इति वौजस्यान्तरालेषु—उपरिस्थितानि सविन्दूनि वौजानि पञ्च
 तानि क्रमात् कथयामीति शेषः । ज्या—जकारः जं इति । सचरः—एकारमहितो,
 रसः—भकारः र्म॑ इति । भूः औकारः । नभोयुता—नभो—मकारः तेन महिता
 मा॑ इति ॥२६॥ हंसो—हकारः । चरयुतः एकारमहितः हे॑ इति । ब्लू॑मिति
 प्रोक्तस्य पश्चमस्य वौजस्यान्ते च स्यात् हेमिति वौजं वारहयं स्यादित्यर्थः । यथा—
 ब्लू॑ ज॒ ब्लू॑ र्म॑ व्लू॑ हे॑ व्लू॑ हे॑ एवं प्रकारिण । प्राणः—ककारः ।
 रसाग्नियुक् रसा—लकारः । अग्निरिकारः ताभ्यां सहितः क्लि इति । शून्ययुग्मं
 —नकारदृश्यम् । चरयुतं—एकारिण सहितं च इति । हृत्—सकारः । दाहो—रेफः ।
 अम्बु—मरुद्युतः—अम्बु—वकारः । मरुत्—आकारः ताभ्यां सहितः वा इति ॥२७॥
 व्योम—णकारः । अग्निसहितं—णि इति । रसो—भकारः । मरुता—आकारिण
 सहितेति शेषः । स्थिरा—गकारः गा इति । शून्यं—नकारः । साग्नि—इकारिण
 सहितं नि इति । नभो—मकारः । चरेण सहितं—एकारिण सहितं मे इति

अम्बु पश्चाद्वियत्तस्मान्नभस्तु मरुदन्वितम् ।
 शून्यं वगाप्तं च हृदयतं रथदाहस्ववङ्गिभिः ॥२६॥
 हंसः सदाहोऽम्बुरमाचरखैः संयुतो भवेत् ।
 हंसः स्याद्वाहवङ्गस्यैर्युक्तमन्यमुदीरितम् ॥३०॥
 पञ्चविंशत्कार्णैः स्याद्विलाङ्गौ भगमालिनौ ।
 कथिता परमेशानि । वनिताजनमोहिनौ ॥३१॥
 हंसस्तु दाहवङ्गस्यैर्युक्तः प्रथममुच्यते ।
 कामेष्वर्योस्तृतीयादिवर्णानामष्टकं भवेत् ॥३२॥
 हृदम्बु मरुता युक्तं हंसश्च मरुता युतः ।
 एकादशाक्षरौ नित्यक्लिन्ना नित्या समीरिता ॥३३॥

प्रिये इति देवौ मम्बोधनम् ॥२८॥ अम्बु - वकारः । वियत्-सकारः । नभः - मकारः । तुश्वः ममुच्ये । मरुदन्वितं - आकारेण सहितं - मा इति । शून्यं - नकारः । व्याप्तं - यकारः । हृत् - मकारः । युक्तं रथदाहस्ववङ्गिभिः - रथस्तकारः । दाहो - रफः । स्वं - विन्दुः । वङ्गिः - इकारः । तैर्युक्तां स्त्रीं इति ॥२८॥ हंसो - हकारः । सदाहः - रफसहितः । अम्बुरमाचरखैः संयुतः अम्बु - वकारः रसा - लकारः चर - एकारः स्वं - विन्दुः एतः संयुक्तः । एतदुक्तः भवति हकाररफवकार लकारएकारविन्दुभिर्गकं कूटमिति हृलूः इति । हंसो - हकारः । दाहवङ्गस्यैः संयुतम् - दाहो - रफः । वङ्गिः - इकारः । स्वं - विन्दुः । तैः संयुतम् । अन्य - बीजमिति शेषः । झौंकारमित्यर्थः । भगमालिनौ नित्या विद्येति शेषः । परमेशार्णोति देवीमम्बुदिः ॥ ३० ॥ ३१ ॥

हंसेत्यादिभिः सुन्दरीत्यस्तैत्विभिः श्लोकैः चतुर्था नित्यक्लिन्नाया नित्याया एकादशाक्षरौ विद्यां तज्जपादिफलं चोपदिशति । तत्र हंसो हकारः । दाहवङ्गस्यैर्युक्तः - दाहो - रफः वङ्गिः इकारः स्वं - विन्दुः तैः संयुक्तः - हृलूः खित्यर्थः । झौंकिः इति प्रथमं बीजमिति शेषः । कामेष्वर्योस्तृतीयादिवर्णानामष्टकं भवेत् - कामेष्वर्यादि नित्या विद्या दृतीयमक्षरमारभ्य दग्धमाक्षरपर्यन्तं अत्र द्वितीयाक्षरादृष्ट्यष्टाक्षराणि तेन नवाक्षराणि सम्प्रबानि । हृत् - सकारः । अम्बु मरुता युक्तः -

वनितानवनीतानां द्रावकोऽग्निर्जपादिना ।
जायते साधको नित्यं कन्दपाधिकसुन्दरः ॥३३॥
भूः स्वेन युक्ता प्रथमं प्राणो दाहेन तद्युतम् ।
रसो दाहेन तद्युक्तं प्राणो दाह-वन-स्व-युक् ॥३४॥
कं च दाहेन तद्युक्तं प्रभा दाहेन तद्युता ।
ज्या च दाहेन तद्युक्ता नित्यक्लिन्नान्तता दद्यम् ॥३५॥
एषा नवाक्षरी नित्या भेरुण्डा सर्वसिद्धिदा ।
यस्याः स्मरणतो नश्येद्गरलं त्रिविधं क्षणात् ॥३६॥

अम्बु—वकारः । मरुत्—आकारः । ताम्या युक्तं स्वा इति । हंसो—हकारः ।
मरुता—आकारेण युक्तः छों इत्यर्थः । वनितानवनीतानां द्रावकोऽग्निः । एतदुक्तं
भवति—एतस्य विद्यासिद्धिस्य दर्शनादेव वनिताः अर्थं प्राणाद्युपकारिका (१)
वशा भवन्ति ॥ ३२ ॥ ३३ ॥ ३४ ॥

भूः स्वेनेत्यादिभिः क्षणादित्यस्तैस्त्रिभिः श्लोकैः पञ्चम्या भेरुण्डानित्याया
नवाक्षरौ विद्यासुपदिशति । तत्र—भूः ओकारः । स्वेन युक्ता-विन्दुना सहिता,
ओमिति । प्रथमं—बीजमिति शेषः । प्राणः—ककारः । दाहेन—रेफेण । तद्युतं—
ओकारयुक्तं जकाराक्षरमित्यर्थः क्रों इति । रसो-भकारः । दाहेन-रेफेण । तद्युतं—
ओकारयुक्तं भकाराक्षरमित्यर्थः भ्रों इति । प्राणः—ककारः । दाहवनस्वयुक्—
दाहो—रेफः । वनं-ओकारः । सं—विन्दुः एतैः संयुतः क्रो॒॑ इति ॥ ३५ ॥
कंच—भकारः । दाहेन—रेफेण । तद्युक्तं ओकारयुक्तं भकाराक्षरमित्यर्थः भ्रों
इति । प्रभा—हकारः । दाहेन—रेफेण, तद्युक्तं—ओकारयुक्तं छकाराक्षर-
मित्यर्थः छों इति । ज्या-जकारः । दाहेन-रेफेण । तद्युक्तं ओकारयुक्तं जकाराक्षर-
मित्यर्थः जों इति । नित्य-क्लिन्नाऽन्ततोहयं—नित्यक्लिन्ना (नित्या) विद्याया अन्तन्तः
अक्षरहयं स्वाहा इत्यर्थः ॥ ३६ ॥ नित्य-भेरुण्डा—नित्या विद्येति शेषः ।
गरलं—विषं त्रिविधं—स्थावरजङ्गमक्षतिमधेदेन । तत्र स्थावरं—कारस्करकार-
वीरादि, जङ्गमं—फणिगोनासादि । क्षतिमं—लिङ्गुचरसकपूरादि ॥३७॥

(१) अर्थं प्राणाद्युपकारिका इति टौ० पु० पा० ।

भेरुण्डाद्यमिहाद्यं स्याद्वित्यक्लिन्नाद्यनन्तरम् ।
 ततोऽस्मु शून्यं हंसामिन्युक्तमग्नु मरुद्रातम् ॥३८॥
 हृदग्निना युतं शून्यं व्याप्तेन शृचिना च युक् ।
 शून्यं नभःशक्तियुतं नवार्णयमुदीरिता ॥३९॥
 नित्या सर्वार्थिदा वक्षिवासिनी विश्वघस्मरा ।
 यस्याः स्मरणातो वश्यं जायते भुवनवयम् ॥४०॥
 द्वितीयं वक्षिवासिन्या नित्यक्लिन्ना चतुर्थकम् ।
 पञ्चमं भगमालाद्यं भेरुण्डाद्या द्वितीयकम् ॥४१॥

भेरुण्डाद्येत्यादिभिस्त्वयमित्यन्तेस्त्रिभिः श्लोकैः षष्ठ्या वक्षिवासिनीनित्याया
 नवाच्चरीं विद्यामुपदिशति । तत्र 'भेरुण्डाद्यमिहाद्यं स्यात्'—भेरुण्डानित्य-
 विद्याया आद्यमच्चरं वक्षिवासिनीनित्याविद्याया आद्यमच्चरं भवतीत्यर्थः
 तेन श्लोमिति सिद्धम् । 'नित्यक्लिन्नाद्यनन्तरं'—नित्यक्लिन्ना नित्याविद्याया
 आद्यमच्चरं झौंकारोऽस्या द्वितीयमच्चरमित्यर्थः । ततः—अनन्तरम् । अस्म—
 वकारः । शून्यं—नकारः । हंसामिन्युक्तं—हक्कारिकाराभ्यां सहितं वक्षिद्वयर्थः ।
 अस्मु—वकारः । मरुद्युक्तं—आकारायुक्तं वा इति ॥३८॥ हृत् नकारः । अग्निना
 युतं—इकारिणं सहितं मि इति । शून्यं—नकारः । व्याप्तेन—यकारिणं
 शुचिना च एकारिणं च युक्—युतं आभ्यां द्वाभ्यां युक्तमित्यर्थः त्वं इति । शून्यं
 —चकारः । नभो—मकारः । शक्तियुतं—विसर्जनीयसहितं मः इति ॥३९॥
 विश्वघस्मरा-प्रलये विश्वग्रासकर्ता ॥४०॥

द्वितीयमित्यादिभिः तारिणीमित्यन्तेस्त्रिभिः श्लोकैः सप्तम्या महावज्रे ख्वरो-
 नित्याया द्वादशाच्चरीं विद्यामुपदिशति । तत्र द्वितीयं वक्षिवासिन्या:—वक्षि-
 वासिनीनित्याविद्यायाः द्वितीयमच्चरं अस्या आद्याच्चरं झौं इति । नित्यक्लिन्ना
 च सुर्वर्षकं पञ्चमस्त्र (१) नित्यक्लिन्नेत्यर्थः । भगमालाद्यं ऐङ्कारः । भेरुण्डाद्या
 द्वितीयकं—झौंकारः ॥४१॥ नित्यक्लिन्नाद्वितीयं च तृतीयं च—नित्य इत्यक्लिन्नेत्यर्थम् ।
 षष्ठ्य सप्तम्यौ तस्या एव (मट) इत्यर्थः । अष्टमं नवमं पञ्चात्—तस्या एवाष्टमाच्चरं
 नवमाच्चरं च स्याताम् (द्रवे) इत्यर्थः । एतदाद्यं—अस्या महावज्रे ख्वर्या आद्यं
 झौंकार इत्यर्थः । द्वःखसङ्घाततारिणी—अविवेकतारिणीत्यर्थः ॥४२॥

(१) चतुर्थकं पञ्चमं कि इति किञ्चे इत्यर्थः इति टौ०प०पा० । चतुर्थकं पञ्चपञ्चकिंभव्यर्थ इति वङ् प०पा०।

नित्यक्लिन्नाद्वितीयं च द्रूतीयं षष्ठसप्तमौ ।
 अष्टमं नवमं पश्चादेतदाद्यमितीरितम् ॥४२॥
 महावच्चेष्वरी नित्या द्वादशार्णा समीरिता ।
 कान्तारसागरकुरुदुःखसङ्घततारिणी ॥४३॥
 वच्चेष्वर्यन्त्यमाद्यं (१) स्याद्वियदग्नियुतं ततः ।
 अम्बु स्यान्मरुता युक्तं गोत्रा च्छासंयुता ततः ॥४४॥
 रयो व्यासेन शूचिना युतं स्यात् तदनन्तरम् ।
 अन्त्यार्णी वक्षिवासिन्या द्रूती नित्या समीरिता ॥४५॥
 सप्तान्नरौ समस्तापत्तारिणी विष्वरञ्जिनी ।
 श्रीकारौ शिवतावासिकारिणी सर्वसिङ्गिदा ॥४६॥
 आद्यन्तु वक्षिवासिन्या द्रृत्यादिस्तदनन्तरम् ।
 हंसो धराख्वसंयुक्तः तेजश्वरसमन्वितम् ॥४७॥

वच्चेष्वर्यन्त्यादिभिः सिद्धिदेत्यन्तैः विभिः श्वोकैः अष्टम्या द्रूतीनित्यायाः
 सप्तान्नरौ विद्यामुग्दिश्ति । तत्र वच्चेष्वर्यन्त्यमाद्यं स्यात्—वच्चेष्वरीनित्यायाः
 अन्त्यमन्तरं अस्यां द्रूतोनित्यायामाद्यमन्तरं भवति झीं इत्यर्थः । वियदग्नि-
 युतं—विग्रहं शकारः । अग्नियुतं—इकारसहितम् । ततः—हितीयमित्यर्थः शि-
 इति । अम्बु स्यान्मरुता युक्तं—अम्बु—वकारः । मरुता युक्तं—आकारेण सहितं
 वा इति द्रृतोयमन्तरम् । गोत्रा च्छासंयुता ततः—गोत्रादकारः । च्छाया युता—
 ऊकारेण सहिता दू इति चतुर्थमन्तरम् ॥४४॥ रयो व्यासेन शूचिना युतं स्यात्
 तदनन्तरं—रयस्तकारः । व्यासेन—यकारेण, शूचिना—ऐकारेण युतं त्वै
 इति । अन्त्यार्णी वक्षिवासिन्याः—नम इत्यर्थः ॥४५॥ समस्तापत्तारिणी—
 अविवेकापत्राशकरी ॥४६॥

आद्यमित्यादिभिः कारिणी इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्वोकैर्नवम्याद्वरितानित्याया द्वाद-
 शास्त्ररौ विद्यामुपदिश्ति । तत्र—आद्यन्तु वक्षिवासिन्याः—ॐ इत्यर्थः । द्रृत्यादि-
 तदनन्तरम्—झींकारो दिर्तीयं बीजम् । हंसोधराख्वसंयुक्तः—हंसो—इकारः ।
 धरा—उकारः—खं विन्दु स्ताभ्यां युक्तः—हँकारः द्रृतीयं बीजम् । तेजश्वर-

(१) वच्चेष्वर्यन्त्यमाद्यं इति पुस्कात्यपाठः ।

वायुः प्रभा चरयुता यासः शक्ति-समन्वितः ।
 हृदा रथेण दाहेन वङ्गिः स्थादृष्टमं प्रिये ! ॥४८॥
 हंसः स्मास्त्रयुतो यासस्त्रयुक्तो द्वितीयकम् ।
 द्युतिर्नादयुता नित्या त्वरिता द्वादशाक्षरी ॥४९॥
 लक्ष्मीकान्तियशोविद्याधनारोग्यायुगमित्रत् ।
 विषदुःखप्रशमनी सर्वाभीष्टामिकारिणी ॥५०॥
 शुचिः स्वेन युतस्त्वाद्यो रसा वङ्गि-समन्वितः ।
 प्राणो द्वितीयः स्वयुतो वनहृच्छक्तिभिः परः ॥५१॥
 द्वितीयिता चाक्षरी स्थान्नित्याऽसौ कुलसुन्दरी ।
 यस्याः स्मरणमात्रेण सर्वज्ञत्वं प्रजायते ॥५२॥

समन्वितम्—तेजः—रुक्मारः । चरेण—एकारिण समन्वितः खे इति चतुर्थम् ॥४७॥
 वायुः—चकारः । (पदाम्) (१) प्रभा—छकारः । चरयुता—एकारयुक्ता छे
 इति षष्ठम् । यासः [शक्तिसमन्वितः]—यासः—चकारः । शक्तया—विसर्जनीयेन
 समन्वितः चः इति सप्तमम् । हृदा रथेण दाहेन वङ्गिः—सकार-सकार रेफ-ईकारैः
 स्त्री इत्यष्टमं बीजम् । प्रिये—इति देवीमन्तुहिः ॥४८॥ हंसः स्मास्त्रयुतः हृष्ट (२)
 इति नवमम् । यासस्त्रयुतः—चे इति दशमम् । द्वितीयकं—घस्या एव द्वितीयं
 बीजं हृष्टै॒ इत्येकादशम् । द्युतिर्नादयुता—द्युतिः—फकारः । नादः—टकारः
 तेन युक्ता फट् इति द्वादशं बीजम् ॥४९॥ विषदुःखप्रशमनी—विषं—सर्पदिंजं,
 दुःखं—दारिद्र्यादिंजं हयो नाशकरी ॥५०॥

शुचिरित्यादिना जायते इत्यन्तेन स्त्रोकहयेन दशम्याः कुलसुन्दरीनित्याया-
 स्यच्चरां विद्यामुपदिशति—तत्र—शुचिः स्वेन युतः—विन्दुना सहित ऐकारः एव
 इति प्रथमं बीजम् । रसावङ्गिसमन्वितः—रसा—लकारः, वङ्गिरीकारः ताम्यां
 समन्वितः । प्राणः—ककारः, स्वयुतः—विन्दुयुतः—क्ली॒॑ इति द्वितीयम् । वन-
 हृच्छक्तिभिः परः—सौः इति तृतीयं बीजम् ॥५१॥ यस्याः स्मरणमात्रेण—जपा-
 राधनादिवेंगुस्थेनापीत्यर्थः ॥५२॥

हंसश्च हृतप्राणरसादाहकुर्भिः समन्वितः ।
 विद्यया कुलसुन्दर्या योजितः सम्प्रदायतः ॥५३॥
 नित्या नित्या व्यक्तरा स्यात् षड्भिः कूटान्नरैर्युता ।
 प्रतिलोमादिभी रूपै द्वासप्ततिभिराहता ॥५४॥
 यस्या भजनतः सिङ्गो नरः स्यात् खेचरः मुख्वौ ।
 नियहानुग्रहौ चास्य जायते स्वेच्छयाऽनिश्चम् ॥५५॥
 त्वरितोपान्त्यमाद्यं स्यात् युतिर्दाहचरस्वयुक् ।
 हृच्च दाहद्वमास्वयुतं वच्चे श्री पञ्चमं ततः ॥५६॥

हंस इत्यादिभिः अनिश्चित्यन्तैस्तिभिः श्वोकैर्कादश्या नित्यायास्वरक्षरां
 विद्यां तद्देदसङ्गां चोपदिशति । तत्र हंसश्च हृतप्राणरसादाहकुर्भिः समन्विता—
 हंसो—हकारः । हृत्—सकारः । प्राणः—काकारः । रमा—लकारः । दाहः—
 रेफः । कुः—उकारः । पञ्चभिः हंसाख्यो हकारः सहितः स्यात् । एतदुक्तं भवति
 एतैर्हकारादिभिः (१) उकारान्तैः षड्भिरक्षरैः प्रत्येकमनुलोमक्रमण्याद्यन्तक्रमयो-
 जितैरेव षड्भेदभिन्नैस्तदनु उकारादिभिर्हकारान्तैः प्रत्येकं प्रतिलोमक्रमण्याद्य-
 न्तक्रमयोजितैरेव षड्भेदभिन्नैस्तदनुकूलसुन्दरोनित्याविद्यायाः प्रकृतिभूतया सङ्केत-
 विद्यया षट्प्रकारभिद्यया सम्प्रदायतो योजितैः नित्याविद्याया द्वासप्ततिर्भद्राः
 सम्भवन्ति, तेषाद्या प्रधाना सियमिति ॥५३॥ नित्यानित्येत्यादिना श्वोकेन
 नित्यानित्याविद्याया उपरिष्ठाहृच्चमाणिषु विश्वधिक(२)शतभंदेषु द्वासप्तति-
 भिन्नैस्तुक्षिः तेषु क्रमागतानां विभवेदानां प्रयोगप्राधान्यदर्शनायेत्यर्थः ॥५४॥
 यस्या भजनत इत्यादिना श्वोकेन विद्यासिद्धस्य मामर्थं कथयति । तत्र स्वेच्छया—
 उपरिष्ठावित्यानित्यापट्टीक्तनियहानुग्रहस्य योगबलादित्यर्थः ॥५५॥

त्वरितेत्यादिभिः कामदोदर्दत्यन्तैः पञ्चभिः श्वोकैर्दृदश्या नौलपताकानि-
 त्यायाः सप्तदशाक्षरां विद्यामुपदिशति, तत्र त्वरितोपान्त्यं उपान्त्यं अन्त्या-
 क्षरात्पूर्वम् श्लृ॑ स्लृ॒ स्लृ॑ स्लृ॒ लक्॑ ३ ल्वह॑ ४ ल्वस्त्र॑ ५ ड्लस्त्र॑ ६ एवं अनुलोमक्रमण्य

(१) अब “एई ओ १२३ ओ २४५ ओ ३४६७८९९१४८० एई ४८० एई ६८० एने मू” इत्यधिकः पाठ;
 टी० पु० ।

(२) अधिकसप्ततेषु टी० पु० पा० ।

मरुत् स्वयुक्तो मध्याद्ये दशम्याः क्रमशः स्मृते (१) ।
 भूमी रमाक्षमास्वयुता वचे श्री षष्ठतः क्रमात् ॥५७॥
 षड्चक्राणि त्वरिता दृतीयं तदनन्तरम् ।
 द्युतिर्दीहचरस्वेन अस्या आद्यमनन्तरम् ॥५८॥
 उक्ता नौलपताकाख्या नित्या सप्तदशाक्षरी ।
 समरे विजयं खड्गपाटुकाङ्गनसिङ्घिदा ॥५९॥
 वितालपत्रिणौ चटपिशाचादिप्रसाधनी ।
 निधानविलसिङ्घान्नसाधनी कामदोषिता ॥६०॥

षड्भेदाः । इ॑ १३ २८३ ३८३ ४४३ ५४३ ६४३ (२) एवं प्रतिलोमक्रमेण षड्भेदाः । एवं हादशभेदेषु (३) षड्विधसङ्केतविद्यायोजनात् हासपतिभेदाः सम्भवन्ति । ई॒अ॑१ ई॒ए॑२ । ई॑अ॑ए॑३ । ई॑अ॑इ॑४ । अ॒॑ई॑ए॑५ । ओ॒ई॑ए॑६ । एतेभूल-
 सङ्केतविद्या षड्भेदाः । (४) साक्षात्कृत्य हुक्ते खा छाँ इति प्रथमं बोजमितिशेषः । द्युतिर्दीहचरस्वयुक्—फकाररेफजकारविन्दुभिर्युक्तः फु॑ इति द्युतीयम् । हुक्त
 दाहक्षमास्वयुतं सकाररेफजकारविन्दुभिर्युक्तं दृतीयं सू॑ इति । वज्रे शो पञ्चमं
 ततः श्रीकारश्चतुर्थमित्यर्थः ॥ ५६ ॥ ततः मरुत्स्वयुक्तः—विन्दुमहित आकारः ।
 आ॒॑इ॑ति पञ्चमम् । मध्याद्ये दशम्याः क्रमशः स्मृते दशम्याः कुलसुन्दरीनित्यायाः
 मध्याद्यं बोजहयं ली॒॑ ए॒॑ इति अस्याः षष्ठं सप्तमं चाक्षरहयं स्यादित्यर्थः ।
 भूमीरसाक्षमास्वयुता—वकारः सकारजकारविन्दुभिर्युक्तः वू॒॑ इति अष्टमं बीजम्
 वज्रे श्री षष्ठतः क्रमात् ॥ ५७ ॥

षड्चक्राणि (५) तानि नित्यमद्वये । इति । एभिः षड्भिर्मन्त्रस्य चतुर्दशाक्षराणि
 त्वरिता दृतीयं तदनन्तरं—हु॒॑ इति पञ्चदशं बोजम् । द्युतिर्दीहचरस्वेन-फकार
 रेफएकारविन्दुभिर्युक्तमस्याः द्युतीयं क्लृटं फु॒॑ इति षोडशमन्त्ररम् । अस्या आद्य-
 मनन्तरं छाँकारः सप्तदशमित्यर्थः ॥ ५८ ॥

(१) दशम्या-पत्रतः शिवे इति सो॑० पु० पा० ।

(२) अताऽब्रह्मदिव्यरम्य स्य॒॑ इयन्नोपायः सो॒॑ पक्षके नाति । (३) षु विश्वामित्राः षड् इति

सो॒॑ पु० पा० ।

(४) ई॒चौ—भेदाः इयन्न पाठः टौकापुष्कके नाति ।

रसो नभस्तथा दाहो व्यासं चमा वनपूर्विका ।
 स्वेन युक्ता भवेन्नित्याविजयैकाक्षरी मता ॥६१॥
 वादेषु समरे कृच्छ्रे व्यवहारे सदा जयम् ।
 विधत्ते स्मरणादेव विजया विश्ववैभवा ॥६२॥
 हृदम्बुवनयुक्तं स्वं नित्या स्यात् सर्वमङ्गला ।
 एकाक्षर्याऽनया सिङ्गो जायते खेचरः चणात् ॥६३॥
 भूःशून्ये नभसा भूम्बु रसस्थाय स्थिरगम्बु च ।
 रयोऽग्निना युतो ज्याऽम्बु मरुद्युक्ता रसा मरुत् ॥६४॥
 नभश्च मरुता युक्तं रसाशून्येऽग्निसंयुते ।

खड्डपादुकेतागदैनि उपरिष्ठानोलपताकानित्याविधानपटलेषु व्यक्तं वच्च-
 माणान्यत्र प्रस्तौति ॥ ५८ ॥ ६० ॥

रस इत्यादिना वेभवेत्यस्तेन श्वोकद्वयेन तयोदशा विजयानित्याया एकाक्षरीं
 विद्यां तदनुभावं चोपदिशति - तत्र रसो—भकारः । नमः - मकारः । दाहो
 —रेफः । व्यासं—यकारः । चमा—उकारः । वनपूर्विका ओकारयुक्ता ।
 स्वेन युक्ता - विन्दुता सहिता । एतदुक्तश्चवति - भकारमकाररेफयकारोकार-
 विन्दुभिः कूठरूपा एकाक्षरो विद्येति । भूम्याँ इति कूठम् ॥६१॥ समरे कृच्छ्रे
 युद्धे दुर्जये ॥६२॥

हृदम्बु इत्यादिना श्वोकेन चतुर्दश्याः सर्वमङ्गलानित्याया एकाक्षरों विद्यां
 तदनुभावं चापदिशति । तत्र हृदम्बुवनयुक्तं स्वं - सकारवकारओकारविन्दुभिर्युक्तं
 कूटं स्वों इत्येकाक्षरी ॥६३॥

भूःशून्ये इत्यादिभिर्भवेदित्यत्तैरष्टभिः श्वोकैः पञ्चदशाः ज्वालामालिनीनित्याया
 स्त्रिषष्ठाक्षरां विद्यामुपदिशति - तत्र भूः ओकारः (१) । शून्ये - नकारहयं
 अतेरि । नभसा भूः—मकारसहित ओकारः सो इति । रसो—भकारः ।
 स्थिरा—गकारः । अम्बु—वकारः । रयः—तकारः । अग्निना युतः—इकार-
 सहितः ति इति । ज्या—जकारः । अम्बुमरुद्युक्ता—वकाराकारयुक्ता ज्वा इति ।
 रसामरुत्—लाइति ॥६४॥

नभो—मकारः । मरुता—आकारेण युक्तः माइति । रसाशून्ये—लकारो नका-

(१) ऊकार इति टौ० पू० पा० ।

गोत्रा चरेण सहिता अम्बु पूर्वाक्षरं तथा ॥६५॥
 अम्बु ग्नौ हृत् सदाहाम्बु रसद्मारयहृत्स्वयुक् ।
 हंसश्च मरुता दाहः प्राणश्च मरुता युतः ॥६६॥
 दाहः सामिनः प्राणचरौ ज्या मरुत्सहिता रथः ।
 चरेणाम्बु च गोत्रा हृत्सामिन ज्याम्बुरसा स्वयुक् ॥६७॥
 रथः सामिन ज्याम्बु रसा पुनरेतौ जवी ततः ।
 दाहेनानेन ते द्विः स्यात् हंसो दाहमरुत्स्वयुक् ॥६८॥
 हंसश्च दाहवङ्गिस्वैर्दीहद्मास्वयुतश्च सः ।
 सप्त दाहास्तोऽस्याः स्युरष्टमाद्यास्तु पञ्च वै ॥६९॥

रथ । अग्निसंयुते—इकारसहितौ लिनि इति । गोत्रा—दकारः । चरेण
 सहिता—एकारिण सहिता दे इति । अम्बु—वकारः । पूर्वाक्षरं तथा—वकार-
 पूर्वाक्षरं देइति ॥६५॥

अम्बुग्नौ—अम्बु—वकारः अग्निरिकारः विइति । हृत्—सकारः । दाहाम्बु—
 —रेफवकारौ वै इति । रस—ज्ञा—रसः—भकारः ज्ञा—जकारः भू इति । रथः—
 —तकारः । हृत्—सकारः । स्वयुक् विन्दुयुक्तम् । स्वयुगितिसकारस्थैव विशेषणं
 संइति । हंसश्च मरुता युत इति सम्बन्धः—हा इति । दाहोरेफः रेफिति ।
 प्राणश्च मरुता युक्तः का इति ॥६६॥ दाहः सामिनिरिति । रेफः इकारसहितः
 रिइति । प्राणचरौ—केइति । ज्या मरुत्सहिता—जाइति । रथः—तकारः
 चरेणाम्बु च वै इति । गोत्रा—दकारः । हृत्—सकारः । सामिनः—सि इति ।
 ज्याम्बु—ज्वइति । रसा स्वयुक् लं इति ॥६७॥ रथः—अग्निना सहितः ति
 इति । ज्याम्बु—ज्वइति । रसा—लकारः । पुनरेते एतत्पूर्वोक्ताक्षरहयं पुन-
 रयि स्यात् ज्वलइति । जवीदाहेन युतः पकारोरेफेण युतः प्र इति । अनेन
 ते द्विः स्यात्—अनेन प्रत्यक्षरेण ते इति पूर्ववीप्तिमक्षरहयं ह्यः ज्वलज्वल
 इति प्रज्वल त्रीखक्षराणि द्विरुच्चरेदित्यर्थः । स्यादित्यस्योपरिष्ठात् इत्यन्वयः ।
 हंसोदाहमरुत्स्वयुक्त्स्यादिति ह्योँ इत्यर्थः ॥६८॥ हंसश्च दाहवन्-हिस्वैरिति—ह्यौँ
 इत्यर्थः । दाहज्ञास्वयुतश्च स इति—हंसः हकारएव ह्यं इति । सप्तदाहाः रेफिति
 सप्तक्षत्वं उच्चरेदित्यर्थः । ततः—अनन्तरम् । अस्याः—विद्यायां इतिशेषः । स्युरिति
 काकाक्षिगोलकन्यायवत्पूर्वापरयोरन्वेति । अष्टमाद्यास्तु पञ्चवै—अस्या विद्याया

उपान्त्याधःस्थितं नौलपताकाया अनन्तरम् ।
 त्वरितान्त्यच्च भेरुण्डा अष्टमं नवमं तथा ॥७०॥
 ज्वालामालिनित्याऽसौ विषष्टगर्णसमैरिता ।
 वेधाकर्षणसन्तापवश्यावेशकरी भवेत् ॥७१॥
 वायुप्राणंवनस्वैः सा चिद्रा स्याद्वरहया ।
 या सिद्धिधनधान्यात्मनिधिलाभाय कल्पते ॥७२॥
 शुचिः स्वेनाय शून्यं स्याद्वभसा भूरसः स्थिरा ।
 अम्बु पश्चाद्रयः साग्निर्मरुताऽम्बुरयौ तथा ॥७३॥
 इलायुतोऽग्निरेतत्त्वयं पुनः ।
 दाहश्च मरुता हंसस्त्वग्निरेतत्त्वयं पुनः ॥७४॥

अष्टमाक्षरमारभ्य द्वादशाक्षरावधि पञ्चाक्षराणि ज्वालामालिनी इति स्युत्त्वर्थः ॥६८॥ उपान्त्याधःस्थितं नौलपताकाया अनन्तरं—नौलपताका नित्याविद्याया अन्तरात् पूर्वक्वरं पूर्वस्थितमवरमित्यर्थः इह इति । त्वरितान्त्य—त्वरिता—विद्यायाक्षरमाक्षरं फट्कारमित्यर्थः । भेरुण्डा अष्टमं नवमं तथा—भेरुण्डा-विद्याया अष्टमनवमाक्षरहयं स्वाहा इत्यर्थः ॥ ७० ॥

ज्वालामालिनीत्यादिना शोकेन अस्या अक्षरसङ्ख्यामसाधारणानि पञ्चफलानि चोपदिशति ॥ ७१ ॥

वायुत्त्वाद्यखिलेष्टदेत्यन्तैः षोडशभिः श्लोकैर्वासाद्या दशोत्तरशताक्षरैः विद्यां तत्सिद्धिफलं चोपदिशति । तत्र वायुप्राणवनस्वैः चकारककारशौकारविन्दुभिरित्यर्थः । तत्र चकारः प्रथमाक्षरम् । आत्मलाभः—स्वरूपज्ञानम् ॥ ७२ ॥

शुचोत्त्वाद्यखिलेष्टदेत्यन्तैः षोडशभिः श्लोकैर्वासाद्या दशोत्तरशताक्षरैः विद्यां तत्त्वामादिकं चोपदिशति—तत्र शुचिः स्वेन—एव इति । शून्यं—नकारः । नभसा भू—भो इति । रसो—भकारः । स्थिरा—गकारः । अम्बु—वकारः । रयः साग्निः—ति इति । मरुताम्बु—वाइति । रयौ—तकारहयम् । तथा—मरुदन्वितं स्ता इति ॥७३॥ इला युतोऽग्निः—इला—सकारः । अग्निः—इकारः त्वि इति । एतानि पुनः—उक्तानि व्रीखक्षराणि पुनरप्युच्चरेदित्यर्थः । अम्बु

अम्बुदाहो मरुद्युक्तो हंसोऽथ धरया नभः ।
 तेजोऽग्निना पुनः पञ्च वातः स्वेन समायुतः ॥७५॥
 तोयं चरेण तत्पूर्वं तोयमग्नियुतं ततः ।
 शून्यं व्यासेन शुचिना शून्यं शक्त्या नभोयुतम् ॥७६॥
 दाहोधरास्वसहितस्तोयं चरसमन्वितम् ।
 एतत्पूर्वमधः प्रोक्तचतुष्टयमतः परम् ॥७७॥
 ज्या स्वेन युक्ता सचरो रसस्वैतस्य पूर्वकम् ।
 रसोऽग्निना पुनः प्रोक्तचतुष्कात् त्रयमन्ततः ॥७८॥
 नभो भवा चरेणापि हंसस्वैतस्य पूर्वकम् ।
 हंसोऽग्निना प्राक् वितयं हृदयं स्वसमायुतम् ॥७९॥

मरुद्युतं—वाइति । दाहश्च मरुता—राइति । हंसस्वग्नियुतः—हि इति । एत-
 त्ययं पुनः—एतानि तौख्यक्तराणि पुनरपि वदेदित्यर्थः ॥७४॥ अम्बु—वकारः ।
 दाहो मरुद्युक्तः—राइति । हंसो—हकारः । धरया—उकारण । नभो—मकारः
 मु—इति । तेजोऽग्निना—तेजः—खकारः खि इति । पुनः पञ्च—प्रोक्तानि वाराह-
 मुखोपश्चाक्तराख्येव पुनश्चास्याः । वातः स्वेन समायुक्तः—वातः अकारः उं
 इति ॥७५॥ तोयं चरेण तोयं—धकारः (१) धिइति । तत्पूर्व—अक्षरमिति शेषः ।
 घं इति । तोयमग्नियुतं—धिइति । ततः उपरि । शून्यं—नकारः ।
 व्यासेन शुचिना—युतमिति शेषः न्यै इति । शून्यं—नकारः । शक्त्या नभोयुतं—
 शक्तिर्विसर्जनोयः मः इत्यर्थः ॥७६॥ दाहो धरास्वसहितः—रुं इति । तोयं चर-
 समन्वितं—घे इति । एतत्पूर्वं—रुं इत्यर्थः । अधःप्रोक्तचतुष्टयमतः परं—
 रुं घे इत्यस्मात्पूर्वस्थितं धिन्यै नम इत्यक्तरचतुष्टयमस्तोपरिष्ठाद्योजयेदित्यर्थः ॥७७॥ ज्या स्वेन युक्ता—विन्दुयुक्तो जकारः जं इति । सचरो रसः—
 भे इति । एतस्य पूर्वकं—उक्ताक्तरस्य पूर्वमक्तरं जं इत्यर्थः । रसोऽग्निना—युत
 इति शेषः भि इति । पुनः प्रोक्तचतुष्कात्त्रयमन्ततः—पूर्वोक्तविन्यै नम इति
 चतुर्थे—प्रथमाक्षरवज्जं न्यै नमः इत्यक्तरवयं उपरिष्ठाद्योजयेदित्यर्थः ॥७८॥
 नभो भवा—युतमिति शेषः मो इति । चरेणापि हंसः—अपि: समुच्चये हे इति ।

रसश्वरेण तत्पूर्वमग्निना च रसो युतः ।
 पश्चाद्ग्रहकवयं वाता धरया च नभः प्रिये ! ॥८०॥
 प्राणः स्वेन युतः पश्चात्कृदयं स्वयुतं रसः ।
 व्यासमेतच्चयं पश्चात्कृद्वाहेनाम्बुसंयुतम् ॥८१॥
 गोचारा धरायुता स्पर्शी नादयुक्तो जबी युतः ।
 दाहेन पूर्वं पूर्वं च पूर्वं च मरुता युतम् ॥८२॥
 शून्यं मरुत्स्वसहितं हृद्वाहेनाम्बुना चरः ।
 स्पर्शी मरुत्स्वसहितो हृद्वाहेनाम्बुसंयुतम् ॥८३॥
 ज्याग्निः स्वसंयुतो हंसः तथाम्बु मरुता सह ।
 हृदयेन स्वेन युतं रसश्व स्वेन संयुतः ॥८४॥
 प्राणदाहौ धरायुक्तौ पुनस्तौ वङ्गिना विष्यत् ।
 वार्द्धायुक्तमम्बुस्याद्वियद्वाप्रस्वसंयुतम् ॥८५॥

एतस्य पूर्वकं—हे इत्यस्य पूर्वं मो इत्यर्थः । हंसोऽग्निना—हि इति । प्राक् वित्तयं—
 —प्रागुक्तं न्यैनमः इत्यक्त्रवयम् । हृदयं स्वसमायुतं—स्तं इति ॥८७॥ रसश्वरेण—
 भे इति । तत्पूर्वं—भे इत्येतस्य पूर्वमक्तरं स्तं इति । अग्निना च रसो युतः—च
 कारः समुच्चये भि इति । पश्चाद्ग्रहकवयं—प्रागुक्तं न्यैनम इति वित्तयम् । वातः अकारः ।
 धरया च नभः—यु इति । प्रिये इति देवीसम्बुद्धिः ॥८०॥ प्राणः स्वेन युतः—कं इति;
 हृदयं स्वयुतं—स्तं इति । रसो—भकारः । व्यासं—यकारः । एतच्चयं पश्चात् ग्रोक्तं
 स्तं भय इत्यक्त्रवयं पुनरपि स्यादिति । हृत्—सकारः । दाहेनाम्बुना संयुक्तं वं
 इति ॥८१॥ गोत्रा—दकारः । धरान्विता—दु इति । स्पर्शी नादयुक्तः—स्पर्शः
 —षकारः । नादः—टकारः ष इति । जबी दाहेन युतः—पकारो रेफेण युतः प्र
 इति । पूर्वं प्र इत्यस्मादक्त्ररात्पूर्वाद्वरस्य पूर्वमक्तरं दुइति । पूर्वं च मरुता युतम्—
 अत्र पूर्वशब्दः दु इत्येतस्य पूर्वाद्वरविष्यत्यः एता इत्यर्थः ॥८२॥ शून्यं मरुत्स्वसहितं—
 नां इति । हृत्—सकारः । दाहेनाम्बुना चरः—वं इति । स्पर्शी मरुत्स्वसहितः—षां
 इति । हृत्—सकारः । दाहेनाम्बुसंयुतं—व इति ॥८३॥ ज्याग्निः स्वसंयुतः—जि
 इति । हंसस्तथाम्बु मरुता सह—तथा इति सर्ववात्र प्रकरणे समुच्चयार्थः छा
 इति । हृदयेन स्वेन युतं—स्तं इति । रसश्व स्वेन संयुतः—भं इति ॥८४॥ प्राण-

पूर्वद्विरुद्धतवर्णौ च शुचिः स्वेन युतस्तथा ।
 स्थिरा रसा वनस्वेन दावौ हंसो धरास्त्रयुक् ॥८६॥
 द्युतिनार्दिवती पश्चाद्भृद्यु मरुता युतम् ।
 हंसस्व मरुता विद्या दशोत्तरशताच्चर्गै ॥८७॥
 वाराहौ पञ्चमौ विश्वविजया भद्रकौमुदौ ।
 वारालौ चेतिविश्वाता स्तम्भनाद्यखिलेष्टदा ॥८८॥
 ग्राणदाहौ धरायुक्तौ पुनराद्यं रसे मरुत् ।
 व्याप्तं मरुचक्षत्रियुतं भूःस्वयुक्ता ततस्त्रयम् ॥८९॥
 अस्यादौ तु रसायुग्मं चरेण समयोजितम् ।
 दाहेन वङ्गिशक्तिभ्यां युतो हंसस्ततःपरम् ॥९०॥
 नभो द्विहृत्सदाहाम्बु ज्या शून्यं स्वनसंयुतम् ।

दाहौ धरायुक्तौ—प्रत्येकमिति शेषः कुरु इति । पुनरपि कुरु इति वर्णौ ।
 वङ्गिना वियत्—शी इति । वा: दाहयुक्तं—वा:—घकारः घ इति । अम्बु—
 वकारः । वियत्त्यासस्वसंयुतं—श्य इति ॥८५॥ पूर्वद्विरुद्धतवर्णौ—वश्यं इत्येतदारभ्य
 पूर्वस्माच्चतुष्टयाचरात् पूर्वं कुरु इत्यर्थः । शुचिः स्वेन युतः ऐं इति । स्थिरा
 रसावनस्वेन—युक्तेति शेषः ठलौ इति । दावौ ठकारद्वयं ठ इति । हंसो धरास्त्र-
 युक्—हुं इति ॥८६॥ द्युतिनार्दिवती पश्चात् अनन्तरं—फट् इति । हृदयु
 मरुता युतं—स्या इति । हंसस्व मरुता—युक्त इति शेषः हा इति ॥८७॥

वाराहोत्यादिना श्वोकेन देव्या नामपञ्चकं कथयति ॥८८॥

प्राणेत्यादिभिः क्रमादित्यर्कौः पञ्चभिः श्वोकैः कुरुकुम्भायाः पञ्चविंशत्यक्षरौ
 सप्ताच्चरौ त्रयोदशाच्चरौ च विद्यासुपदिशति । तत्र प्राणदाहौ धरा युक्तौ प्रत्येक-
 मिति शेषः कुरु इति । पुनराद्यं—पुनरपि ततो राद्यं कु इति । रसे लहयं मरुत्
 आकारः जा इति । अस्यादौ तु अं—मित्यस्योपरि अस्य मन्त्रस्यादिभूतं कुरु कु इत्यक्ष-
 रत्रयं भवेदित्यर्थः । रसायुग्मं चरेण समयोजितं—ल्ले इति । दाहेन वङ्गिशक्तिभ्यां
 युतो हंसस्ततः परम्—झीः इति ॥९०॥ नभो द्विः—स्यादिति शेषः मम इति ।

अम्बु पश्चाद्वियद्युक्तं मरुता तु नभः प्रिये ! ॥६१॥
 शून्यं व्याप्तं भवा हंसः पूर्वान्त्यौ स्यान्मनुवयम् ।
 अस्य षष्ठादिपञ्चार्णादन्त्यौ स्यादाद्य ईरितः ॥६२॥
 एकादशाक्षरादन्त्यौ द्वितीयः समुदौरितः ।
 द्वितीयः पञ्चविंशार्णः प्रोक्ता मन्त्रा इति क्रमात् ॥६३॥
 भूःखेन हंसो दाहवङ्गिखयुतः खेन हंसकः ।
 हृष्मायया भवा हृतस्यात् खेन हंसः समन्वितः ॥६४॥
 कुरुकुल्लान्त्यवर्णौ च स्यादात्माक्षरः स्मृतः ।
 सर्वाभौष्टार्थसंसिङ्गै सुलभोऽयं सुरद्रुमः ॥६५॥
 सङ्केतोदौरितैर्वर्णैर्देशभिर्देशभिः पृथक् ।

हृत्—सकारः । सशाहाम्बु—दाहसहितं म इत्यर्थः व इति । ज्या—जकारः । शून्यं खेन युतं—न इति । अम्बु पश्चात् अनस्तरं वकारः । वियत्—सकारः । (युक्तं) मरुता युक्तं नभ इति यावत् मा इति । प्रिये इति देवीसम्बुद्धिः ॥६१॥ शून्यं—नकारः । ज्यास्—यकारः । भवा हंस इति शेषः हो इति । पूर्वान्त्यौ पञ्चमेविद्याक्षरमाक्षरद्ययं स्वाहा इत्यर्थः । स्यान्मनुवयं—अयमेव मन्त्रः अक्षरविभागयोगक्रमान्त्यवयं भवतोत्यर्थः । अस्य षष्ठादि पञ्चार्णादन्त्यौ स्यादाद्य ईरितः । एतदुक्तं भवति—अस्य पञ्चविंशाक्षरमन्त्यस्य षष्ठाक्षरमारभ्य दशमाक्षरान्तमुञ्चार्य ततः परं स्वाहा इति वदेत् । तेन सप्ताक्षरी प्रथमा विद्या भवतीति ॥६२॥ एकादशाक्षरादन्त्यौ द्वितीयः समुदौरितः । एतदुक्तं भवति—अस्यैव पञ्चविंशाक्षरस्याद्याक्षरमारभ्य एकादशाक्षरान्तमुञ्चार्य ततः परं तत्त्वमभूतस्वाहा इत्यक्षरद्ययोजनात् वयोदशाक्षरी विद्या भवतीति । द्वितीयः पञ्चविंशार्णः प्रागेवाभिहितः प्रथमहितीययोः प्रकृतिभूतः सप्तपञ्चविंशार्णे मन्त्रः द्वितीय इत्यर्थः ॥६३॥

भूःखेनत्यादिना सुरद्रुम इत्यन्तेन शोकहयेनात्माक्षरीं प्रपञ्चयागविद्यामुपदिशति । तत्र भूः खेन—ॐ इति । हंसो दाहवङ्गिखेन झौंकारः खेन हंसकः—ह इति । हृष्मायया—युक्त इति शेषः स इति । भवा हृतस्यात्—सो इति । खेन हंसः समन्वितः—ह इति । कुरु कुल्लान्त्यवर्णौ च—स्वाहा इत्यर्थः ॥६५॥

सङ्केतेनत्यादिना चराचरमित्यन्तेन शोकहयेन पञ्चभूतानां प्रस्तेकमित्र-

प्राणाग्नीलाभम्बुशाखाभिः शक्तिसप्ताक्षरौयुतैः ॥६६॥
भूतमन्वाः समुद्दिष्टाः पञ्च सर्वार्थसिद्धिदाः ।
येषामालोकतो विश्वं वर्तते सच्चराचरम् ॥६७॥
पूर्वस्याद्यौ च तत्पूर्वं चतुर्दशतदन्त्यकौ ।
अम्बुनाग्निवाः स शून्यं प्राणो जलरथान्वितः ॥६८॥

विंशत्यक्षरान् मन्त्रानुपदिशति । तत्र सङ्केतोदीर्घितैर्लेखिति । एतदुल्लं भवति—वातो महदित्यादिभिः पञ्चत्रिंशत्यटलोकौः श्लोकैभूर्तंषु विभक्तानां माटकाक्षराणां मंज्ञाभिरुदोरितैः । प्राणाग्नीलाभ शाखाभिः प्रत्येकं दशभिरक्षरे-रुपेता स्वाख्याशक्तिशब्दसप्ताक्षर्यन्ता: एवं प्रत्येकमेकविंशत्यक्षराश्वत्वारो विंशत्यक्षरव्योममन्वसहिता एवं पञ्चमन्वाः । प्रोक्तकमेण पञ्चानां भूतानां स्युरिति । ते यथा—तेषां पञ्चानामपि मन्त्राणां स्वरूपं ललितानित्यामपर्याकमे मन्त्रमलिखितमपि अत्र तेषां स्वरूपं प्रकटं प्रकाशयते—प्राक् प्रत्यक् दक्षिणोदक् च एकादश षट् रेखाः समान्तरालं विलिख्य तासु दशदण्डकोष्ठाल्मसु पञ्चसु पंक्तिषु जर्जाधिः कमेण अकारादौनि अइउ क्षत्त्व इति झस्वपञ्चाक्षराणि प्रथमपड्कौ समालिख्य तहितीयपड्कौ आईज ऋ लृ इति दीर्घाक्षरपञ्चकं क्रमादालिख्य दृतीयपड्कौ एवे श्री श्री अ इति वर्णपञ्चकं समालिख्य चतुर्थादिषु पड्किषु प्रोक्तकमेण ककारादोन् शकारात्मान् पड्वग्नन् पञ्चगः समालिख्य सर्वार्थपड्कौ पञ्चलसह इति पञ्चाक्षराणि—चालिख्य पश्येत् । सर्वोर्ध्वपड्किकोष्ठदण्डकस्थानि दशाक्षराणि प्राणामकानि । तदधःस्थितहितीयपड्किकोष्ठदण्डकस्थितदशाक्षराणि इलामकानि । तदधःस्थितवर्तुर्थपड्किकोष्ठदण्डकस्थितानि अबामकानि । तदधः—स्थितपञ्चमपड्किकोष्ठदण्डकस्थानि दशाक्षराणि खाल्मकानि । तेषां दशानामन्त्रे तत्त्वामहाक्षराणि व्योम्नः एकाक्षरं च सर्वत्र शक्तीति इक्षरं तदुपरि सप्ताक्षरौ च योजयेत् ॥७६॥ एवं कृतं एकविंशा दशाक्षराः पञ्चभूतमन्वा भवति । तेषामालोकतः प्रभावादित्यर्थः । वर्तते—अद्यापि क्रियते इत्यर्थः ॥७७॥

पूर्वेत्यादिभिर्मनुरित्यन्तेस्त्रिभिः श्लोकैः षोडशनित्यानां साधारणं षोडशाक्षरं बलिमन्वमपुदिशति । तत्र पूर्वस्याद्यौ च—प्रागुक्तस्यामाष्टार्णमन्वस्यादिभूतौ प्रणवहृष्टे खावर्णौ अस्य प्रथमहितीयवर्णौ स्यातामित्यर्थः । तत्पूर्वं चतुर्दशत-

रसः स्याद्वाप्तमायाभ्यां लृतीयोऽस्य चतुर्थकः ।

रसः क्षमया रयो युक्तश्वरणा परमेष्वरि ! ॥६८॥

रसो युक्तो व्याप्तभूम्यां हंसः क्षमास्वयुतस्ततः ।

पूर्वान्त्यवणार्णिविद्युक्तः षोडशार्णी बलिर्मनुः ॥१००॥

वक्त्रं तत्त्वमयौ व्याप्तिरिति सम्यक् सभौरिताः ।

अस्या निःकालनात् चित्ते तत्तत्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥

इति षोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते
लृतीयं पटलम् ।

दन्त्यकौ—आत्माषाक्षरमन्त्रस्य पूर्वभूतायाः कुरुक्षाविद्यायाः चतुर्दशपञ्चदशाक्षरे
सर्व इति हे अस्य लृतीयचतुर्थाक्षरे स्यातामित्यर्थः । अम्बुनामिनः—युत इति शेषः
वि इति । वाः सद्गृह्यं—प्र इति । प्राणो जलरयान्वितः—ककारो ऋक्कारतकाराभ्यां
सहितः क्षत् इति ॥८८॥ रसः स्यात् व्याप्तमायाभ्यां भ्य इति । मायाशब्दः शक्तिशब्द-
शास्मिन् तन्त्रे हृष्टे खा विसर्जनोयोरेकैकस्याभिधायकौ, एवं स्थिते अन्यतरयोजनं
सम्प्रदायबलादित्यर्थः । लृतीयोऽस्य चतुर्थकः सर्व इति नवमदशमाक्षरे । रसः
क्षमय—युक्त इति शेषः भू इति एकादशमन्त्ररम् । रयो युक्तश्वरणा ते इति द्वाद-
शम् । परमेष्वरीति सम्बुद्धिः ॥८९॥ रसो युक्तो व्याप्तभूम्यां भ्यो इति तयोदशम् ।
हंसः क्षमा स्वयुतस्ततः—हङ् इति चतुर्दशमन्त्ररम् । पूर्वान्त्यवणार्णी—आत्माषाक्षरमन्त्रो
स्वाहा इति पञ्चदश । षोडशार्णी इत्युक्तः षोडशार्णी बलिर्मनुः—एवं षोडशाक्षरः
सर्वासां षोडशनित्यानां बलिमन्त्र उक्ता इत्यर्थः ॥१००॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमतास्यस्य परिपूर्णस्य

तन्त्रस्य प्रपञ्चसारसिंहराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्द-

नाथेन विरचितायां मनोरमास्त्रायां व्यास्त्रायां नित्या-

विद्यास्वरूपप्रकाशनपरं लृतीयपटलं परिपूर्णं

परामृष्टम् ॥

अन्यसंख्या लृतीये यन्त्रमेकं स्याद्वास्थानं अन्यसंख्या

गतहयं सप्तनवतिसहितं सार्वमोरितम् ।

अथ चतुर्थपठलारम्भः ।

अथ षोडशनित्यानामाद्यायाः पूजनं प्रिये ॥
कथयामि क्रमेणैव नित्यं सर्वार्थसिद्धिदम् ॥१॥
नैमित्तिकं तथा काम्यं शृणु त्वं पठलैस्त्रिभिः ।
येनातिपापयुक्तोऽपि सिद्धिमेति सुनिश्चितम् ॥२॥
न्यासत्रयस्य मन्त्रांश्च आसनानां चतुष्टयम् ।
आवाहनमनुं पश्चात् समस्ताचार्चामनुं तथा ॥३॥
मुद्रायुधानां बीजानि मुद्रारचनवासने ।
ध्यानं सपरिवाराया नित्यपूजाविधिक्रमौ ॥४॥
नवावरणशक्तीनां नामान्यर्चाक्रमं तथा ।
मन्त्रात्मयोगमर्चाया उपचारान् जपक्रमम् ॥५॥
वातः स्वसंयुतस्त्वाद्यं मरुतस्वेन द्वितीयक्रम् ।
हृष्णेन समायेन दृतीयं प्रथमा त्वसौ ॥६॥

अथ चतुर्थपठलारम्भः ।

पूर्वम्भिन् दृतीयपठले षोडशनित्याविद्यादिकमुपदिश्यानन्तरमङ्गिनित्यायाः
प्रधानाया ललिता विद्यायानित्यनैमित्तिकाभ्यां समाधानक्रममुपदिशति । अथ
षोडशनित्येत्यादिभिस्तत्त्वयो भवेदित्यनैस्त्रिभिः पठलैः प्रत्येकं श्लोकशतरूपैः ।
तत्र अथ षोडशनित्येत्यादिभिः क्रममित्यत्त्वे पञ्चभिः श्लोकैश्चतुर्थपञ्चमषष्ठपठला-
र्थानुद्दिशति । तत्र नित्यं—पूजनमित्यर्थः । नैमित्तिकं तथा काम्यं—पूजनमित्यस्य
विशेषणम् । अतिपापयुक्तोऽपि—विवेकद्वेषी ॥२॥ न्यासत्रयस्येत्यादिना बीजा-
नीत्यस्वेन पादाधिकेन द्वाविश्वमन्त्रोद्देशकः कृतः तत्र न्यासत्रयत्युक्तिरुद्देश
क्रमोङ्गिन्धपि श्लोकसौकर्यार्थिनि सम्भदायः । समस्ताचार्चामनुं—बीजहयरूपम् ॥५॥

वातेत्यादिना मार्जनादित्यस्वेनार्द्धाधिकेन श्लोकेन करण्डिविद्यां शोधन-
प्रकारं चोपदिशति । तत्र वातः स्वसंयुतस्त्वाद्यं ऊँ इति प्रथमं बीजमरुतस्वेन

अनयाः करयोः शुद्धिं कुर्यादन्यमार्जनात् ।
 हृच्छिरस्थं शिखावर्सं नेत्रमस्तुं पठङ्गकम् ॥ ७ ॥
 द्वितीयथा सा विज्ञेया या नित्या कुलसुन्दरी ।
 तृतीया सैव शक्त्याद्या देव्यात्मासनमेतया ॥ ८ ॥
 विषु हंससमायोगाच्चक्रासनमुदौरितम् ।
 हंसहृद्दारां पञ्चमी च सर्वमन्वासनं तथा (१) ॥ ९ ॥

हितीयकं—आं इति हितीयकम् । हृदनेन समायेन द्वितीयं—सौः इति द्वितीयम् । प्रथमा त्वसौ—विद्येति शेषः ॥६॥ शुद्धिमिति । शुद्धिः—सपर्योपकरणस्यर्थ-हृतकरणम् । अन्योन्यमार्जनात्—वामदक्षिणकरतलस्यष्टयेरिति शेषः ।

हृदित्यादिना सुन्दरीत्यस्तेनार्हं हयेन षडङ्कः पष्डङ्कन्यासविद्यां चोपदिशति ।
तत्र हितीयया—उद्दिष्टद्वातिंशतसु हितीयया विद्ययेति शेषः ॥७॥

हृतीयेत्यादिना एतया इत्यन्तेन उत्तरार्हेन देव्यामासनविद्यामुपदिशति । तत्र
हृतीया सैव—षष्ठ्यन्यासे प्रोत्कुलसुन्दरी विद्यैव । शक्त्यादा । अत शक्तिः—हृष्टे खा ।
उत्तरश्चोकाद्यगतं त्रिष्वितिपदमावाहनविद्याल्लभन्वे ति । तनैतदुक्तं भवति—
त्रीणि बीजानि प्रत्येकं हृष्टे खापुरःसराणि कुर्यादिति । हृष्टै॒ ऐ॑ हृष्टै॒ क्लौ॑ हृष्टै॒
सौ॑ इति । देव्यामासनं—परिच्छब्दविग्रहाणां देव्यामनां सर्वशक्तीनामासनं—
उपलब्धिस्थानं सर्वासां देवतानामुपलब्धिस्थानमित्यर्थः । अत उद्देश्यक्रममपहाय
कथनमासनविद्याचतुष्यस्य हितीयविद्यानुबन्धित्वात् सौकर्यार्थम् । हृतीयेति
परिगणनक्रमस्य सौकर्यार्थः ॥ ८ ॥

त्रिविद्यादिना शोकपूर्वाङ्गेन चक्रासनविद्यामुपदिशति—तत्र हंससमायोगात्—बालादास्तिषु बीजेषु प्रत्येकं हकारोपक्रममुच्चारणं^(२) है॒ हक्कौ॑ हृसौ॑ चतुर्थी॑ चक्रासनविद्येत्यर्थः। चक्रासनमिति॑ सर्वेषां मन्त्रदेवताम्^(३) भूतानां यन्नाणामासनं उपलब्धिस्थानम्।

हंसेत्यादिनोत्तराङ्गेन सर्वमन्त्रासनविद्यामुपदिशति । तत्र हंसङ्घटयां समे-
तेति शेषः । प्राग्बन्धीणि बीजानि प्रत्येकं हक्कारसकारोपक्रमोच्चारणात् हंसैऽ-

(१) तथा इति सो० पु० पा० ।

(२) मुख्यारणात् इति ट्रौ० प० पा० ।

(३) भन्नदेवता वासभूतानामिति टौ० प० पा० ।

ततोऽभु च रसोपेतं चरस्वसहितं च तत् ।
 तस्य शक्तेश्च मध्यस्था या सा पष्ठी समीरिता ॥१०॥
 साध्यसिद्धासनं दद्यात् तथा देव्यै समर्चनात् ।
 सप्तस्याऽज्ञवाहनं कुर्यान्निमसोक्तविग्वणडया ॥११॥

हृस्कौ॒॒ हृसौ॒॒ पञ्चमी सर्वमन्वासनविद्या । सर्वमन्वासनमिति - श्रीचक्रस्य
 कथनम् । अकथादिभावात्कामकल्पेन त्रिकोणरेखाणां च वक्ष्यमाणत्वात्
 सर्वेषां मन्वाणामुपलब्धिस्थानमित्यर्थः ॥१॥

तत इत्यादिना समर्चनादित्यन्तेनार्थदेवं श्लोकेन साध्यसिद्धासनविद्यामुपदिश्यति । तत ततोऽभु च रसोपेतं चरस्वसहितं च तत्—अभु—वकारः । चकारः समुच्चये । रसा—लकारः । चर एकारः । स्वं विन्दुस्ताभ्यां सहितम् । चकारः समुच्चये । तच्छब्दो विशिष्टरूपं परामृशति । एतदुक्तं भवति—वकारलकारविन्दभि-युक्तं वल्लै॒॒ इति कूटाक्षरं स्थादिति । तस्य शक्तेश्च मध्यस्था या सा पष्ठी समीरिता—तस्य—प्रोक्तस्य वृंकारस्य । शक्ते—हङ्गेखायाः । मध्यस्था एतयोर्द्योर्मध्यस्थेत्यर्थः । एतदुक्तं भवति—तस्यासु बालायास्त्रीणि बीजानि हङ्गोकारोपक्रमाणि वृ॒॒ काराव-सनानि च भवेयुः हङ्गौ॒॒ ऐ॒॒ हङ्गौ॒॒ क्ली॒॒ सौ॒॒ वृ॒॒ एवंरूपा सा बाला साध्यसिद्धासनविद्यास्थादिति ॥१०॥ साध्यसिद्धासनमिति । सर्वेषां माधगानामभिमतानां मिद्दीनामुपलब्धिस्थानं अखण्डाभक्तस्वरूपविमर्श (१) मिद्देरित्यर्थः । अत देव्यै समर्चनादिति—आसनचतुष्टयेऽप्यन्वेति । एतस्याऽमनचतुष्टयस्य मन्वयोजनाप्रकारं पञ्चमे पठते वच्चति ।

मप्तम्येत्यादिना ममीरित इत्यन्तेनार्दद्यै नैकेन श्लोकेन सप्तसीमावाहनविद्या-मुपदिश्यति । तत सप्तस्या—विद्ययेति शेषः । नमसा—युक्तयेति शेषः । नमःशब्दान्त-येत्यर्थः । उक्तविग्वणडया—सुद्रयेति शेषः । उत्तरत वक्ष्यमाणंमपि उक्तमिति सर्वत्र कथयति । हंसहृष्टाहसंयुक्ता सैव स्थात् सप्तमो मता एतदुक्तं भवति—हकारसकाररंफाचरैः प्रत्येकं विषु बीजेषु युक्ता कुलसुन्दरोविद्या आवाहनविद्य-त्यर्थः । मध्यमे दाहयोगसु व्यञ्जनान्ते ममीरितः—मध्यमबीजस्य हकार-सकारौ पुरस्तात् संयोज्य रेपं लकारान्ते योजयेदित्यर्थः । तन हकार-सकारककारलकाररेफैकारविन्दभिर्मध्यमं बीजं मायान्तम् । इतरस्मिंसु

(१) विमर्शान्त मिद्दं विति सौ० व० प० पा० ।

हंसहदाहसंयुक्ता सैव स्यात् सप्तमी मता ।
 मध्यमे दाहयोगस्तु व्यञ्जनान्ते समीरितः ॥१२॥
 वियत् मदाहं वज्ञस्वशक्त्याद्यं स्यात् स्वयं (१)भवेत् ।
 तदादिकाः सर्वशक्तीश्वकस्या नामभिर्जपेत् ॥१३॥
 दाहभूमोरसाद्मास्वैर्वशिनीबीजमीरितम् ।
 प्राणोरसाशक्तियुतः कामेश्वर्यचरं महत् ॥१४॥
 शून्यमम्बुरसावज्ञस्वयोगान्मोहिनी मनुः ।
 व्याप्तं रसाद्मास्वयुतं विमलाबीजमीरितम् (२) ॥१५॥
 ज्या नभोवज्ञदाहस्वयोगैः स्यादरुणा मनुः ।

मकारस्वरयोर्मध्यं रेफ योजयेदित्यर्थः । तेन हकारसकारहयरेफअौकारविसर्ज-
 नीर्यं(३)रन्त्यबीजं मायान्तं हसौ॒ हस्त्वा॒॑ हस्त्वा॒॑ नमः इति ॥ १२ ॥

वियदित्यादिनां शोकेन ललितायाः श्रीचक्रावस्थितानां शक्तीनां पूजानाम-
 रूपमन्त्राणां प्रणवभूतं बीजद्यमुपदिशति । तत्र वियत् - सकारः । सदाहवज्ञस्वं
 रेफईकारविन्दुसहितं श्रीं इति । शक्त्याद्य—हृष्णे खाद्यम् । एतदुक्तं भवति ।
 हृष्णे खाश्रीबीजोपक्रमैः पूजानाममन्त्रैः सर्वाः शक्तीः पूजयेदिति ॥१३॥

दाहभूमोत्यादीना शोकेन वशिनीकूटाद्मास्विदां कामेश्वरीकूटाद्मारविदां चोप-
 दिशति । दाहभूमोरसाद्मास्वैः—रेफवकारनकारज्ञकारविन्दुभिः वलू॑ इति ।
 प्राणो रसाशक्तियुतः—प्राणः । ककारः । रसा—लकारः । शक्तिः—हृष्णे खा ।
 तैर्युक्तः ककार लकार हृष्णे खाभिः कूटं क्लङ्गो॑ इति ॥१४॥

शून्यमित्यादिना शोकेन मोहिनीविमलयोः कूटाद्मारविद्याद्यमुपदिशति ।
 तत्र शून्यं—नकारः । अम्बुरसावज्ञस्वयोगात्—वकारनकारईकारविन्दुयोगा-
 दित्यर्थः वू॑ इति । व्याप्तं—यकारः । रसाद्मास्वयुतं लकारउकारविन्दुसहितं यलू॑
 इति ॥१५॥

ज्या नभो इत्यादिना शोकपूर्वाङ्गेन अरुणाकूटाद्मारविद्याम् पुदिशति ।

(१) शक्त्याद्य—यहयं भवेत् इति स० प० पा० ।

(२) वशिनी बीजमीरितम् । प्राणोरसाशक्तियुतं विमलाबीजमीरितम् इति स०० प० पा० ।

प्राणोरसा इत्यादि स०० प० विहाय कृतापि न वर्तने ।

(३) तेन हकारसकाररेफअौकारविसर्जनीर्यैरिति व० प० पा० ।

हंसः सहृदसाम्बुः स्याद्ग्रामस्त्वास्त्वैर्युतो मनुः ॥१६॥
 जयिन्यासु समुहिष्टः सर्वत जयदायकः ।
 वादेषु व्यवहारेषु समरेषु च निश्चितम् ॥१७॥
 कं नभोदाहसहितं व्यामस्त्वास्त्वयुतं मनुः ।
 सर्वश्वर्या: समाख्यातः सर्वसिद्धिकरः सदा ॥१८॥
 ग्रासो नभोदाहवक्षिखैर्युक्तः कौलिनीमनुः ।
 एतैर्मनुभिरष्टाभिः शक्तिभिर्वर्गसंयुतैः ॥१९॥
 वाग्देवतान्तैर्न्यसिः स्यादेन देव्यात्मको भवेत् ।
 मर्योपि पृज्यते देवैः सर्वैः सर्वत्र सर्वदा ॥२०॥

तत्र ज्या नभोदाहवङ्गस्तयोर्गैः—जकारमकाररेफर्षकारविन्दूनामन्योन्यमुक्ता-
क्रमयोगात् ज्ञमी॒ इति ॥ १६ ॥

हंसेत्यादिना निश्चितमित्यत्मेनार्दद्येनैकेन शोकेन जयिनौ कूटाक्षरविद्यां
तत्सामर्थ्यं चोपदिग्भृतं । तत्र हंसो— हकारः । सहृद्रसाङ्खुः— सकारलकारवकार-
सहितः । व्यापक्षास्वैर्युतः—(१)यकारजकारविन्दुभिश्च युक्तः । एतदुक्तं भवति—
इकारसकारलकारवकारयकारजकारविन्दुभिः कृटं ह स वल्लु इति ॥ १३ ॥

कमित्यादिना सदा इत्यन्नेनार्धाद्येनैकेन श्वोकेन सर्वश्वरीकृताक्षरविद्यां तदनुभावं चोपदिशति । कं—लकारः(२) । नभोदाहसहितम्—मकाररेफसहितम् । व्यामङ्गास्तयुतं—यकार उकारविन्दुसहितम् । एतदुक्तं भवति—लकारमकाररेफयकारज्ञकारविन्दुभिः लम्प्र॒३३इति ॥ १८॥

ग्रासित्यादिना श्वोकपूर्वाह्ने कौलिनीकृटाक्षरविद्यामुपदिशति तत्र ग्रासः—
चक्कारः । नभोदाहवशङ्खस्यैः—मकाररफईकारविन्द्य भिः श्वर्मी॒ इति ।

एतैरित्यादिना सर्वदा इत्यर्थीनार्दयेनैकेन शोकेन वशिन्यादीनां न्यासक्रमं सतफलं चोपदिश्ति । सत मनुभिरष्टाभिः—प्रोक्तकटाक्षरैररिति शेषः । शक्तिभिः—

(१) कं पकारक इति वं० प० पा० ।

(२) सकारज इति व० टौ० प० पा० ।

(१) रस्म व इति वं० पु० पा० । ३—सम्बन्ध इति टौ० पु० पा० ।

रम्भे भाले तथाऽङ्गायां गले हृदि तथा न्यसेत् ।
 नाभावाधारके पाददये मूलायकावधि(१) ॥२१॥
 गोवादाहमरुतस्वैः स्यादाद्योऽन्यो व्यत्याद्सौ ।
 मरुदङ्गोः प्राणारसावज्जित्स्वैः स्यात्तौयकः ॥२२॥
 भूमी रसाच्चमास्त्वयुता चतुर्थः शक्तिहृतपरः ।
 प्राणेन दाहभूत्वे नानन्तरः सप्तमः पुनः ॥२३॥
 हंसो हृदा तेजसा च द्रुत्या दाहचरस्त्वयुक् ।
 अष्टमो हंसहृतप्राप्तवनस्वैः समुदीरितः ॥२४॥
 शुचिः स्वेन युतस्तद्वद्वत्वमः परिकीर्तिः ।
 एते एकाक्षरा मन्त्रा मुद्रारूपा महेश्वरि ! ॥२५॥

प्रोक्तैर्वशिन्याद्यष्टशक्तिभिः(२)युक्तैरिति शेषः । वर्गमंश्युतैः—अकचटतपयषाक्षरादैः
 वाग्देवतान्तैः प्रत्येकम् ॥८॥ वाग्देवतेति । चतुरक्षरनामान्तैर्व्यसिन । देव्याककः—
 देवविश्वः देव्यासु अक्षररेत्र विश्रहवत्वादित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—अकारादिविस-
 जनीयान्तान् षोडश स्वरान् सविन्दृतुच्चार्यं तदुपरि लृऽइति कृटाक्षरमुच्चार्यं वशिनौ
 वाग्देवतायै नम इत्युक्तरथसेत् । एवमन्यान्यसप्तमन्तान् वर्गबीजनामवाग्देवता-
 नमोन्तैर्व्यसेत् प्रोक्तविश्वान् कुर्यादित्यर्थः । अत नमः शब्दयोजनमुक्तरत्र पूजायां
 नमः पदे इत्याक्षेपपूर्वं विधानात् ॥२६॥

रम्भे व्यादिना श्रोकन वशिन्याद्यष्टशक्तिमन्त्रन्यासस्थानान्युपदिशति । तत्र
 रम्भे—ब्रह्मरम्भे । आङ्गायां भ्रुवोर्मधिः । मूलायकावधि—पादयोर्मूलादारभ्या-
 यकावधि करतलहयेन समं मन्त्रोच्चारं परामृशेदित्यर्थः । अनन्तरं मूलविद्यायाः
 प्रथमखण्डेन मूर्खादिहृदयान्तं, हितीयखण्डेन हृदादिप्रपदान्तं, द्वतीयखण्डेन
 प्रपदादिहृदयान्तं, करहयेन देशिकप्रदर्शितप्रक्रियया अच्छल्यान्तं, व्यापकन्यासं
 त्रिः कुर्यात् । अस्य वासना गुरुमुखादेवावगस्त्वया ॥२७॥

गोवेत्यादिभिर्महेश्वरीत्यन्तैश्वरुभिः श्रोकैः नवानां मुद्राणां नवबीजमन्त्रान्
 क्रमणोपदिशति । तत्र गोवा—दकारः । दाहमरुतस्वैः—रैफशकारविन्दुभिः

(१) पाददयोर्मूलाय कावधि: इति सौ० पु० पा० ।

(२) शक्तिनामभिरिति टौ० पु० पा० ।

बाणाक्षराणि देवेश ! शृणु सौभाग्यदानि वै ।
 व्यासं दाहो रसात्वम् हृमरुतस्युतं पृथक् ॥२६॥
 मुद्राक्षराणि पञ्चादौ बाणा: स्युः सर्वजृम्भणाः ।
 शाकाः शैवाश्व विज्ञेयाः पञ्चपञ्च समीरिताः ॥२७॥
 शिखितोयं स्वसंयुक्ते धनुषी सर्वमोहने ।

द्रा॒ इति । अन्यः—हितीयः । मरुहङ्गोर्व्यत्ययादसौ द्री॑ इति मन्त्रः । एतदुक्तं भवति । पूर्व ओजस्येव आकारस्थाने ईकारं योजयेत् इति । प्राणरसावङ्गस्वैः—ककारलकारईकारविन्दुभिः क्लौ॑ इति ॥२२॥ भूमी—वकारः । रसात्मास्युता—लकारजकारविन्दुभिर्युक्ताव॒ इति । शक्ति हृतसकारो विमर्जनीययुक्त इत्यर्थः । परः—पञ्चम सः इति । प्राणिन—ककारेण । दाहभूखेन—रेफः—ओकारविन्दुसहितः । अनन्तरः—षष्ठः क्लौ॑ इति ॥२३॥ हंसो हृदा तंजसा च द्युत्या दाहचरस्युक् । हंसो—हकारः । हृदा—सकारेण । तंजसा—खकारेण । द्युत्या—फकारेण युत इति शेषः । दाहचरस्युक्—रेफ एकारविन्दुयुक्तः । एतदुक्तं भवति—हकारःसकारेण खकारेण फकारेण एकारेण विन्दुना युक्तः कृटाक्षररूपः सप्तमो मन्त्रः स्यादिति । हस्त्यक्षफ्रौ॑ इति । अष्टमो हंम हृतप्राप्तवनस्वैः—मन्त्र इति शेषः । हकारसकार ओकारविन्दुभिर्युक्तोऽष्टमः हृमौ॑ इति ॥२४॥ शुचिः स्वेन युतः ऐ॑ इति । मुद्रारूपाः—मुद्राणां स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन त्रैविद्यामिकाः (१) स्थलाः अक्षरामिकाः सूक्ष्माः वास-नामिकाः परा इत्युक्तत्वात् ॥२५॥

आणेत्यादिना समीरिता इत्यन्तेन शोकदर्शेन हिविधानि बाणाक्षराणि दश-तैविध्यं(२)चोपदिशति । तत्र—व्यासं दाहो रसात्वम् हृमरुतस्युतं पृथक्—यकाररेफ लकारवकारसकाराक्षराणि पञ्च प्रत्येकं आकारविन्दुभिर्युक्तानि शक्तेः नव बाणाक्षराणि या॑ रा॑ ला॑ वा॑ सा॑ इति पञ्च मुद्राक्षराणि । पञ्चादौ प्रोक्षेषु मुद्राक्षरेषु आदितः द्रा॑ द्री॑ क्लौ॑ व॒ लौ॑ सः इति पञ्चाक्षराणि । काम-त्वनः शिवस्य सर्वजृम्भणाः सर्वकामिनोवशंकराः । बाणानां स्थूलसूक्ष्मपरत्वेन तत्रैविध्यं पञ्चमे पटले वक्षगति ॥२६॥२७॥

शिखोत्यादिना शोकपूर्वार्द्धेन चापाक्षरइयमपदिशति । तत्र शिखितोये

(१) मुद्राणां स्थ लभुक्षरपाणा स्थ लभुक्षरत्वं न त्रैविद्यामिकाः न त्रैविद्यामिकाः इति वं० प० पा० ।

हंसगैर्दाहवङ्गिखैः सखेन मरुता तथा ॥२८॥
 पाशी तयोः समुहिष्टी तथा सर्ववशङ्गरौ ।
 सर्वस्तम्भकरस्त्वेको मुद्रा षष्ठोऽङ्गुशस्तयोः ॥२९॥
 आवाहनं स्थापनं च सद्विधापोऽवगुणठनम् ।
 सद्विधापनसंज्ञं च हेतिमुद्रा नमस्क्रिया ॥३०॥
 संक्षीभद्रावणाकर्षवश्योन्मादमहांकुशाः ।
 खेचरी वीजयोन्याख्या शक्त्युत्थापनमित्यपि ॥३१॥
 मुद्रा विंशतिरुद्दिष्टास्तासां विरचनं शृणु ।
 याभिर्विरचिताभिस्तु मन्त्राः सिद्धान्ति यत्रतः ॥३२॥
 कृताञ्जलौ करौ कृत्वा व्यत्यस्तेतदनामिके ।
 तद्वये तर्जनीयस्ते विखण्डा ललितावहा ॥३३॥

स्वसंयुक्ते—यकारधकाराक्षरे विन्दुसंयुक्ते यं धं इति क्रमेण शिवयोश्वापाक्षरद्वयम् ।
 चापयोस्त्वैविधं पञ्चमे पटसे वक्षत्रति ।

हंसेत्यादिभ्यां च वशङ्गराविव्यन्ताभ्यां श्लोकोत्तरार्द्धपूर्वार्हाभ्यां पाशयोरक्षर-
 हयमुपदिशति । तत्र हंसगैर्दाहवङ्गिखैः—ङ्गौ इति । सखेनमरुता—आं इति ।
 पाशी तयोः समुहिष्टो प्रावदुभयोः पाशाक्षर एर्ते ।

सर्वस्तम्भेत्यादिनोत्तरार्द्धेनोभयसाधारणमङ्गुशाक्षरमेकमुच्यते । तत्र मुद्रा-
 षष्ठः क्रौंकारः ॥ २८ ॥ २९ ॥

आवाहनमित्यादिभिः अयत्रत इत्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैर्विरचनीयमुद्राविंशति-
 नामान्युपदिशति । तत्र सद्विधापनं—सद्विधापनसंज्ञा मुद्रे त्वर्थः । हेतिपदेन बाण-
 धनुः पाशाङ्गुशा उच्यन्ते, तेन चतस्रोमुद्राः ॥ ३० ॥ ३१ ॥ ३२ ॥

कृतेत्यादिना श्लोकेन आवाहनार्थं त्रिखण्डामुद्राविरचनप्रकारसुपदिशति ।
 त्रिखण्डाकारत्वात् त्रिभिः ज्ञातज्ञानज्ञेयाभ्यभिः संसारखण्डनाच्च । ललितावहा—
 आङ्गानकरी । अत्र विश्वामिकाया ललिताया आङ्गानं नाम परिच्छिद्या वैक्षण्ण-(१)
 मिति सम्प्रदायः । अन्यत् सुगमम् ॥ ३३ ॥

अधोमुखी करौ श्लिष्टौ प्रसृताङ्गुलिसंयुतौ ।
 विद्ध्यात् स्थापनौ मुद्रा सर्वा संस्थापनौ मता ॥२४॥
 अंगुष्ठाग्रनग्वाऽश्लिष्टकनिष्ठामध्यमुष्टिकौ ।
 करौ मुश्लिष्टनखरौ मुद्रैषा सन्निरोधिनौ ॥२५॥
 क्वजुतर्जनिमुष्टिभ्यां कराभ्यां पाश्वभूमितः ।
 व्यत्यस्यैपकराभान्योपक्रमे तौ निवेशयेत् (१) ॥२६॥
 एषाऽवगुणठनौ मुद्रा सन्निधानकरौ पुनः ।
 मुद्राञ्जलिस्तु विज्ञेया प्रसृता मुकुलापि वा (२) ॥२७॥
 बाणकोदण्डमुद्रा स्याद्वज्ञुष्टेन मुष्टिना ।
 पाशमुद्रा तु तेनैव तर्जन्यज्ञुष्टयोगतः ॥२८॥
 कनिष्ठानामिकयोः पृष्ठे स्याद्वज्ञुष्टस्तु तर्जनी ।
 कुटिला क्वजुमध्यस्या (३) मुद्रासावज्ञुशाभिधा ॥२९॥

अधोमुखावित्यादिना सन्निरोधिनीत्यन्तेन शोकइयेन सर्वासां देवतानां साधारणस्थापनतन्निरोधनमुद्राहयविरचनक्रममुपदिशति । तत्र सन्निरोधनं नाम—देवताया अनन्यचित्तत्वप्रार्थनम् ॥२४॥२५॥

क्वज्वित्यादिना मुकुलापि वा इत्यन्तेन शोकइयेनावगुणठनमुद्राविरचनक्रमं सन्निधापनमुद्राविरचनक्रमं चोपदिशति । तत्र उपक्रमे-दक्षिणकरोपक्रमे वामकरस्य विश्वान्तिः वामकरोपक्रमे दक्षिणकरस्य विश्वान्तिस्तेत्यर्थः । अवगुणठनं नाम अयोग्यदृष्ट्यविषयत्वापादनपरम् । सन्निधापनं नामाभिमुख्येनोपचाराङ्कीकरणप्रार्थनपरम् ॥२६॥२७॥

बाणेत्यादिना शोकेन बाणमुद्राविरचनक्रमं पाशमुद्राविरचनक्रमं चोपदिशति । तत्र तर्जन्यज्ञुष्टयोगतः—तर्जन्यज्ञुष्टयोरययोगत इत्यर्थः ॥२८॥

कनिष्ठेत्यादिना शोकेन अङ्गुष्ठमुद्राविरचनक्रममुपदिशति—तत्र क्वचाकारमध्यमाङ्गुलिश्लिष्टेर्थः । एतात्तस्त्रो हेतिमुद्राः देवतायाः स्वरूपस्वप्रति-

(१) व्यत्यस्यैपक्रमोदभान्योपक्रमे तौ निवेशयेत् इति मू० प० या० ।

(२) प्रसृता सकुला शिवा इति मू० प० या० ।

(३) मुद्रा सर्वाङ्गुशाभिधा इति मू० प० या० ।

खेचर्या वच्यमाणाया मध्यमे करपृष्ठगे (१) ।
 तर्जन्यौ ऋजुसंश्लिष्टे मुद्रैषोक्ता नमस्तौ ॥४०॥
 कनिष्ठाऽनामिका मध्या नखैरन्योन्यसङ्गता ।
 क्वत्वाऽङ्गुष्ठौ कनिष्ठास्थौ ऋजू कुर्याच्च तर्जनी ॥४१॥
 सर्वसंक्षाभणी मुद्रा तैलोक्यक्षाभकारिणी ।
 एतस्या मध्यमे देवि ! तर्जनीवत्कृतं सति ॥४२॥

पत्तौ तत्तत्करस्यानेषु तत्तदायुधानां परिभावनम् । एताः स्वामनो देवता-
 भाविनैव (२) विरचनीयस्याङ्गत्तस्यानेषु । समक्षविरचने तमन्त्रोपेतं विरचयेदिति
 सम्प्रदायार्थः ॥२८॥

खेचर्या इत्यादिना शोकेन नमस्कारमुद्राविरचनक्रममुपदिशति । तत्र नम-
 स्कृतिर्नाम वन्दनीयस्याङ्गत्तेन स्वामपृथग्भाविनाभिन्यप्रदर्शनमिति । अत्युप-
 छरः (३) सम्प्रदायार्थः । तेनैव सर्वत्र प्रणामस्य प्रसादापादकत्वम् । स्यापन-
 नमस्कारान्तानां पञ्चानां मुद्राणां प्रदर्शनं मूलविद्याहृतीयखण्डेन कुर्यादिति
 सम्प्रदायः ॥४०॥

कनिष्ठेत्यादिना कारिणीत्यन्तेनार्द्धधिकेन शोकेन संक्षेभणीमुद्राविरचन-
 क्रममुपदिशति । तत्र तर्जनी—तर्जन्यावित्यर्थः । तैलोक्यक्षाभकारिणी—सुख-
 कारिणी (४) । सर्वदेवतानां सर्वयोपितां च एतदर्शनात् हृदयोङ्गासो भव-
 तीत्यर्थः ॥४१॥

एतस्या इत्यादिना योषितामित्यन्तेनार्द्धहयेन शोकेन सर्वविद्रावणीमुद्राविर-
 चनक्रममुपदिशति । तत्र एतस्याः—संक्षेभणीमुद्रायाः । मध्ये—अङ्गुष्ठौ इति
 शेषः । देवीति संबुद्धिः । तर्जनीवत्कृते—ऋजूकृते स्यातामित्यर्थः । सति—एवं
 कृते सति इत्यध्याहरणीयम् ॥४२॥ सर्वविद्रावणी—सर्वासां देवतानां वशीकर-
 णात्—सर्वासां योषितां योनेश विद्रावणात् ।

(१) करपृष्ठके इति सू० प० पा० ।

(२) भावने इति सौ० प० पा० । भावने च इति ठी० प० पा० ।

(३) पंकरः इति सौ० प० पा० ।

(४) प्रथा कारिणी इति ठी० प० पा० ।

सर्वविद्रावणी मुद्रा सर्वासामपि योषिताम् ।
 ताभ्यामङ्गुशरूपाभ्यां संश्लिष्टाऽऽकर्षणी मता ॥४३॥
 परिवृत्ताङ्गुली कृत्वा नखाश्लिष्टतलौ करौ ।
 अङ्गुष्ठौ तर्जनीश्लिष्टौ नखैरावेशकारिणी ॥४४॥
 कराये प्रस्तुते कृत्वा व्यत्यस्येत् तत्कनिष्ठिके ।
 तदग्नश्लेषतो भुग्ने मध्यमेऽनामिके ऋजु ॥४५॥
 तद्वर्खस्ये तु तर्जन्यावङ्गुष्ठौ मध्यमोपरि ।
 दृयमुन्मादिनौ मुद्रा सर्वोन्मादनकारिणी ॥४६॥
 अस्यास्त्वनामिके भुग्ने तर्जन्यावङ्गुशाकृतौ ।
 एषा महाङ्गुशा मुद्रा स्तुभ्नाऽऽकर्षकारिणी ॥४७॥
 सव्यदक्षकरौ सम्यक् व्यत्यस्येत्कूर्परोपरि ।
 मणिबन्धे च बभौयादञ्जलौ मध्यपृष्ठयोः ॥४८॥

ताभ्यामित्यादिना श्वोकोत्तरार्द्धनाकर्षणीमुद्राविरचनक्रमम् पदिशति । तत्र
 ताभ्यां अङ्गुशरूपाभ्यां—प्राग्वदङ्गुशरूपेण युक्ताभ्यां मध्यमातर्जनीभ्यां संश्लिष्टा
 अनामिकयोरिति श्रेष्ठः । एतदुत्तं भवति—प्रागुक्तद्राविणीमुद्रैवानामिकाहये
 अङ्गुशकारमध्यमातर्जनीसंश्लेषात्—आकर्षणे मुद्रा स्यात् । आकर्षः समीपानय-
 नम् । आगत्य निजवाङ्का(या:) कारित्वे स्वैर्यमित्यर्थः ॥४३॥

परिवृत्तेत्यादिना श्वोकेनाऽवेशनमुद्राविरचनक्रमम् पुष्पदिशति । तत्र परिवृत्ता
 ङ्गुली व्यत्यस्ताङ्गुली । आवेशकारिणी—देवताभावोहोधनकारिणी ॥४४॥

कराग्रेत्यादिना कारिणीत्यन्तेन श्वोकहयेनीच्छादिनौमुद्राविरचनक्रमम् पुष्प-
 दिशति । तत्र सर्वोन्मादकारिणी—सर्वयोषितामुन्मादकरौ क्लेदनकरीत्यर्थः ॥४५॥

अस्या इत्यादिना श्वोकेन महाङ्गुशमुद्राविरचनक्रमम् पुष्पदिशति । तत्र अस्याः—
 उच्चादिनीमुद्रायाः । भुग्ने—अङ्गुष्ठायाश्लेषतः ॥४६॥

सव्येत्यादिभिर्देवता इत्यन्तैस्त्रिभिः श्वोकौः खेचरोमुद्राविरचनक्रमम् पुष्पदिशति ।
 तत्र मध्यपृष्ठयोः—मध्यमाङ्गुलिपृष्ठयोः । खेचरो—खेचरत्वसिद्धिकरौ । अत्र
 मुद्राविरचनप्रतिपादकेषु यथेषु सुगमत्वात् व्यास्या न लिख्यते ॥४८॥४९॥५०॥

विधाय भुग्न तर्जन्यावङ्गुष्ठौ कारयेद्गू ।
 कनिष्ठाऽनामिके कुर्याद्वात्यस्ते करपृष्ठगे ॥४६॥
 इयं सा खेचरी मुद्रा ललिताप्रीतिकारिणी ।
 अस्या विरचनेनैव सर्वाः सिद्धान्ति देवताः ॥५०॥
 मध्यमा मध्यपाश्वाधिः कनिष्ठाये विपर्ययात् ।
 अनामिके धोव्यत्यस्ते तर्जन्यावङ्गुशाकृतौ ॥५१॥
 इतरं तत्रखायाये बौजमुद्रेयमीरिता ।
 कनिष्ठाङ्गुष्ठसंश्वेषा महायोनिस्त्रिखण्डिका ॥५२॥
 कनिष्ठाऽनामिकामध्या वात्यस्ताः पृष्ठतः क्रमात् ।
 ललितावूर्ढ्वयोगेन (१) कर्जुतर्जनिकौ करौ ॥५३॥

मध्यमेत्यादिना त्रिखण्डिका इत्यन्तेन शोकदयेन बौजमुद्रारचनाक्रमं महायोनिमुद्रारचनाक्रमं चोपदिशति । तत्र विपर्ययात्—विपरीते स्थातामित्यर्थः । बौजमुद्रा—सर्वसिद्धिकारणत्वात् ॥५२॥

कनिष्ठेत्यादिना समोरितमित्यन्तेन शोकदयेन शक्त्युत्थापनमुद्राविरचनक्रममुपदिशति । तत्र समाधिः—सम्यगाधीयते इति समाधिः स्वामनि देवताऽह-आव इत्यर्थः । मूर्तीकरणं—देवताया मूर्तिलेन स्वदेहस्य कल्पनमित्यर्थः ॥५४॥

मुद्रा इत्यादिभिः शिवेत्यन्तैः पञ्चभिः शोकमुद्राणां त्रैविष्णं तदासनां मुद्राशब्दनिर्वचनं तदुपपत्त्यादिकं चोपदिशति । तत्र तच्च—तद्वावः याथार्थमित्यर्थः । अङ्गुष्ठतः क्रमात् अङ्गुष्ठमारभय व्योमादिष्टयित्यन्तक्रमात् । माया—खस्त्रहृपस्य प्रपञ्चस्वामज्ञानतिरोधानं(२)त्वत्प्रसादात्—त्वदामसिद्धेः रातीति रादाने इति धातोनिष्ठद्वः ददातीत्यर्थः । स्वल्पमेदात् कोपहर्षवित्यत्र प्रहारप्रणामयो-मुष्ट्रैरेकरूपे मणिवर्म्मे किञ्चिहक्ता आर्जवं स्वल्पमेद इत्युच्यते, हर्षविपरीतं कोपं कोपविपरीतं हर्षश्वेते तदुक्तं भवति । प्रहारप्रणामयोर्वक्त्रावक्रूपाया एकस्या मुष्टेः कोपप्रसादयोरुद्गावकले प्रसादप्रतिपादिका मुष्टिमुद्रासंज्ञिका कोपप्रतिपादिका मुष्टिरेवेति ॥५८॥

(१) कर्जुयोगेन इति सो० पु० पा० ।

(२) प्रपञ्च स्वामज्ञान निरोधनमिति सो० पु० पा० ।

शक्तुत्यापनमुद्रैषा जपपूजासमाधिषु ।
 मूर्तीकरणमेतस्या रचनेन समीगितम् ॥५४॥
 मुद्राः स्मित्रिविधा देवि ! रचनामन्तत्त्वतः ।
 स्थूलसूक्ष्मपराम्ब्याता स्तत्त्वैविध्यं शृणु प्रिये ! ॥५५॥
 रचनामन्त्ययोरुपं कथितं तव साम्प्रतम् ।
 तत्त्वरूपाण्यङ्गुलयो भूतान्यङ्गुष्ठतः क्रमात् ॥५६॥
 तत्तद्वात्यासरचना दर्शनेन तु कथ्यते ।
 तव मायावहिभूतस्त्वत् प्रसादादहन्त्विति ॥५७॥
 मुद्रं रातौति मुद्रा स्यात्न्येनैका (?) मुष्टिरेव तु ।
 स्वल्पभेदात् कोपहर्षीं प्राणिनां जनयत्वतः ॥५८॥
 तेनैव सर्वदेवानां मुद्रा हर्षप्रदा मता ।
 पूजाकाले दर्शनीया मुद्रास्ताः सर्वदा शिवे ! ॥ ५९ ॥

विलोहित्यादिना शिवेत्यन्तेन शोकदद्येन पद्मविधमर्घ्यपात्रमर्घ्यकल्पन-
 प्रकारादिकं चोपदिशति । तत्र विलोहशब्देन सुवर्णरजततामाण्युच्यन्ते । एक
 स्मित्रन्तमेति । अर्घ्यकल्पन-पद्मविधपटले वच्यमाणप्रकारं गत्वितं तस्मित्तर्थजले
 धेनुयोनिमुद्रे दर्शयेत् । धेनुमुद्राबन्धम् व्यवस्थाङ्गुलिकममञ्जलिं बधा वाम-
 दक्षिणतर्जनीहयं दक्षिणवामध्यमाङ्गुलिभगां दण्डवत्-श्वेष्य तद्वामदक्षिणे कनि-
 ष्ठाहयं दक्षिणवामानासिकाभगां (दण्डवत्-श्वेष्य तद्वामदक्षिणे कनिष्ठाहयं दक्षिण-
 वामानामिकाभगां) दण्डवत्-श्वेष्ययेत् । एषा सुरभिमुद्रा । तद्वर्णनप्रकारं गुरु-
 मुखादवगच्छेत् । तद्वर्णनानन्तरं षड्हङ्गनित्यामन्वाणामेकवारं मूलविद्याटर्तीयखण्डस्य दशवारं जपे क्रमो वा
 समर्चनं वेतर्थः । तदनु तद्विननिताविद्यया त्रिखण्डरूपया मूलविद्यया
 च विवारमभर्तयेत् जपेत्यानुश्रविकोऽर्थः । विद्यारूपेण—प्रीक्षकमतः एत-
 दर्घ्यजलस्य विशेषणम् । विद्यया—लक्षितया त्रिखण्डेनेतर्थः । अभुगच्छेन
 विद्यामतापादनम् । ६०॥६१॥

चिलोहकाचमृत्याचे घे कस्मिन्नर्थकल्पनम् ।
 षड़ङ्गनित्यातातीर्थे कैकैं दशवारतः ॥६०॥
 जपेन विद्यारूपेण प्रोक्षये दर्थवारिणा ।
 स्वात्मपूजोपकरणान्यशेषं विद्यथा शिवे ! ॥६१॥
 लोहितां ललितां वाणचापपाशसृग्णीः करैः ।
 दधानं कामराजांकि यन्त्रितां मुदितां स्मरेत् ॥६२॥
 काम्यध्यानोक्तरूपेण (१) समेतां शक्तिभिर्वृताम् ।
 नित्यार्चनेषु सर्वत्र प्रोक्तां नैमित्तिकार्चने ॥६३॥
 मध्यप्रधानदेव्यास्तु समुद्धासात्मकत्वतः ।
 नवावरणशक्तीनां ध्यानं देवारा समं भवेत् ॥६४॥
 कामाङ्गयन्त्रादन्यत्र भूषावर्णायुधादिकम् ।
 तत्प्रमं परमेशानि ! चक्रस्थानामशेषतः ॥६५॥
 अणिमा लघिमा पश्चान्महिमा तदनन्तरम् ।

लोहितां (२) इत्यादिना अर्चने इत्यन्तेन श्वोकदयेन ललिताद्या नित्यनै—
 मित्तिकयोर्धानमुपदिशति । तत्र वाणचापपाशसृग्णीः करैः—दक्षिणाधीभुजादि-
 दक्षिणोर्ध्वभुजान्तं अप्रादक्षिण्येन चतुर्षु भुजेषु प्रोक्तक्रमेणायुधानां स्थितिः । यन्त्रि-
 —तामित्यस्यार्थी गुरुमुखादेवावगत्यः । मुदितां—आनन्दशतविग्रहत्वात् ।
 काम्यध्यानोक्तरूपेण्टि—नृपुरवोरवलयांशुकरचनास्वर्णिकहारर्यैवेयकाङ्गदवलय-
 मुद्रिकाकर्णभरणमुकुटाद्युपेतरूपा च नित्यनैमित्तिकार्चनयोर्धातयेतर्थः ॥
 ६२॥६३॥

मध्येत्यादिनाऽशेषत इत्यन्तेन श्वोकदयेन परिवारशक्तिवृद्ध्यानमुपदिशति ।
 तत्र समुद्धासात्मकत्वतः । देव्यास्तु बहुस्यां प्रजायेय इति समुद्योगात् । कामाङ्ग-
 यन्त्रादन्यत्रत्र रहस्यार्थी गुरुमुखादेवावगत्यः ॥६४॥६५॥

अणिमेत्यादिभिः प्रथमाहृतावित्यन्तैः पञ्चभिः श्वोकैः प्रथमावरणे चतुरस्ते

(१) काम्यार्चनोक्तरूपेण इति सौ० प०० पा० ।

(२) लोहितमिति व० प०० पा० ।

तथशित्वं वशित्वं च प्राकाम्या भुक्तिसंयुता ॥६६॥
द्वच्छारसयुताः सर्वाः कामाः स्युः सिद्धयो दश ।
बीजद्वयाद्याः सिद्धन्ताः सप्ताक्षर्या च संयुताः ॥६७॥
ब्राह्मी माहेश्वरी पश्चात् कौमारी वैष्णवी तथा ।
वाराही च तथेन्द्राणी चामुण्डा तदनन्तरम् ॥६८॥
महालद्वमीति कथिताः शक्तयश्चतुरस्त्रियाः ।
एताश्वाष्टौ तद्वयाद्याः सप्ताक्षर्यन्तरगाः क्रमात् ॥७०॥
द्वारकोणादिगासीना अध ऊर्ज्ज्वरं च संस्थिताः ।
प्रादक्षिण्येन ताः सर्वाः पूजयेत्प्रथमावृत्तौ ॥७१॥
कामं बुद्धिमहंकारं शब्दं स्पर्शं ततः परम् ।
रुपं रसं तथा गन्धं चित्तं धैर्यं स्मृतिं तथा ॥७२॥
नाम बीजं तथात्मा च अस्तुं सशरीरकम् ।
बीजद्वयस्वराद्यास्थ आकर्षिण्यन्तकाः क्रमात् ॥७३॥

शक्तयष्टादशकस्य मन्त्रांस्तत्पूजाक्रमं चोपदिशति । तत्र तेषां श्लोकानां सुगमल्वात्मामां मन्त्रे ष्वेकं प्रदर्शन्यानप्येवं योजयेदितुगच्छर्तुमाभिः । यथा झौ॒ श्री॑ अण्मासिद्धिपादुकां पूजायामीतरादि । हारं—पूर्वपश्चिमे । कोणाः—विदिशः दिशौ दक्षिणोत्तरौ, अधजर्खकल्पनं पूर्वपश्चिमद्वारोपकरणयोः । प्रथमावृत्तौ चतुरस्ते ॥६६॥६७॥६८॥७०॥७१॥

काममितरादिभिः सुन्दरि इतरन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः षोडशदले हितीयावरणे शक्तिषोडशकस्य पूजनमन्त्रांस्तत्पूजाक्रमं चोपदिशति । तत्र आत्मा—आत्मान मितर्गर्थः । सशरीरकं—शरीरमितर्गर्थः । अतापि गूढानां सुगमार्थत्वात् एकस्य मन्त्रस्वरूपं प्रदर्श्य एवमन्यदपि कल्पनोयमितुगच्छर्तुमाभिः अन्यविसृति भीत्या । पश्चाहलं—देव्याः अग्रदलमितर्गर्थः । झौ॒ श्री॑ (१) अकामाकर्षिणीनित्या—कलापादुकां पूजयामि । एवमन्येषि पञ्चदशमन्त्रा ऊहनीयाः ॥७२॥७३॥७४॥

नित्या कलेति च ततः सप्ताक्षर्याऽर्चयेत् क्रमात् ।
 पश्चाद्वलं समारभ्य वामावर्तेन मुन्दरि ? ॥७४॥
 कुसुमा मेखला पश्चान्मदना मदनातुरा ।
 रेखा च वेगिनी पश्चादङ्गुशा मालिनीति च ॥७५॥
 दयानङ्गादिकाः सर्वाः सप्ताक्षर्यन्तगा अपि ।
 प्राच्यादिदिक्षु खायादिकोणेष्वच्चाः प्रदक्षिणम् ॥७६॥
 अष्टस्त्रिपि च पवेषु लृतीयावरणे स्थिताः ।
 अन्तश्चतुर्दशारादौ पश्चिमादप्रदक्षिणम् ॥७७॥
 मंक्षीभणी तु प्रथमा विद्राविष्णुप्यनन्तरा ।
 आकर्षिण्याङ्गादिनिका ततः समाहिनीति च ॥७८॥
 स्तम्भिनी जम्भिनी पश्चादशङ्गरी च रञ्जनी ।
 उन्मादिनी ततोज्ज्ञेया ततः स्थार्द्यसाधनी (१) ॥७९॥

कुसुमेत्यादिना स्थिता इत्यन्तेनाधर्मिन् श्वोकदयेन लृतीयावरणे अष्टदलशक्त्य-
 एकमन्त्राऽ स्तत्पूजात्र मं चोपदिशति । तवाष्टेकमन्त्रप्रदर्शनेनान्ये सप्तमन्त्रा
 योज्याः—ङ्गो॒ श्री॑ अनङ्गकुसुमापादुकां पूजयामि इत्यादि ॥७५॥७६॥

अन्तरित्यादिना अन्तर्यसंज्ञिका इत्यन्तेनाधार्यन्तेन श्वोकतयेण चतुर्थावरणे
 चतुर्दशारे शक्तिचतुर्दशकमन्त्रान् दशा(क्ष)रहयशक्तिपूजाक्रमं चोपदिशति । तत्र
 चतुर्दशा(क्ष)रादावित्यतादिशब्दे न दशा(क्ष)रहयेपि देव्याः अग्रमारभ्य अप्रादक्षि-
 णेन पूजयेदित्युच्यते । वशङ्गरी—वशङ्गरी इत्यर्थः । दयसर्वादिकाः उक्तब्रौजदयोपरि
 सर्वशब्दं चतुर्दशानामादौ योजयेत् । शक्तिसप्ताकारी इत्यत्र शक्ति इत्यक्त्ररहयमेव
 गृह्णते न तु विसर्जनीयङ्गीकाराविति सम्भद्रायाः । क्रमेण—उहिष्टक्रमेण । शक्ति-
 प्रत्येकं प्रतिकोणं देव्यग्रकोणमारभ्य पूजयेदित्यर्थः । ङ्गो॒ श्री॑ सर्वसंक्षोभणी-
 शक्तिपादुकां पूजयामि । एवमन्त्रान् वयोदशमन्त्रान् योजयेत् ॥७७॥७८॥७९॥

सम्पत्तिपूरणी(१) मन्त्रमयी इन्द्रज्ञयङ्गी ।
द्युसर्वादिकाः सर्वा शक्तिसप्ताक्षरीयुताः ॥७६॥
पूज्याः क्रमेण देवेश ! सर्वस्त्वन्वर्थसंज्ञिकाः (२) ।
अन्तर्दशारथ्युग्मे तु देवी सप्ताक्षरात्मिका ॥८०॥
सिद्धिसम्पत्प्रदे पश्चात्तीया तु प्रियङ्गरी ।
चतुर्थी शक्तिराख्याता तथा मङ्गलकारिणी ॥८१॥
कामप्रदा ततो दुःखात्परतश्च विमोचनी ।
सृत्युप्रशमनी पश्चात्तथा विघ्ननिवारिणी ॥८२॥
अङ्गसुन्दरिका पश्चात्तथा सौभाग्यदायिनी ।
दशैताः शक्तयः पूज्या द्युसर्वादिकाः क्रमात् ॥८३॥
ज्ञानशक्तिः तथैश्वर्यप्रदा ज्ञानमयी मता ।
प्रोक्ता सा पञ्चमी शक्ति स्थाव्याधिविनाशिनी ॥८४॥
प्रोक्ताऽधारस्वरूपाऽन्या तथा पापहराऽपरा ।
उक्तौवमानन्दमयी तथा रक्षास्वरूपिणी ॥८५॥

अन्तर्दशारेत्यादिना क्रमादित्यन्तेनार्डादिना श्लोकत्रयेण पद्मावरणे पूज्य-
शक्तिदशकमन्त्रानुपदिशति । तत्र देवी सप्ताक्षरात्मिकाः देवी इति अक्षरहयम्
तदनु सप्ताक्षरीं दशसु मन्त्रेषु । अन्तर्दश(क्ष)रमन्त्रदशकं च योजयेत् ॥८०॥
सिद्धिसम्पत्प्रदे—सर्वसिद्धिप्रदा नम्पत्प्रदा च । दुःखात्परतश्च विमोचनी—दुःख-
विमोचनी इत्यर्थः । अन्यत् सुगमम् ॥८२॥ अङ्गसुन्दरिका—अङ्गसुन्दरी-
त्वर्थः । द्युसर्वादिकाः—उक्तौबीजहयात्परं सर्वशब्द एतदशारशक्ति-
मन्त्राणामादितो योजयेत् इती॒ श्री॑ सर्वसिद्धिप्रदादेवीपादुकां पूजयामि । एव-
मन्त्रेऽपि नवमन्त्रा योजनीयाः ॥८३॥

ज्ञानेत्यादिना यजेदित्यन्तेन श्लोकत्रयेण षष्ठावरणे हितीयदशारे पूज्यशक्ति-

(१) सम्पत्प्रपूरणी इति म० प० पा० ।

(२) सर्वा तत्त्वार्थसंज्ञिता इति म० प० पा० ।

दशमी शक्तिरुदिता स्यादीप्तिफलप्रदा ।
 द्वयसर्वादिकास्यैताः पष्ठाऽवरणगा यजेत् ॥८६॥
 अन्तरष्टस्यपि तथा पश्चिमाटप्रदक्षिणम् ।
 वशिन्यादीन् (१) यजेत् प्राग्वत् सप्ताच्चर्या नमः पदे ॥८७॥
 मध्यं विकोणमभितः शरांश्चापमथार्चयेत् ।
 पाशमङ्गुशमित्येतच्चतुष्कं तद्वजान्तिके ॥८८॥
 बीजान्युक्तानि नामानि नमान्तानि महेश्वर्गि ! ।
 नाथाऽस्त्रं पृष्ठता देव्या जयिनीविमलान्तरे ॥८९॥

दशकमन्त्रानुपदिशति । तत्र ज्ञा—सर्वज्ञेत्यर्थः । प्राग्वत् छो॒ श्रो॑ सर्वज्ञा—
 देवीपादुकां पूजयामि । एवमन्यानपि नवमन्त्रान् योजयेत् ॥८४॥८५॥८६॥

अस्त्ररित्यादिना श्लोकेन सप्तमावरणे अष्टारे पूज्यशक्तयष्टकस्य मन्त्राऽस्तत्—
 पूजाक्रमं चोपदिशति । तत्र पश्चिमात्—अग्रमारभ्य प्राग्वदिति वर्गबीजादि-
 योजनविधयः सप्ताच्चर्या सार्वमिति शेषः । नमःपदे—न्यासकमप्रोक्तनमः—
 शब्दमपास्य तत्स्थाने सप्ताच्चरीमष्टसु मन्त्रेषु योजयेदित्यर्थः । छो॒ श्रो॑ श्री॒
 अ॒ आ॒ इ॒ ई॒ उ॒ ऊ॒ क॒ ऋ॒ ऋ॒ ल॒ ल॒ ए॒ ऐ॒ श्रो॒ श्री॒ अ॒ अ॒ अ॒
 व॒ ल॒ व॒ वशिनीवाग्देवतापादुकां पूजयामि (२) । एवमन्येषि मन्त्रा योजनीयाः ।
 अत्रापि बीजद्ययोजनं प्रथमविधानात्—अन्यत्रानुविधानात् सर्वत्र ॥८७॥

मध्येत्यादिना महेश्वरीत्यस्तेनाध्युक्तेनैकेन श्लोकेनायुधानां पूजामन्त्रान् पूजा-
 क्रमं चोपदिशति । तत्र मध्यं विकोणमभित इत्येतदुक्तं भवति । प्रधानदेवता—
 वाससर्वमध्यतिकोण मभितः तत्तदुजस्थानेषु (३) नन्ददायुधानि बाणाद्यङ्गुशस्त्रमर्च-
 येत् । बीजान्युक्तानीति । एतदुक्तं भवति—छो॒ श्रो॑ श्री॒ इति पूर्वोहिष्टबोज—
 हयान्ते या॒ रा॒ ला॒ वा॒ शा॒ द्रा॒ द्रो॒ ल्लो॒ व॒ ल॒ सः सर्वजन्मनेभ्यो
 बाणेभ्यो नमः इति बाणमन्त्रः । ततोऽपि छो॒ श्रो॑ श्री॒ इति प्रोक्तबीजहयान्ते य॒ ध॒
 सर्वमोहनाय धनुषे नम इति धनुर्मन्त्रः । तदनुत्र छो॒ श्रो॑ इति प्रोक्तबोजहयान्ते

(१) वशिन्यदि यजेत् इति मू० प० पा० ।

(२) प्रथमविधानपि सप्तमन्त्रानपि योजयेत् इति ती० प० पा० ।

(३) तत्तदुग्रहस्थानेषु इति टी० प० पा० ।

मध्यस्थदेवी त्वेकैव षोडशाकारतः स्थिता ।
 यतस्तस्मात्तनौ तस्या अन्याः पञ्चदशार्चयेत् ॥६०॥
 मध्यचिकोणकोणेषु पञ्चिमादप्रदक्षिणाम् ।
 कामेश्वरैँ सवच्चेशौं तथाच भगमालिनीम् ॥६१॥
 पूर्वद्वयं ततो विद्या त्वे कैकं पौठनाम च ।
 ततो नामानि शक्तीनां देवीसप्ताक्षरोयुतम् ॥६२॥
 तैस्ताः समर्चयेत् पञ्चात् मध्ये देवौं तथाऽर्चयेत् ।
 द्वयं समस्तां विद्यां च पौठदेव्यभिधायुताम् ॥६३॥
 देवीसप्ताक्षरोपेतमित्युक्तं तब पूजनम् ।
 प्रतिचक्रं च मध्यस्थां विद्यया नवनामभिः ॥६४॥

ज्ञौ॒ आ॑ सर्ववशीकरणाय पाशाय नमः इति पाशमन्तः । ततोऽपि च श्री॑
 ज्ञौ॒ इति प्रोक्तं बीजहयान्ते सर्वभृतमन्याय अङ्गुशायनमः इत्यङ्गमन्तः । अतापि
 बीजहययोजनं प्राप्नवत् ।

नाथानित्यादिना श्लोकोत्तराङ्कनं नवानां नाथानामर्चनस्थानमुपदिशति ॥८८॥
 मध्यस्थेत्यादिना श्लोकेन देव्याः षोडशनित्यात्मकत्वं तेन तस्या विग्रहे अन्यासां
 पञ्चदशोनां तिथिनित्यानामर्चनं चोपदिशति ॥८९॥

मध्यत्रिकोणेत्यादिना समर्चयेदित्यन्तेन षड्क्षराधिकेन श्लोकहयेनाष्टमावरणे
 मध्यत्रिकोणकोणत्रये पूजनीयशक्तियत्यं तत्त्वान्वाऽस्ततपूजाक्रमं चोपदिशति ।
 तत्र पञ्चिमादप्रदेव्ययकोणामारभ्य विद्याया एकमेकं खण्डं एकैकस्याः शक्ते
 रित्यर्थः । पौठानि कामरूपपूर्णगिरिजालंधराख्यानि त्रीणि नामानि शक्तीनां
 कामेश्वरैवच्चेश्वरोभगमालिनीति त्रीणि । देवीसप्ताक्षरोयुतं—देवी इत्यक्षर-
 हयात् परं (१) श्रीपूर्वां सप्ताक्षरीं योजयेत् इति । श्री॑ ज्ञौ॒ (२) सूलविद्याप्रथम-
 खण्डं कामरूपपौठे कामेश्वरैदेवीश्रीपाटुकां पूजयामि । एवमन्यौ ही मन्त्रौ
 योजनीयौ । अत श्रीशब्दप्रयोगः सम्प्रदायात् ॥८२॥

(१) देवीपाटानान्तरं इति सं० प० पा० ।

(२) ज्ञौ॒ श्री॑ इति टौ० प० पा० ।

सप्तान्नया समेतं तु पूजयेच्च तथार्चयेत् ।
 हयमेता इति प्रोक्ता गुणान्योगिन्य इत्यपि ॥६५॥
 अभिधामाहतेरुक्ता पूजां गृह्णन्वितक्रमात् ।
 देव्या गृह्णन्विति (१) भवेत्तत्त्वैविधं शृणु प्रिये ॥६६॥

पश्चादित्यादिना पूजनमित्यन्तेन दशान्नरायेनार्धद्वयेन नवमावरणे सर्वमध्ये देव्याः स्थूलरूपपूजनसुपदिशति । तत्र समस्तां विद्यां—प्रागुक्तां तुरीयां विद्याम् । पीठदेव्यभिभायुतां—पीठाभिधा देव्यभिधा चेति । तत्र पीठाभिधां ओद्यानपौठे इति । देव्यभिधा श्रीमहातिपुरसुन्दरी इति । देवीसप्तान्नरोपेतं—प्रावदेवी इत्य-चरहयमुच्चार्य श्रीपूर्वीं सप्तान्नरीमुच्चरदिल्पर्थः । झौ॒ श्रौ॑ समस्तां मूलविद्या ओद्यानपौठे श्रीमहातिपुरसुन्दरीदेवीश्रीपादुकां पूजयामि, अत्रापि श्रीशब्द-हयप्रयोगः प्रावत् सम्प्रदायात् ॥६३॥

प्रति चक्रमित्यादिना भवेदित्यन्तेनार्द्दादिना त्रिपादान्तेनैकेन श्लोकेन देव्याः नवमावरणेषु प्रत्येकं नवनामभिस्ततपूजनमन्त्राद्व तत्पूजार्पणमन्त्राद्व चोप-दिशति । तत्र नवनामभिः—पञ्चमे पटले चतुर्दशपञ्चदशश्लोकाभगामुक्तैस्तिपुरे—त्यादिभिर्नामभिरुपेतैस्तात्रोक्तयोजनाप्रकारैश्च मन्त्रैः पूजयेदित्यर्थः । तत्र योजना-प्रकारो यथा—मूलविद्यातिपुरानित्यापादुकां पूजयामि । (२) इत्येवं क्रमेणान्या—नष्टा योजयेत् । अत मन्त्रनवकंडपि बोजद्ययोजनं न स्यादिति सम्प्रदायाः । नवमे च श्रीशब्दहयप्रयोगः स्यात् सम्प्रदायतः । तत्—तदिति हिविधं पूजनं हयमिति बोजयहयं । गुणान्—प्रकटादिकान् । श्रीशक्तिस्त्रागुणान् । तेऽपि पञ्चमे पटले हादशत्रयोदशमार्गां श्लोकाभार्गां प्रोक्ताः । योगिन्य इति प्रोक्ता इत्यतान्वेति । प्रोक्तेति दिव्यत्वात् । अभिधामाहृतं (३) नवानामावरणचक्राणां त्रैलोक्यमोहनादिकाः संज्ञाः । तात्त्वं पञ्चमे पटले नवदशमाभार्गां अभिहिताः । तं यथा—झौ॒ श्रौ॑ एताः प्रकटयोगिन्यस्त्रैलोक्यमोहने चक्रे पूजां गृह्णन्विति । एवमन्यानप्यष्टौ

(१) गृह्णन्विति सो० पु० पा० ।

(२) इदं क्रमेणान्यान्दीयो इति सो० पु० पा० । एवं क्रमेणेत्यादीयो० इति वं० पु० पा० ।

(३) अभिधामाहृतं रिति सो० पु० पा० । अभिधामाहृतं रिति वं० पु० पा० ।

स्थूलं समस्तया नामा सूक्ष्मं मन्त्रतनुं तथा ।
 पररूपं त्वर्पणेन विदितं पूजनं शिवे ॥६७॥
 विद्या बीजत्रयं देवि तुरीयस्वरशेखरम् ।
 तत्त्वरीयस्वरूपं तु विन्दुचयवदीरितम् ॥६८॥
 तदात्मकत्वं देव्यास्ते साधकस्य च यद्गवेत् ।
 तद्वावनां शृणु प्राज्ञे ! महोदयकर्णं शुभाम् ॥६९॥

मन्त्रान् योजयेत् । तत्र चरमस्तु—ज्ञी॒ श्री॑ एषा अनिरहस्ययोगिनी मर्वा-
 नम्भमये महाचक्रे महापूजाफलं घट्हात्विति । अत्रापि महाशब्दप्रयोगः सम्पू-
 दायात् ॥६४॥६५॥

तत्त्वैविधमित्यादिना शिवे इत्यन्तेन पादाधिकेन मध्यस्थाया देव्याः स्थूल-
 सूक्ष्मपरत्वेन त्रिरूपत्वमुपदिशति, तत्र स्थूलं—लोहितमित्यादिनोऽन्तं रूपम् । सम-
 स्तया—विद्यया तुरीयया विद्यया पूजयेदित्यर्थः । नामनामा नामरूपया
 विद्यया सूक्ष्मं रूपं पूजयेदिति यावत् । मन्त्रतनुं—अच्चरविग्रहमित्यर्थः । एतत्
 सूक्ष्मरूपमित्यनेनात्मेति । देव्याः सूक्ष्मरूपमित्यत्तरात्मकमित्यर्थः । पररूपं—देश-
 कालादिभिरनवच्छिद्वम् । अर्पणेन—पूजानिवेदनर्नेण पूजयेदिति शेषः । देव्याः
 पररूपं पूजानिवेदनमन्त्रेण पूजयेदित्यर्थः । मङ्गलानि मर्वाणि देव्यै निवेद-
 नीयान्वेत । अतएव मङ्गलतरं तत्पूजनं च तस्यैव (१) निवेदनीयमिति न्यायेन
 सर्वत्र देवताभ्यस्तत्पूजनं च निवेदनीयमित्यर्थः । विदितं—पूजितं भवेदिति
 शेषः । विदित्वा पूजयेदित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—देव्याः स्थूलं रूपं सम-
 स्ताख्यया तुरीयया विद्यया, सूक्ष्ममत्तरात्मकं रूपं नामरूपया विद्यया, परं रूप-
 मर्पणविद्यया च पूजयामौति विदित्वा पूजयेत् । एवमन्येष्वष्टस्वपि बोक्ष-
 व्यम् ॥६६॥६७॥

विद्येत्यादिभिः भावयेदित्यन्तैस्त्रिभिः श्रोकैः गुरुमन्त्रदेवतास्वामै क्ययोग—
 भावानामुपदिशति । अस्यार्थस्यातिरहस्यत्वादप्रकाश्योऽपि नायाज्ञया विविच्योच्यते,
 विद्या बीजत्रयं—मूलविद्याखण्डत्रयं, तुरीयस्वरशेखरं—चतुर्थस्वरावसानं ईका-

जर्खं विन्द्रात्मकं चक्रमधाविन्दुद्दयात्मकम् ।
 कुचरूपस्त्र (३) तच्छेष्टैः श्रेष्ठाङ्गानि च भावयेत् ॥१००॥
 वायुतत्त्वमयी व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।
 अस्या निष्कालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥
 इति श्रीषोड्शनित्यात्मके कादिमते ललितार्चनं
 नाम चतुर्थं पटलम् ॥

रावसानं इत्यर्थः । तत्तुरीयस्वरूपं तस्य सुरीयस्वरूपस्य ईकारस्य स्वरूप-
 मित्यर्थः । स्वरूपमिति लिपिरूपमुच्चते, विन्दुद्वयवदौरितः सर्वासु लिपिष्ठ
 तुरीयस्वरूपस्य विन्दुद्वयात्मता विद्यत एव, तेन चैतदात्मकलं गुरुदेवतासाध-
 कानां प्रतिपादयति । तद्वावनां तदात्मत्वभावनाम् । महोदयकरी—अखण्डा-
 त्मस्वरूपलाभात् ॥८८॥

जर्खं त्यादिना श्रोकेन गुरुमन्त्रदेवतानां स्वार्थं क्यसिद्धिकरयोगभावनाक्रममुप-
 दिश्ति । तत्र जर्खं विन्द्रात्मकमिति । एतदुक्तं भवति—मूलविद्यायाः खण्ड-
 वयस्यापि १) चतुर्थस्तरैकावसानत्वात् तत्स्वरूपस्य च विन्दुद्वयवत्वात्तदूर्खं विन्द-
 नावदनं (२) अधः स्थितविन्दुहयेन कुचइयं, तदच्छरणिष्ठेत्याया तस्या देव्याः
 परिपूर्णनवयवांशं । एवं देवतामन्त्रयोरैकरूपं तेन गुरुस्वात्मनोश्च तत्स्वरूपस्थितं
 भावयन्निमां विद्यां जपेत्तेन तादात्मसिद्धां प्रोक्तानि फलानि सिद्धान्त्ये वेति ।
 गुरोर्मन्त्रात्मकत्वं तमुखादवगन्तव्यम् ॥१०१॥

इति श्रीषोड्शनित्यात्मके षु श्रीकादिमतास्वस्य परिपूर्णस्य
 तत्वस्य प्रपञ्चसारसिंहराजप्रकाशाभिधानेन सुभगानन्द-
 नाथेन विरचितायां मनोरमाख्यायां व्याख्यायां ललिता-
 नित्यानित्यसपर्योक्त्रमप्रकाशनपरं चतुर्थं पटलं परि-
 पूर्णं परामृष्टम् ।

(१) वयस्यायि इति वं० पु० पा० ।

(२) अस्मितं विन्दु इति सो० पु० पा० । अथ विस्थितिविन्दु इति टी० पु० पा० ।

(३) कन्दुद्वयस्त्र इति सू० पु० पा० ठीकानुसारेण कुचइयमित्येव पातः ।

अथ पञ्चमं पटलम् ।

भावनेन तु तेनैव जपेदिद्यासमाहितः ।
मन्त्रात्मनसे सायुज्यं सिङ्गत्येव न संशयः ॥१॥
विद्याटृतीयखण्डेन कुर्यात् पूज्योपचारकान् ।
पाद्यार्थाचमनं स्तानं वसनाभरणानि च ॥२॥
गम्भपुष्पं धूपदीपौ नैवेद्याचमनं पुनः ।
ताम्बूलमर्चनास्तोतं तर्पणं च नमस्क्रियाम् ॥३॥

अन्यसङ्गा - चतुर्थं पटले यन्त्रं नास्ति व्याख्यानगामिनी ।

अन्यसङ्गाऽस्तसम्ब्याजभ्यधिकं द्वितं भवेत् ॥

अथ पञ्चमं पटलम् ।

पूर्वस्मिन्द्वातुर्थं पटले ललितानित्याविद्यायाः गुरुमन्त्रदेवतार्थं कथयोग-
भावनातन्त्रित्यपूजामुपदिश्यनन्तरं तस्या ललितादेव्याः नित्याराधनकर्मे
प्रोक्तशेषादिकं कूर्मविभागान्तमुपदिश्यति - भावनेत्यादिना तथीयन्तश्चोकशत-
रूपेण पञ्चमेन पटलेन । तत्र भावनेनेत्यादिना श्वोकेन मन्त्रजपप्रकारं सिङ्गेर-
व्यभिचारित्वं चोपदिश्यति । तत्र - तेनैव तु भावनेन - पूर्वपटलावसाने गुरु-
मन्त्रदेवतास्वाक्षरान्मैक्यरूपभावनायोगेनैवेत्यर्थः । सायुज्यं - तादात्मगम् ॥१॥

विद्येत्यादिना श्वोकपूर्वार्द्धेन देवताया उपचारनिवेदनमन्त्रमुपदिश्यति ।
तत्र - टृतीयखण्डेनेत्युक्तेऽपि तद्विनित्यया (१) समर्तेन तेन तेकुर्यादिति, नाथा-
ज्ञया तथा कर्तव्यमिति सम्भदायः ॥२॥

पाद्येत्यादिना नमस्कृयामित्यन्तेनार्धाद्येन श्वोकेन तन्त्रसाधारणान् (२)
षोडशोपचारानुपदिश्यति । तत्र निवेद्याङ्गत्वात् हितीयमाचमनमुपचारत्वेन
न गच्छते । तर्पणमिति क्षौद्रदुन्धनालिकेराम्बुफलद्रवार्थीदक्षेषु यथालाभं निवे-
दनमुक्तम् । नमस्कृयां - मुद्रासमयप्रोक्तमद्राः । एवं षोडशसङ्गाकान् पूजो-
पचारान् कुर्यादित्यन्वयः ॥३॥

(१) नित्यविद्यासमर्तेन इति टौ० पु० पा० ।

(२) तत्र साधारणान्ति सो० पु० पा० ।

एवं सम्पूर्ज्य पुरतः प्रोक्तायोगसमन्वितम् ।
 जपेत् सहस्रमयवा शतं तदृदिनजन्तु वा ॥४॥
 ततो देव्याः प्रसादेन स्वात्मानं तत्समं स्मरेत् ।
 न्यासत्रयं विधायाथ देव्यात्मा विहरेत् सुखी ॥५॥
 एवं नित्यक्रमं यस्तु कुर्वन् गुरुपरो नरः ।
 न तस्य कुबचित् कश्चित् कदाचित् क्लेशसम्भवः ॥६॥
 यस्तस्यामङ्गलं क्लेशमुपेक्षां वा समाचरेत् ।
 तस्यावयोः प्रसादेन तानि स्युर्लक्षणं हि तत् ॥७॥
 नवावरणनामानि तत्तच्छक्त्याभिधास्तथा ।
 शृणु यैरतुला सिद्धिस्तत्तच्छक्तेषु पूजनात् ॥८॥
 वैलोक्यमोहनं बाह्यं सर्वाशापरिपूरकम् ।
 सर्वसंचोभणं सर्वसौभाग्यपरिदायकम् ॥९॥

एवमित्यादिना सुखोत्यन्तेन श्वोकडयेन पूजावसानकात्यमुपदिशति । तत्र
 पुरतः—देव्यथे तद्विनजं—तत्पूजादिनजम् । वा अवधारणे । प्रातः सन्ध्योक्ता—
 नववारं, मध्यन्दिनसन्ध्योक्तापड़्तिंशद्वारं, सायंसन्ध्योक्तापड़श्वारं तद्विन-
 घटिकासङ्गोक्तषष्ठिवारं चैवं एकविंशतयधिकशतवारं जपेदितर्थः ॥४॥
 प्रसादेन—देवभाववितीर्णतादात्मभावनासामर्थ्येन । देव्यात्म्यासानकारं—देवता-
 इहमावयुक्ताः सदा विचरेदितर्थः (१) ॥५॥

एवमित्यादिना तदितर्थ्येन श्वोकडयेन नित्यक्रमोपासकस्यानुभावमुप-
 दिशति । तत्र गुरुपरः तदायस्तसर्वाश्यापारः ॥६॥ लक्षणं हि तत्—नित्य
 क्रमोपासकस्येति शेषः । एतदुक्षं भवति—नित्यक्रमोपासकस्यानुकूल्यप्राप्ति-
 कूल्योपेक्षा (नवावरणनित्यक्रमेङ्गासवद्युपेक्षा कारिणी) (२) असदानुकूल्योपेक्षा
 स्तवाभ्यां क्षतेन प्रसादेन सम्भवन्तीति ॥७॥

नवेत्यादिना श्वोकेन नवावरणनानि तत्त्वक्षिनामानि च प्रस्तौति । तत्र यैः—
 नामभिः ॥८॥

(१) विरचयेदितर्थः इति टौ० पू० या० ।

(२) () एतदर्थगतो यत्यः सो० पुस्तक एव वर्तते ।

सर्वार्थसाधनं सर्वरोगतो हरमेव च ।
 सर्वरक्षाकरं सर्वसिद्धिप्रदमतः परम् ॥१०॥
 सर्वानन्दमयं मध्यविन्दुस्थानं शिवात्मकम् ।
 एवं नवानि नामानि गुणयोगीनि पार्वति ! ॥११॥
 प्रकटा वाह्यगा गुप्तास्ततो गुप्ततरास्तदा ।
 सम्प्रदायास्तदन्तस्थाः कुलकौलनिगर्भिकाः ॥१२॥
 रहस्याः स्युस्तदन्ताश्च परापररहस्यकाः ।
 अतिपूर्वरहस्यास्तु मध्यस्थाः स्यूलविग्रहाः ॥१३॥
 विपुरा चिपुरेशी स्यात्सुन्दरी सुरवासिनी ।
 श्रीमालिनी च सिद्धाम्बा महाविपुरसुन्दरी ॥१४॥

तैलोक्ये तगादिभिः पार्वतीतपन्तैः त्रिभिः श्लोकैर्नवावरणाचकाणां अन्वर्थानि नवनामान्युपदिशति । तत्र सर्वसंक्षेभणां—सर्वसंक्षेभकरम् सम्यक् प्रथाकरं—प्रसिद्धिकरमितर्थः । परिदायकमितरात् परि इतुरप्सर्गः श्लोकपूरणार्थः । सर्वसौभाग्यदायकमितर्थः ॥८॥ सर्वरोगतो हरं—सर्वरोगशब्दात् परं हरशब्दं योजयेत्—सर्वरोगहरमितर्थः । सर्वसिद्धिप्रदं—सर्वसिद्धिमयत्वात् सर्वसिद्धिप्रदं सर्वसिद्धिमयमिति सम्प्रदायः ॥१०॥ विन्दुस्थानं—मध्यमविन्दुस्थानम् । सर्वानन्दमयं—शिवात्मकमितर्थः । विन्दुस्थानं—ब्रह्मवत् सर्वमध्यमितर्थः । गुणयोगीनि—अन्वर्थानि । पार्वतीति सम्बुद्धिः ॥११॥

प्रकटा इतगादिना विग्रहा इतप्रस्तेन श्लोकइयेन नवावरणशक्तीनामन्वर्थानि नवनामान्युपदिशति । तत्र तासां विशेषणानि निरुपाधिकस्वभावानीति सम्प्रदायः । तत्र लतोयचरमावरणशक्त्योर्यतास्तगुणसंज्ञाशब्दाः यथा गुप्ततरा—योगिन्य इतगादि । अतिरहस्या योगिनी इति । अन्यास्तु समस्तगुणसंज्ञाशब्दाः यथा गुप्तयोगिन्य इतगादि । कुलकौलाः—कुलोच्चीर्णा इति चोभयं सम्प्रदायवत् यथा नाथादेशमनुष्ठेयमितर्थः । निगर्भिकाः—निगर्भा इतर्थः ॥१२॥ परापररहस्यकाः—परापररहस्या इतर्थः । अतिपूर्वरहस्या—अतिशब्दपूर्वरहस्याः अतिरहस्या इतर्थः । मध्यस्थाः स्यूलविग्रहाः—मध्यस्थाः सविग्रहाः अतिरहस्या पूर्वर्थः । अत्र स्थूलं रूपं सूक्ष्मरूपस्य मन्त्रस्थावरणं परं रूपं देशकालाकारै

मध्यषट्के तु पुरतस्तिपुरेतिपदान्वितैः ।
 विद्यासप्ताक्षरौ मध्ययोजितैरेभिरच्चयेत् ॥ १५ ॥
 पूजाक्रमं तद्विशेषान् विद्यासाधनकर्म च ।
 साधकव्रतचर्यां च सिद्धिचिङ्गानि मेव (?) च ॥ १६ ॥
 त्रिपुरात्मानमात्मानं भावयेन्मूर्भिर्गम् ।
 ज्योतिरूपं च नाथाङ्गमूर्तिष्ठे (?) न्यस्तवियहा: ॥ १७ ॥
 नानावर्णाऽऽयुधाकारवाहनाभरणाः स्त्रियः ।
 सर्वदा सर्वगाः सर्वसिद्धिदा बलिदानतः ॥ १८ ॥

रनियन्वितम् । स्फूलसूक्ष्मरूपे पररूपस्य प्रापके अप्यवच्छब्दतया (१) आवरक-
 वड्डात् (२) इत्यावरणमितुगपद्धरः सम्प्रदायार्थः ॥ १३ ॥

त्रिपुरेत्यादिनार्चयेदित्यन्तेन श्लोकद्येन देव्याः नवस्तावरणेषु प्रत्यावरणं
 प्रतिनियतानि नवनामानि च तैस्तव तव पूजार्थं मन्त्रयोजनाक्रमं चोप-
 दिशति । तव त्रिपुरेश्च—त्रिपुरेश्वरी इत्यर्थः । मध्यषट्के—सुन्दर्याद्यम्बान्तेषु
 षट्सु नामसु । तव पुरवासिनो इत्यव त्रिपुरवासिनो इतर्थः । त्रिशब्दमेव
 योजयेदिति च सम्पूर्दायः । विद्या—श्रीविद्या । मनुयोजनाप्रकारः पूर्वस्मिन्
 पटले भिहितोऽस्माभिः ॥ १४ ॥ १५ ॥

पूजाक्रमेत्यादिना श्लोकनाथ पञ्चप्रश्नान् करोति । तव तद्विशेषान्—सहो-
 चक्रमरूपान् । सिद्धिचिङ्गानि—विद्यासिद्धिचिङ्गानि ॥ १६ ॥

त्रिपुरात्मानमित्यादिना दानत इत्यन्तेन श्लोकद्येन साधकस्य प्रातः प्रबोध-
 समयविधातव्यमुपदिशति । तव उत्थानसमये । मूर्भिर्भावनानन्तरं तदनन्तरं
 न्यासः त्रिपुरात्मानं—वक्ष्यमाणगमागमानुसन्धानपुरःसरं देवीखरूपं स्वस्त-
 रूपं भावयेदित्यर्थः । बलिदानतः—षोडशाक्षरमन्त्येणेति शेषः । पुष्यान्तव्यज्ञन-
 सहितो बलिः तहानतः सर्वसिद्धिदा भवेयुरिति शेषः । एवं ध्यात्वा सर्वसिद्धये
 ग्रातर्बलिं दद्यात् इति शेषः ॥ १७ ॥ १८ ॥

(१) अथावच्छब्दतया इति सो० वं० पु० पा० ।

(२) इति सो० पु० पा० । इति वं० पुस्के पाठः ।

रक्तगम्भास्वरः स्थवी रक्तभूषादिभूषितः (१) ।
 प्रसद्गचेताः कर्पूरवासिता स्थावराङ्गवान् (२) ॥१६॥
 पद्मासनः प्राग्वदनः प्राणानायम्य संयतः ।
 षोडशाक्षरमन्त्रेण बलिं दत्त्वाऽर्चयेद्गुरुन् ॥२०॥
 मूर्धिं तस्याज्ञया पश्चात् पृजां कुर्याद्यथाविधि ।
 नाथं च तन्मयीभूतं ध्यात्वाऽऽत्मानं तदात्मकम् ॥२१॥
 नवरत्नमयं द्वीपं नवखण्डविराजितम् ।
 माटकाद्येन तद्वास्त्रा नमोन्तेन समर्चयेत् ॥२२॥

रक्तेत्यादिभिस्तदात्मकमित्यन्तैस्त्रिभिः श्लोकैः सपर्यासमारम्भकममुपदिशति ।
 तत्र—पद्मासनः । उपरिष्ठाइच्छमाणत्वादिह नोच्यते । प्राणानायम्य—प्राणायम्य कृत्वा । उपरिष्ठाइच्छमाणमपि प्राणायामं किञ्चिदत्र व्याकरीमि दक्षिणामारन्धेण वामनासारम्भुनिरोधेन खासं मारुतं यथा शक्त्या निर्गमय्य अनन्तरं दक्षिणामारम्भुनिरोधेन वामनासारन्धेण यथाबलं प्रवेश्य श्वासमारुतं, पुनरप्येवं रेचकं पूरकं च कृत्वा यथाबलं तमन्तर्विधाय पश्याच्छैः शनैः तं सुच्छेदिति । एवं सर्वत्र प्राणायामक्रमः । संयतः—सकलान्यविषयनिवृत्तबाह्यान्तःकरणः । षोडशाक्षरमन्त्रेण तृतीयपठलावसानोपदिष्टस्त्रूपेण बलिं दत्त्वा प्राग्वदर्चयेत् । गुरुन् मूर्धिं ब्रह्मरन्धे स्थितान् यथासम्पदायं पृजयेदित्यर्थः । तस्येति खनाथविषयः । यथा विधि—वच्छमाणप्रकारिण । नाथं च तन्मयीभूतं—नाथ एव देवीरूपेण स्थित इति बुद्धेत्यर्थः ॥ १८ ॥ २० ॥ २१ ॥

नवरत्नेत्यादिभिर्मातृत इत्यन्तैरष्टभिः श्लोकैर्द्वौनिवासस्थानार्चनक्रमं तत्प्रस्त्रा आपदिशति । तत्र माटकाद्येनेति । अकारादिक्षाकारान्तान्येकपञ्चाशदक्षराणि सविन्दूनि बौजहयपुरम्परमुच्चार्यं तदुपरि तद्राम तदनु च नमः शब्दं योजयेदित्यर्थः । यथा—ङ्ग॒॒॒ श्व॒॒॒ अ॒॒॒ आ॒॒॒ इ॒॒॒ ई॒॒॒ उ॒॒॒ ज॒॒॒ च॒॒॒ ऋ॒॒॒ त्र॒॒॒ ल॒॒॒ ए॒॒॒ ए॒॒॒ ओ॒॒॒ ओ॒॒॒ अ॒॒॒ अ॒॒॒ अ॒॒॒ अ॒॒॒ क॒॒॒ ख॒॒॒ ग॒॒॒ घ॒॒॒ ञ॒॒॒ च॒॒॒ छ॒॒॒ ज॒॒॒ भ॒॒॒ अ॒॒॒ ट॒॒॒ ठ॒॒॒ ड॒॒॒ ढ॒॒॒ ग॒॒॒ त॒॒॒ थ॒॒॒ द॒॒॒ ध॒॒॒ न॒॒॒ प॒॒॒ फ॒॒॒ ब॒॒॒ भ॒॒॒ य॒॒॒ र॒॒॒

पुष्टं नौलं च वैड्यर्यं विद्वुमं मौक्तिकं तथा ।
 ईशान्मरकतं वच्चं गोमेदं पद्मरागकम् ॥२३॥
 कल्पकोद्यानमन्त्वैश्च कृतू॒श्चापि समर्चयेत् ।
 इन्द्रियाण्यप्वरूपाणि तत्र पश्चिमतो यजेत् ॥२४॥
 इन्द्रियार्थान् गजान् (१) पूर्वं तन्नाम्नैव समर्चयेत् ।
 पश्चिमादि तु मध्यान्तं विलोमान्वरत्नकम् (२) ॥२५॥
 कालो मुद्रा माटका च रत्नं देशो गुरुस्तथा ।
 तत्त्वं ग्रहाश्च मूर्तिश्च चक्रेश्वर्यन्तनामकः (३) ॥२६॥

लः व॑ श॒ ष॑ ष॑ स॑ ह॑ ल॑ नवरत्नाहीपाय नमः इत्यनेन । अत्र प्रक-
 रणे इन्द्रियार्थावधि नमोन्तेनैव तत्त्वाम्ना पूजयेत् ॥२२॥

पुष्टिमित्यादिना श्वोक्तन नवरत्नानामानुपदिशति - तत्र ईशान्मरकतमित्युक्तिः
 पश्चिमं पुष्टरागभिति कुरुकुम्भापटत्वे वच्छमाणत्वात् ४)प्रादक्षिण्यकमं (५) प्रद-
 श्यति, ईशात् - ईशानदेशे इत्यर्थः ॥२३॥ कल्पकोद्यानं - ह्लौ॒श्री॑ कल्पकोद्यानाय
 नमः । अतैव रत्नाहीपे ह्लौ॒श्री॑ कृतुभ्यो नमः । इन्द्रियाणि - श्वोतत्वक्त्वह्लौ॒
 र्जिह्वाप्राणवाक्पाणिपादपृथग्यानि दश । पश्चिमतः - देवीमण्डपस्याग्रतः ह्लौ॒
 श्री॑ इन्द्रियाश्वेभ्यो नमः । इन्द्रियार्थान् - गच्छस्यरूपरसगच्छवचनादानगतिवि-
 सर्गानन्दास्थ्यान् क्रमेण दश । पूर्वं देवीमण्डपस्य पृष्ठभागतः ह्लौ॒श्री॑ इन्द्रि-
 यार्थगजेभ्यो नमः । नवरत्नकर्मचयेदिति ॥२४॥२५॥

कालो मुद्रा इत्यादिना श्वोक्तन कालादिरूपनवरत्नमयानां नवानां खण्डानां
 प्रत्येकं नवनाथामनां पूजामन्त्रानुपदिशति । गुरुर्नाथ इत्यर्थः । तत्र कालस्य नव-
 धात्वं घटिकायामाहोरात्रवारतिथिपञ्चमासकृत्वब्दरूपतः । मुद्राया नवधात्वं
 प्रागुक्तसंक्षेपमादिभिः । माटकाया नवधात्वं उपरिषादच्छमाणवर्गक्रमतः ।
 रत्नस्य नवधात्वं प्रोक्तरूपतः । देशस्य नवधात्वं रत्ननवधात्ववत् । नाथानां नव-
 धात्वं प्रोक्तक्रमतः । तत्त्वानां नवधात्वं ज्ञातज्ञानज्ञैयरूपस्य तिकस्य पञ्चो-
 करणप्रक्रिया । एतनित्यत्वाङ्गीकारतः । ग्रहाणां नवधात्वं सुप्रकटमेव । मूर्तीनां
 नवधात्वं त्वगसूक्ष्मांसमेदोस्मिन्नज्ञानशुक्राजःप्राणात्मतः चक्रेश्वर्यन्तनामकाः ॥२६॥

(१) गतापूर्वे इति मू० पू० पाऽ ।

(२) विलोमानवरत्नकम् इति मू० पू० पाऽ ।

(३) नामका इति मू० पू० पू० के पाऽ ।

(४) त्वादप्रा इति मू० पू० पू० के पाऽ ।

(५) क्रमप्र इति ब० पू० के पाऽ ।

उत्तकमेण सम्पूज्य (१) तत्तचक्रेष्वरौ प्रिये ! ।
 करुणातोयपरिखं मध्येमाणिक्यमण्डपम् (२) ॥२७॥
 देशं कालं तथाऽऽकारं शब्दं कोणेषु पूजयेत् ।
 रूपिणीशक्तिसहितं ततः संगीतयोगिनीः ॥२८॥
 समस्तगुप्तप्रकटसिङ्गियोगिनि (३) चक्रयुक् ।
 सप्ताक्षरं रूपेतास्तु पूजयेत् सर्वमातरः ॥२९॥
 रोचनाचन्द्रकाश्मीरलघुकस्तूरिकायुतम् ।
 हेमादिपावे साधारे स्थापयेदर्थमग्नुना ॥३०॥
 भावयेदङ्गिसूर्यन्दुभूतानि परमेष्वरि ! ।
 जपेच दशवारं तत्त्वप्रयेत्तेन योगिनी ॥३१॥

क्रमेणति—प्रोक्ता एता नव चक्रेष्वरौः शक्तिस्वस्त्रनामान्ते चक्रेष्वरौ इति वदन् पूजयेदित्यर्थः । झी७ श्री७ कालचक्रेष्वरौशक्तिपादुकां पूजयामि । एवमव (४) शक्तिशब्दः पारम्पर्यप्राप्तः । नवानां प्रत्येकं नवरूपत्वाहहुवचनम् । प्रिये इति देवीसम्बुद्धिः । करुणातोयपरिखमिति—देव्याः करुणामयतोयपरिपूर्णपरिखापरिहृतं माणिक्यमण्डपमित्यर्थः । झी७ श्री७ करुणातोयपरिखाय नमः । झी७ श्री७ माणिक्यमण्डपाय नमः । अत्रापि नमःशश्योजनं सम्बद्धायात् ॥२७॥

देशमित्यादिना सङ्गोचकारिकाः शक्तीरूपदिशति । तत्र—झी७ श्री७ देशरूपिणीशक्तिपादुकां पूजयामि । एवमन्ते मन्त्रास्त्रयः तथा निर्वृत्यादिविलोभतः । अत देशकोलाकारशब्दानां हिरुपादानं कार्यकारणानुरूपत्वेन तत्र कार्यरूपं नवधाभूतं प्रथमं कारणरूपं हितीयम् । संगीतयोगिनीः—द्रव्यगीतवाद्यविनोदिकाः शक्तीः झी७ श्री७ संगतयोगीनीशक्तिपादुकाः पूजयामि । अत्रापि शक्तिशब्दयोजनं बहुवचनं च प्राग्वर्तु ॥२८॥

समस्तगुप्तेत्यादिश्चोकपूर्वार्द्धस्य अन्त्याक्षरवर्जं मन्त्ररूपमित्यर्थः । तत्र योगिनि—योगिनी इत्यर्थः । झी७ श्री७ समस्तगुप्तप्रकटसिङ्गियोगिनीचक्र—

(१) सम्पूज्यान्तव इति म० पु० पा० ।

(२) प्रियो करुणातोयस्त्वं मध्ये माणिक्यमण्डपे इति स० पुस्तके पाठः ।

(३) योगिनी इति म० पु० पा० ।

(४) मन्त्रकेति टौ० पु० पा॑ ।

आधारं हृदयं रस्त्रे विद्याखण्डवयं स्मरत् ।

लोहितं तत्प्रभार्विधाह्नोहितं (१) च निजं वपुः ॥३२॥

प्राणायामं विधायाथ कृत्वोक्तकरशोधनम् ।

आद्यायाऽथ द्वितीयादिषष्ठानाभिः तथासनम् ॥३३॥

र्षीपादुकाः पूजयामि । अवापि बहुत्वाहहुवचनं श्रीशब्दप्रयोगश्च प्राग्वत् ।
सर्वमातरः—सर्वशक्तीरित्यर्थः । एतत्मसाच्चरीयोजनं तत्तच्छक्तिमाधारणमिति
यावत् । अष्टभिरेतः श्लोकेरतदुक्तं भवति । देहेन्द्रियरूपस्वविग्रहोदितशब्द-
कल्पितस्तरुपप्रादुर्भावा प्रतिपत्त्या देवी इति ॥२८॥

हेमित्यादिना योगिनीरित्यन्तेन श्लोकहयेन देवतायाः सपर्यार्थमर्थकल्पन-
प्रकारं तदिनियोगं चोपदिग्निति । तत्र चन्द्रः—कर्पूरस् लघुः अगुरुः ॥३०॥

परमेश्वरीति देवीसम्बुद्धिः । र्जपत्त दशवारं तत्—तदिति विद्यायाम्तृतीयखण्ड-
मुच्चर्त, तन—अर्थात्मुना । योगिनी इति देव्याः परिवारभूताः शक्तीः कथयति ।
एतदुक्तं भवति—आधारचषकाम्बुनि वङ्गिसूर्यसोमात्मविद्याखण्डतयामकं (२)
बुद्धा तस्मिन् व्यस्तानि पञ्चद्रव्याणि क्रमेण एतत्रिविद्याभूतात्मकान्याकलय
प्रागुक्तक्रमेण धनयोनिमुद्रे प्रदर्शय अम्बुमध्ये श्लोककं च विभाव्य तत्र नित्य
क्षिणापटलं वच्यमाणवाह्नोदिकमात् षड्ङमन्त्वेः षोडशनित्यामन्त्वेश्चकंकवारं
विद्यावृत्तीयखण्डेन दशवारं मूलविद्यादिननित्याभ्यां प्रतिविवारं चाभ्यर्च्य
जपित्वा अर्थादर्कनं प्रोक्तकार्याणि कुर्यात् ॥३१॥

आधार इत्यादिना विधायाथ उत्पत्तेन पादाधिकेन श्लोकेन प्राणायामकाल-
भावर्नोयसुपदिग्निति—तत्र रस्त्रे—ब्रह्मरन्ध्रे । तत्प्रभार्विधात् तंषां प्रभावे-
धात् । वेधः—तन्नीयोभावः । आधारब्रह्मरन्ध्रगतयीरण्नीषीमात्मविद्याप्रथम-
चरमखण्डयोस्तयोस्तज्ञमा क्रमेण ऊर्ध्वधोमुखप्रसरं हृदयगतसूर्योत्तमध्यमखण्डे-
तजस्तुर्ध्वधीप्रसरणेन ताभ्यां सम्भीलितं भवति, एतदुक्तं भवति—मूलाधारस्य-
प्रथमखण्डवङ्गिरतजमा खचितं हृदयगतं हितीयखण्डसूर्यतजः प्रसरं तिनानुष्ठानं
ब्रह्मरन्ध्रगतवृत्तीयखण्डचन्द्रमस्तेजःप्रसरं च त्राणि तंजांसि अविभक्ताकार-
मिलितरूपं अन्तर्बहिर्भाववेदिति । प्राणायामं प्राग्वत्, लक्षिताविद्याजपपूजा-

(१) तत्प्रभावेन लोहितं इति म० प० पा० ।

(२) अकां बुद्धति स० प० पा० ।

पृजयेहीनमनसोर्मध्यस्यै नामभिर्युतम् ।
 ततो द्वितीयया प्रोक्तषड्ङानि समाचर्त् ॥३४॥
 प्रसारिततलैनैव पाणिना हृदयं शिरः ।
 प्रोक्ता शिखा तथा सम्यगधोङ्गुष्ठेन मुष्टिना ॥३५॥
 तथाविधाभ्यां पाणिभ्यां वर्मस्कन्धादिनाभिगम् ।
 तर्जनौमध्यमानामा प्रोक्ता नेवचर्य (च) क्रमात् ॥३६॥
 प्रसारिततलाभ्यान्तु तालवयमुदीरितम् ।
 मण्डद्वं तर्जनौज्येष्टायोगादस्त्वमुदैरितम् ॥३७॥
 दिग्विदिक्चोपरि तथा स्वाधो मध्ये च विघ्नहत् ।
 ततः कृत्वा वशिन्यादि न्यासं प्रागुक्तयोगतः ॥३८॥

ममाधिषु प्राणायाम एवं विद्याखण्डतयरूपं तंजस्त्वयं भावनीयम् । अन्यत्र
 केवलं तंजस्त्वयं आधारतयगतं भावनीयम् ॥३२॥

कृत्वादिभिर्योगत इत्यन्तस्त्विपादाधिकैः पञ्चभिः (१) शोकैर्नामसिवयादि-
 कमुपटिगति, तत्र आद्यया - पूर्वपटले वातः स्वसंयुत इत्याद्युक्तया । द्वितीयादि-
 षष्ठ्यन्ताभिष्ठतस्त्वभिर्विद्याभिरामनचतुष्टयं समर्चयेदित्यर्थः । बीजनमसोर्मध्य-
 स्यैर्नामभिर्युतम् । प्रोक्तानां विद्याकूटान्तराणमुपरि प्रत्येकं तत्तदासननाम चतुर्थम्-
 मुक्ता ततो नमः । झौ॒ ए॑ झौ॒ ल्लौ॑ झौ॒ सौ॑ देव्यामामनाय नमः । झौ॒ झौ॒ ल्लौ॑
 झौ॒ मर्वमन्त्रामनाय नमः । झौ॒ ए॑ ल्लौ॑ सौ॑ वौ॒ माध्यसिद्धाय नमः
 इत्यत्रामनमन्वचतुष्टये आदौ बीजहयं न मयोज्यर्त सम्प्रदायात् । द्वितीयया- पूर्व-
 मिन् पटले हृच्छिर इत्यत्र प्रोक्तकुलसुन्दरीविद्यया । ए॑ ल्लौ॑ सौ॑ हृदयाय
 नमः ए॑ ल्लौ॑ सौ॑ शिरसे स्वाहा ए॑ ल्लौ॑ सौ॑ शिखायै वषट् ए॑ ल्लौ॑ सौ॑ कव-
 चाय हुम् ए॑ ल्लौ॑ सौ॑ नेवत्रयाय वौषट् ए॑ ल्लौ॑ सौ॑ अस्त्राय फट् ॥३३॥३४॥

प्रसारिततलेत्यादिभिर्हृदित्यन्तस्त्विभिरध्यैः शोकैः षड्ङान्यासप्रकारमुप-
 दिग्गति । तत्र तालवयं मण्डद्वं करतलयोः विरास्तालनम् । तिः प्रोक्तया कुल-

(१) शिरिम् पादाधिकैः इति सं० पु० पा० ।

सप्तम्याऽवाहनं कुर्याद्विद्ययाऽथ त्रिखण्डया ।
 अगम्यमध्यचक्रमयोनिमध्ये निवेश्य ताम् ॥३६॥
 तथाविधां सावरणां ध्यात्वा मुद्रां प्रदर्शयेत् ।
 प्रोक्ताः सप्तदशायैनामुपचारैः समर्चयेत् ॥४०॥
 जयिनीविमलामध्ये नाथान् नव यजेच्छिः (१) ।
 ततो देव्याः स्वमूर्तित्वान्नित्याः पञ्चदशापि च ॥४१॥
 देवीमूर्तौ जपेत्तत्तदि(२)द्याभिमूलनमयौ क्रमात् ।
 आरभ्य पञ्चमद्वारदक्ष(३)शाखामथार्चयेत् ॥४२॥
 अभितश्वाष्टमु तथा दिक्ष्वधोर्ध्वं तथेरिताः ।
 तथा ब्राह्मगादिका अष्टौ पूजयेत् प्रथमावतौ ॥४३॥

सुन्दरोविद्ययेति शेषः । सर्वत्र न्यासतये बीजहयाद्यता (४) न भवति । प्रागुक्त-
 योगतः—पूर्वपटलप्रतिपादितवर्ष कूटाक्षरादियोगतः ॥३५॥३६॥३७॥३८॥

सप्तम्यावाहनमित्यादैः सुखोत्यन्तैः पञ्चविंशत्या श्लोकैर्देव्या नित्यपूजां
 नित्यहोमविधिं पूजावसानं (५) चोपदिशति, तत्र सप्तम्या विद्ययेति सम्बन्धः ।
 पूर्वस्मिन् पटले हंसहृदित्याद्युक्तया त्रिखण्डया मुद्रयेतिशेषः । तथाविधां—पूर्वस्मिन्
 पटले लोक्तिमित्यादिश्लोकोक्तवैयहां मुद्राः प्रदर्शयेत् । प्रोक्ताः सप्तदशापनादि-
 हेतिततुष्टयान्ताः पूर्वपटलोक्ताः सप्तदश मुद्राः प्रदर्शयेदित्यर्थः । उपचारैः—
 षोडशभिः पञ्चभिर्वा, पञ्चोपचारास्तु गन्धपुष्पधृपदीपनैवेद्यानि ॥४३॥४०॥

त्रिशः—त्री॒ ख्नी॒ दिव्यसिद्धिमानुषान् देवीवामभागादि दक्षिणभागान्तं
 त्रिपङ्क्त्युपविष्टान् देव्यवेच्छिः । तथ्यौ तत्तत्स्वरूपणाप्यवस्थानमेतस्या एवे-
 त्यर्थः । क्रमात्—एकादिवृहिक्रमात्, दक्षशाखां द्वारस्य देव्याः सञ्चेतरभाग-
 शाखाम् ॥४१॥४२॥ अभित इति, अत्र प्रथमं दिक्षु, ततो विदिक्षु, तत्र तत्रापि
 देव्याः दक्षिणभागे, तथा अणिमादिवत् ब्राह्मगादिकास्त्रत्र तत्र देवीसव्यभागे

(१) नाथार्चयं विश्विः इति मू० प० पा० ।

(२) यज्ञतत्तदिति सौ० प० पा० ।

(३) दशशाखामिति मू० प० पा० ।

(४) बीजहयाद्यता इति टौ० पुस्तके पाठः ।

मूलविद्यायुतैः प्रोक्तनामभिर्मध्यतो यजेत् ।
 नवस्वाहृत्तिषु प्रोक्तैर्नवभिर्मनुभिः क्रमात् ॥४४॥
 निर्वदयेच्च तत्पूजां मुद्राः कुर्याद्वैकशः ।
 षोडशारे त्वष्टदले तथा तच्चतुराहृतौ ॥४५॥
 प्रोक्ताभिः गत्तिभिः प्रोक्तक्रमात्पूजां समाचरेत् ।
 मध्ययोनेरयमूले पार्श्वयोर्बहिर्चर्चयेत् ॥४६॥
 वाणान् पञ्च तथा चापं पाशमङ्कशमौष्वरि ! ।
 (१) वाञ्छादीशान्तमभितो वामावर्त्तन संस्थिताः ॥ ४७ ॥
 वाणाः स्युस्त्रिविधाः प्राक्ताः स्थूलसूक्ष्मपरत्वतः ।
 स्थूलाः पुष्पमयाः, सूक्ष्माः मन्त्रात्मानः समीरिताः ॥४८॥
 पराश्व वासनायां तु प्राक्ताः स्थूलान् शृणु प्रिय ! ।
 कमलं कैरवं रत्नं कह्लारन्दीवरं तथा ॥ ४९ ॥
 सहकारज(२)मिल्युक्तं पुष्पपञ्चकमौष्वरि ! ।
 मान्मथक्तोभजनकं पूजाहोमविधानतः ॥ ५० ॥

प्रोक्तनामभिस्तिपुरेत्याद्युक्तैः । प्रागुदीरितक्रमतःप्रोक्तैःप्रागेवाम्माभिरपि प्रकटीकृतैर्पर्णमन्त्वैः ॥४३॥४४॥ तत्पूजां—स्थूलसूक्ष्मरूपं पूजां प्रागुक्ताम् । एकैकशः—प्रत्यावरणमितिशेषः ॥४५॥ प्रोक्तक्रमादित्याद्युक्तमस्माभिरपि प्रागेव प्रोक्तमेव अग्नमूलपार्श्वयोर्बहिः—सधायोनिर्वहिः । विश्वन्याद्यष्टकोष्ठानां मध्यस्थावकाश इत्यर्थः ॥४६॥४७॥४८॥ रक्तशब्दः कैरवविशेषणम्॥४८॥ सहकारजं पुष्पमिति शेषः । मान्मथ—कामसम्बन्धि क्तोभजनकं स्तोपुंसयोरितरप्रयोगः चित्ताकर्षकमित्यर्थः । पूजाहोमविधानतः—उक्तेन पुष्पपञ्चकेन पूजादिविधानात् क्तोभकरं तदित्यर्थः । मन्त्रैस्तु पञ्चभिः—शैवबाणमस्वन्विभिरित्यर्थः । सर्वत्र शैवैः पञ्चभिर्बाणमन्त्वैः जपपूजादि कुर्यादित्यर्थः॥५०॥ तथाविवं स्थूलसूक्ष्मभेदेन पुण्ड्रे क्तु काण्डजञ्चापमित्यन्वयः । यथा पाशाङ्कशयोः स्थूलं रूपंसौवर्णमयमिति सम्बद्याः । सूक्ष्मपररूपे प्रागवत् । प्रोक्तक्रमात् प्रागुक्तक्रमतः प्रागभिहितक्रमात् चत्वारि

(घ) वायव्यादार्शां भितो इति मू० पु० पा० ।

(क) सहकारमिति मू० पु० पा० ।

जपमन्त्रप्रयोगादौ सिद्धमन्त्रैश्च * पञ्चभिः ।
 तथाविधं स्यात्तच्चापं स्थूलं पुण्ड्रेच्चुकारण्डजम् ॥ ५१ ॥
 मध्ययोन्यग्नोगादिसंख्याः (१) प्रोक्तक्रमात् यजेत् ।
 कामेश्वर्यादिकाः शक्तीः (२) तथा मध्ये शिवां यजेत् ॥ ५२ ॥
 प्रदर्श्य मुद्रानवकं चत्वारि च ततः क्रमात् ।
 उपचारान् विधायाथ (३) प्रोक्तयोगसमन्वितम् (४) ॥ ५३ ॥
 जपित्वा दशवारच्च स्वात्मानं देवतातनुम् ।
 स्मरित्स्वात्मनि (५) ताः पञ्चदश नित्याः समर्चयेत् ॥ ५४ ॥
 ततो भूतात्मभिः पञ्चमन्त्रैरभ्यर्च्य भक्तिः ।
 आत्माष्टाच्चरमन्त्रे गृह्णयित्वा ततो जपेत् ॥ ५५ ॥
 सहस्रं पुरतो देव्याः शतं तद्विनं तु वा ।
 सम्यग्रावयं प्रष्ठिसङ्घमुक्तं (६) वा प्रोक्तरूपतः ॥ ५६ ॥

इति मुद्राचतुष्टयम् । (७) क्रमात्—उक्तक्रमात् । उपचारान्—प्रागुक्तान् । क्रमात्—विद्यातातौर्यखण्डदिननित्याविद्याभ्यां पोड़गोपचारान् विद्यादित्यर्थः । प्रोक्तयोगसमन्वितं—पूर्वपटलावसर्नि प्रोक्तम् ॥ ५२ ॥ ५३ ॥ पञ्चदशेतिकथनं स्वात्मनः षोडशीलसिताविद्याऽस्मकच्चसिद्धेरित्यर्थः ॥ ५४ ॥ भूतात्मभिः—वृत्तीयपटलोपदिष्टरूपः । भूतात्ममन्त्राणां बीजहयादयता भवति, आत्ममन्त्रस्य मसाच्चरीयोजनं च न भवेत् सम्भायात् ॥ ५५ ॥

सहस्रमित्यादिना श्रीकेन जपस्य मुख्यगौणपक्षावुपदिशति । तत्र शतमित्युक्तिः प्रायश्चित्तरूपत्वात्पक्षदृश्यगमिनो । उक्तं वा प्रोक्तरूपत इत्युक्तिः पञ्च-

* सिद्धमन्त्रैश्च इति सो० पु० पा० ।

(१) संस्का: इति स० पु० पा० । (२) कामेश्वर्यादिकाशक्तिस्थाइति स० पु० पा० ।

(३) विद्ययाथ इति स० पु० पा० । (४) प्रोक्तएव समन्वितं इति सो० पु० पा० ।

(५) अरनस्वात्मनि इति स० पु० पा० । (६) प्रष्ठिसङ्घमुक्तां इति स० पु० पा० ।

(७) इतिमुद्राचतुष्टयं इति सो० व० पुलके पा० ।

ततः पुष्पाच्चलिं कृत्वा मूलेनाभ्यर्च्च होमयेत् ।
 कुरुणे स्यगिण्डलमधे वा सम्प्रोद्याध्याम्बुना कुणैः ॥ ५७ ॥
 रेखाश्वतसः प्राग्या उत्तरायाश्व संलिखेत् ।
 मधे तथाऽमिनमाधाय क्रव्यादांशं परित्यजेत् ॥ ५८ ॥
 परिषिंच्च परिस्तीर्य वङ्गिवीर्ये(१) विभावर्यत् ।
 प्रत्येकं सप्तजिह्वासु कुर्यान्नव वृताहुतौः ॥ ५९ ॥
 ततः पूजाक्रमेणैव हुत्वा षोडश मूलतः ।
 ततस्तां विन्दुर्गे(२) धान्त्रि विलीनां परिभावयेत् ॥ ६० ॥
 बलिं दद्यात्ततस्त्वये कुरुकुञ्जामनुचयात् ।
 अन्नव्यञ्जनपुष्पाम्बुदानेनोक्तस्वरूपतः(३) ॥ ६१ ॥

विंशत्पटलोकार्थस्य सदा हृदये वर्तमानत्वात् । वा शब्दोऽवधारणार्थः । एतदुक्तं भवति प्रोक्तक्रियया तद्दिनजभूतां सम्यात्रयसङ्गां (४) वरिष्ठटिकासङ्ग्यां च एवं सम्भूयोक्तामेव सङ्गां जपेदिति ॥ ५६ ॥ ततः—जपानन्तरम् । मूलेन—मूलविद्यया । अभ्यर्च्च—वङ्गी सविधियमिति । कुरुणे—एकोनविंशत्पटलोक्तस्वरूपे । स्यगिण्डलमधे वा—स्यगिण्डलमिति—हस्तायामविस्तारं एकाङ्गुलोक्तेष्वं वालुकाकल्पितं चतुरस्तरुपं धिष्णाग्रविशेषमभिधत्ते ॥ ५७ ॥ मधे—कुर्यादिविलिखितेषु नवसु कोषेषु मध्यकोषे इत्यर्थः । सर्वत्रात्र मन्त्रानुकूले विद्यात्तीयखस्तहिननित्याविद्ये मन्त्रो ज्ञेयाविति शेषः । क्रव्यादांशं परित्यजेत्—क्रव्यादेभ्यो नम इति अङ्गारशकलं दक्षिणास्यां दिश्यपास्येत्यर्थः ॥ ५८ ॥ परिषिंच्च—परिषेचनं प्रादक्षिण्यक्रमतः कुर्णैर्दर्भैर्वा इति शेषः । सप्तजिह्वासु—एकोनविंशत्पटलवच्यमाणहिरण्याख्यादिषु । तत्तज्जिह्वाम्बरणपूर्वं विद्यात्तीयखस्तहिननित्याभ्यां आहुतौः कुर्यादिति सम्पदायः । अन्यत्र सर्वत्र तत्तज्जिह्वानामभिः ॥ ५९ ॥ मूलतः—मूलेन । होमान्ते इतसङ्गां सर्वत्र जपेदिति सम्पदायः । विन्दुर्गे धान्त्रि—भुवोर्मधे इत्यर्थः ॥ ६० ॥ अत्र—देवतायाः । मनुतयात्—त्रिभिर्मन्त्रैः कुरुकुञ्जाया बलिं दद्यात् इति । उक्तस्वरूपतः—गुरुक्तस्वरूपया

(१) वङ्गिवीर्ये इति मू० पु० या० ।

(२) तत्तज्जिह्वाम्बुने इति मू० पु० या० ।

(३) क्षाम्बुपत इति सो० वं० पु० या० ।

(४) ध्यानव्यसङ्गामिति सो० पुस्तके पाठः ।

अस्यच्य देवों चक्रम्यां तथा(१) तदूपवान् स्वयम् ।
 स्वमुद्रया शक्तिचक्रं खेचर्यात्मनि योजर्यत् ॥ ६२ ॥
 ततान्यासत्रयं कृत्वा प्राणायामपुरम्भारम् ।
 जपित्वा स्तोत्रयुगलं देव्यात्मा विचरेत् सुखी ॥ ६३ ॥
 पूजाविशेषान् देवेश ! शृणु नित्यं क्रमोदितान् ।
 अशक्तानां तु विस्तारे तथाऽपत्मं च शस्यते ॥ ६४ ॥
 अन्यथाऽनर्थकारी स्यात् सङ्कोचार्चनमीश्वरी (?) ।
 हेतिभिर्मध्यमाद्यं स्यात् द्वितीयं नवयोनिषु ॥ ६५ ॥
 चतुर्दशारान्मध्यान्ताच्चतुर्थं(२) प्रात्र रूपतः ।
 पञ्चमं सर्वदुःखार्तिनाशनं वाञ्छितप्रदम् ॥ ६६ ॥

मुद्रया । सा च करतलयोस्त्रिभिरास्कालनपूर्वं प्रसारिततर्जनीह्याभ्यां उभयकर-
 मुष्टिभ्यां जर्वाधःस्थितिरूपाभ्यां देवताया निवेदितबलिद्रव्यदर्शनपररूपेत्युक्ता ॥
 ६१॥ तथा तदूपवान्—देवताविस्तोर्णत्व्यप्रसादसारूप्यवान् । स्वमुद्रया—मूलाधार-
 हृदयब्रह्मरस्त्रेषु भावितविद्याखण्डत्वयरूपया—प्रागुदीरितया महात्रिपुरमुद्रया ।
 शक्तिचक्रम्—शक्तिवृन्दम् । खेचर्या—प्रागुपदिष्टविरचनामिकया मुद्रया । सत-
 अन्त्यन्तरणम् । आत्मनि योजनाप्रकारोगुरुमुखादवगत्व्यः ॥६२॥ स्तोत्रयुगलम्—
 नाथदेवयोः । देव्यात्मा—न्यासत्रयादितः सुखोक्ताखिलकर्तव्यत्वात् ॥६३॥

पूजेत्यादिभिः सिद्धिदा इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः सङ्कोचविकासरूपतः पञ्च-
 विधां सपर्याप्रक्रियामुपदिशति । तत्र अशक्तादीनां—राजवनितादीनाम् । आप-
 तसु—अग्निपातच्चरादिषु ॥६४॥ अन्यथाऽनर्थकारी—विस्तृतसपर्यासमर्थस्य स्वैरतः
 सङ्कोचार्चनम् । अनर्थकारी इति—स्वातन्त्र्यात् अनर्थकारीत्यर्थः । हेतिभिर्मध्य-
 माद्य—स्यात्—हेतिचतुष्टयार्चनसहितं मध्यदेवताच्चतुष्टयस्यार्चनं, सङ्कुचिते-
 च्छायम् । द्वितीयं नवयोनिषु—नवयोन्यादिमध्यमान्तं अर्चनं द्वितीयमित्यर्थः ॥
 ६५॥ चतुर्दशारावधान्या—चतुर्दशारादिमध्यांता सपर्या लृतीयेत्यर्थः । चतुर्थं

(१) तथा इति सो० पु२ पा०

(२) चतुर्दशारावधान्या च इति सो० पुक्षके पाठः ।

तत्प्रकारल्लु देवेशि ! कुरुकुल्लाचने शृणु ।
 इति पञ्चप्रकाराऽर्चा प्रोक्ता सर्वार्थसिद्धिदा ॥ ६७ ॥
 विद्यायाः साधनं सिद्धिं तद्रतं वर्जयेत् च ।
 तदाभिमुख्यचिङ्गानि विघ्नानि प्राक्तनायतः ॥ ६८ ॥
 शृणु क्रमेण देवेशि ! सर्वदा प्रौतिकारकम् ।
 येन मर्त्येऽपि सिद्धिरेत जीवन्मुक्तोभवन्मयः ॥ ६९ ॥
 स्नातः सुगम्बसलिलैः प्राक्पूजाप्राक्तरूपवान् ।
 गुरुं विज्ञेन सन्तोष्य रक्तागारे क्रमं भजेत् ॥ ७० ॥
 सम्भाचयेऽपि जपवान् सहस्रं मौनसंयुतः ।
 मोचागुडसितोपेतं पथःपायसमर्पयेत् ॥ ७१ ॥

प्रोक्तरूपताः—चतुरस्तादिमध्यमाल्लमर्चनं चतुर्थमित्यर्थः । पञ्चमं—अर्चनमिति शेषः ॥ ६६ ॥ तत्प्रकारमिति । पञ्चमसपर्याप्रक्रिया द्वाविश्च कुरुकुल्लापटले वच्छते । तत्रैव तां शृणु इत्यर्थः ॥ ६७ ॥

विद्याया इत्यादिना भवन्मय इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन षड्यं प्रस्तावना (१) सिद्धिफलं चोपदिग्नति । तत्र विद्यायाः साधनं—पुरश्चरणम् । मिडि—पुरश्चरणसिद्धिम् । तद्रतं—विद्यापुरश्चरणवतम् । वर्ज्य—विद्यासाधनसमये सर्वकाले च । तदाभिमुख्यचिङ्गानि—विद्याभिमुख्यचिङ्गानि विघ्नानि—आभिमुख्यविघ्नानि । प्राक्तनायतः—दुर्वासनातिमङ्गात् ॥ ६८ ॥ येषु प्रौतिकारकं येषां एषां फलरूपं स्वामानुमन्यानं भवति तानि शृणिवति । येन—फलरूपेण भवन्मयः देवीविग्रहः ॥ ६९ ॥

स्नातइत्यादिभिः क्रममित्यन्तैरधार्डैः समभिः श्लोकैः विद्यायाः साधनप्रकारं तत्पुरश्चरणसिद्धिं चोपदिग्नति । तत्र प्राक्पूजाप्रोक्तरूपवान्—नित्यापूजा—प्रोक्तविग्रहः । सन्तोष्य—विज्ञादिभिः । मन्तुष्टेन गुरुणा अनुशिष्ट एव कुर्यात् । क्रमं—नित्यक्रमम् ॥ ७० ॥ सहस्रं—प्रतिसम्ब्यं सहस्रमित्यर्थः । मोचा—कदलीफलम् । सिताः—शर्कराः । अर्पयेत्—निवेदयेत् प्रतिसम्ब्यमिति शेषः ॥ ७१ ॥

(१) षड्यंप्रश्नान् इति वं० पुस्तके पाठः ।

नौराजनं च कर्पूरैः कुर्यात्मन्धासु तास्पि ।
होमं दशांशतः कुर्यात्तर्पणं (१)चेन्दुमज्जलैः ॥ ७२ ॥
स्वनित्यादूर्ध्वताजायं द्विसहस्रं (२) दिनं प्रति ।
कुर्यात्तेन भवत् पूर्णं लक्षं (३) पूर्णान्तमीश्वर्ग ! ॥ ७३ ॥
एवं लक्षत्रयं प्रोक्तं प्रथमे तु कृते युगं ।
त्रितायां द्विगुणं तदत् द्वापरे त्रिगुणं स्मृतम् ॥ ७४ ॥
कालौ चतुर्गुणं प्रोक्तं मन्त्रगणां च मन्त्रया ।
तार्तीयसप्तसङ्घां सा तेन स्थाद्यकविंशतिः ॥ ७५ ॥

दशांशं जपसङ्घायाः । इदुमज्जलैः—कर्पूरवासितज्जलैः । तर्पणं च चकारणं दशां-
शतः इत्याकर्त्तव्यं ॥ ७२ ॥ स्वनित्यादूर्ध्वतः—स्वनित्योक्तमन्त्यात्यषट्ठिष्ठिकाजप-
सङ्घापुरश्चरणाजपसङ्घायाः पृथग्भूता इत्यर्थः । लक्षं पूर्णान्तमित्युक्त्या प्रतिदिनं
चतुर्स्त्रिंशदधिकं त्रिगतं त्रिसहस्रादूर्ध्वं जपं दित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—पुर-
श्चरणं चिकिषुः गुरुं स्वशक्तानुरूपं विच्छिन्नगाधय तदनुज्ञातो नोहित-
मित्यादिकपूजामण्डपवर्ती अयोऽयप्रलापरहितः नियताहारः स्त्रीमङ्गयर्जी
अव्याकुलचेता: सुगम्भिसलिलैः स्नातः परार्दिकणाम्बरलंपनस्त्रिगाभरणः सम्या-
सु तिरुषु स्वनित्यक्रमानन्तरं प्रोक्तरूपां क्रमपूजां कृत्वा प्रतिसन्धारं द्वादशाधि-
कशतं सहस्रावारं जपं तदुदशांशमङ्ग्रं च तर्पणं तावत्त्रिमध्वक्तः पलाशपृष्ठैः
कुसुमकुसुमैः कङ्गारैर्वा दशांशक्रमहोमं च कृत्वा तत्मङ्गरयाऽरुणाः कुसुमैः
सौरभाद्यैर्वा समर्चनं जपं च तत्पूर्णादि, पूर्णान्तं लक्षमङ्गां पूरयत्कूलन्तसङ्घां
जपेत् सर्वत्रेति ॥ ७३ ॥ एवं लक्षत्रयमिति । एतदुक्तं भवति—सर्वेषु पिण्डकर्त्तरी-
बीजमन्त्रेषु अपुनरुक्ताक्षराणि प्रत्येकमन्त्ररत्विलक्षं कृतयुगं जपेत् । त्रिताद्वापर-
कलियुगेषु त्रिषु पादार्द्धत्रिपादक्षयाज्जपमन्त्रया प्रागुक्ता द्विगुणा त्रिगुणा चतुर्गुणा
चेति । एकादिनवाक्त्वान्तानां मन्त्राणां पिण्डकर्त्तरीबीजसंज्ञकानामपुनरुक्ता-
क्षरलक्ष्मेण प्रोक्तयुगक्रमाभिवृद्ध्या जपः । दशाक्षरादिविंशत्याक्षरान्तानां मन्त्राणां
प्राग्वत् युगानुरूपमन्त्ररलक्षं जपः । एकविंशतिशताक्षरान्तार्दोनां मन्त्राणां

(१) सेन्दुमज्जलैरिति मूः पुष्टके पाठः ।

(२) त्रिसहस्रं इति मूः पुः पाठ ।

(३) लक्षं इति सोः पुष्टके पाठः ।

तेनान्येषु युगेषु स्यात् संख्याहृद्भुरुदीरिता ।
 वनिताचोभतोभोगात्र विघ्नं जायते यदि ॥ ७६ ॥
 ताम् संख्याम् पृणाम् सम्मार्थ्यं स्वाश्रयेकमम् (१) ।
 वज्यानि शृणु देवेणि ! तद्विनेषु (२) सदापि च ॥ ७७ ॥
 नामिकैः सह संलापा मैथुनं परनिन्दितम् (३) ।
 निद्रागोकौ (४) तथाऽङ्गापं देशान्तरपरिभ्रमम् ॥ ७८ ॥
 तदासरेषु वज्यानि प्रोक्तान्यन्यानि शाङ्करि !
 शृणु सर्वत्र सर्वेषां सर्वदा नाशकानि च (५) ॥ ७९ ॥
 परचेत्तद्विग्रहमत्त्वौस्ववाङ्कातन्निन्दनानि च ।
 स्वीषु राष्ट्रं प्रहारं च दुष्टाख्यपि न योजयेत् ॥ ८० ॥

केवलं लक्ष्मात्रं जपः । तदूर्ध्वं सङ्ग्राविशिष्टाक्षराणां मन्वाणां दशसहस्रो जपः ।
 इत्येवं मन्त्रतत्त्वप्रकाशिकोक्तः । एतत् सर्वस्मिन्द्वये पुरश्चरणजपसङ्ग्राविशे-
 पानुक्तविवाङ्गीकरण्योयम् ॥ ७४ ॥ तार्तीयसप्तसङ्ग्रा सा—विद्यायास्तार्तीयखण्डे सप्ता-
 न्तराणामपुनरावृत्तिलात् । एकविंशतिः लक्ष्मिति शेषः । प्रथमे कृतयुगे
 सम्भूय जपसङ्ग्रा एकविंशतिलक्ष्मित्यर्थः ॥ ७५ ॥ तेन—क्रमेण । अन्येषु युगेषु—
 त्रितादिषु । वनिताचोभतो भोगात्—युवतिजनानुज्ञातो भोगतः । प्रोक्तपुरश्चरण-
 जपसाङ्ग्यायाः युवतिजनभोगविघ्रहितम् ॥ ७६ ॥ सम्पूर्तिः—सिद्धिः । स्वक्रमं—
 नित्यानुष्ठानप्रोक्तम् ॥

वज्यानीत्यादिनाश्लोकोक्तराज्ञेन विद्याजनपराणि भवज्यानि प्रस्तौति । तत्र
 तद्विने—पुरश्चरणदिनेषु सर्वदा—सर्वस्मिन् काले च ॥ ७७ ॥

नास्तिकैरित्यादिभिर्योजयेदिव्यन्तस्त्विभिः श्लोकैः पुरश्चरणकाले सर्वकाले च
 वर्जनीयान्युपदिशति ॥ ७८ ॥ तत्र तदासरेषु पुरश्चरणादिदिने—अन्यानि । सर्व-
 कालवज्यानि ॥ ७९ ॥ तत्रनिन्दनानि—परनिन्दनानि । दुष्टाख्यपि—अविधेयाख्यपि ॥ ८० ॥

(१) स्वभजेत्क्रमं इति मूँ पु० पाठः ।

(२) तद्विने सर्वदापिचेति मूँ पुस्तके पाठः ।

(३) परनिन्दित भिति मूँ पु० पाठः ।

(४) चिन्नाशोकं इति मूँ पु० पाठः ।

(५) सर्वनाशकराणि च इति भू० पुस्तके पाठः ।

सिद्धचिङ्गानि चोक्तानि वासना कथने(१) मया ।
 आनुकूल्यस्य चिङ्गानि शृणु साधयतस्तदा(२) ॥८१॥
 स्वप्रे पोतेषु वनितावृन्दैः संमेलनं निशि ।
 गजाद्विसौधशृङ्गेषु विहारे राजदर्शनम् ॥८२॥
 गजानामङ्गनानां च दर्शनं नृत्यगीतयोः ।
 उत्सवं समुगमांसदर्शनं स्पर्शनं तथा ॥८३॥
 निन्दानि शृणु देवेशि ! विघ्नानर्थकराणि च ।
 कृष्णवर्णभट्टैः स्वप्रे प्रहारस्तैललिपनम् ॥८४॥
 मैथुनं परनारीभिरिन्द्रियच्यवनं तथा ।
 गाढ़कोभो वङ्गिवायुजलभीवन्धुनाशनम् ॥८५॥
 गुरावुपेक्षाऽसम्पत्तिर्वस्तूनां व्याधिवाधनम् ।
 अन्यमन्वार्चनशङ्खा(४) विघ्नो नित्यार्चनेऽनिशम् ॥८६॥
 नराणां यच्च दुष्पुण्यैः(४) कृतैर्बहुषु जन्मसु ।
 शङ्खाम्यैर्यं सम्प्रदायसिद्धिनित्यार्चनं(५) भवेत् ॥८७॥

सिद्धेत्यादिभिस्तथा इत्यन्तैस्तिभिः शोकैः माधकस्य देवतासुख्यचिङ्गान्युप-
 दिशति । तत्र वासना कथने पञ्चत्रिंशि पट्टि । साधयतः—साधनपरस्य । तदा—
 प्रागुक्ते सर्वकाले ॥८१॥ नृत्यगीतयोर्दर्शनमित्यन्वयः । स्पर्शनं तथा तयोरिति
 शेषः ॥८२॥८३॥

निन्दानीत्यादिभिः अनिशमित्यन्तैस्तिभिः शोकैः प्राक्तनपापवाहुत्याइव-
 ताभिमुख्यप्रत्यूहचिङ्गान्युपदिशति । तत्र विघ्नानर्थकराणि च—विघ्नकराणि
 अनर्थकराणि वस्तूनामसम्पत्तिरित्यन्वयः । एतदुक्तं भवति अत्र कृष्णवर्णभट-
 तैलाभ्यङ्गेन्द्रियच्यवनदर्शनगुरुपेक्षामन्वान्तरभजनशङ्खा चेतेतानि पञ्चानर्थकराणि ।
 इतराणि विघ्नकराणीति ॥८४॥८५॥८६॥

नराणामित्यादिना शोकेन सङ्क्षिप्तैर्यसम्प्रदायनित्यार्चनप्राप्तिकारणमुप-

(१) कथने इति मूँ पुस्तके पाठः ।

(२) तः सदा इति मूँ पुस्तके पाठः ।

(३) चर्नं शङ्खाविघ्नो इति मूँ पुस्तके पाठः ।

(४) नराणां वहुभिः पुर्णैरिति मूँ पुस्तके पाठः ।

(५) शङ्खानित्यर्चनं इति पुस्तके पाठः ।

कूर्मस्थितिमविज्ञाय योजपादिविधिस्थितः ।
 स नाप्नोति फलान्युक्तान्यन्यथा नाशमेति च ॥८८॥
 तस्मात् कूर्मविभागं तु विज्ञायाऽखिलमाचरेत् ।
 स चतुर्झा ततोलोके तत्प्रकारान् शृणु प्रिये ! ॥ ८९ ॥
 प्रथमस्तु परः कूर्मस्तो देशगतस्थया ।
 यामगोग्यहगश्चेचि चतुर्धा तद्वावस्थितः ॥ ९० ॥
 देशं यामं गृहं वास्तु नवधा विभजेत्ततः ।
 प्रागादि पश्चिमान्तं तु कादिमान्तानि विन्यसेत् ॥ ९१ ॥
 अक्षराणि समान्येव चत्वारि परयोन्यसेत् ।
 ईशे द्वयमधीमध्ये स्वरात्प्रागादि विन्यसेत् ॥ ९२ ॥

दिशति । बहुषु जन्मस-चिरकालम् । सम्प्रदायसिद्धिरित्यत्र सम्प्रदायशब्दस्य
अर्थं निर्वाहे अभियुक्तोऽक्षिः ।

“समा सम्यक्त्वमुदितं प्रेणोत्कर्षश्च दायतः ।
 वस्तु, तेनोक्तमा विद्या साऽस्मुनः सम्प्रदायत” इति ॥

एतदुक्तं भवति सद्गुरोः सम्प्रदाय-लब्धा मनोषितार्थं प्राप्तिकरीविद्या सत्-
सम्प्रदायवतीति ॥८७॥

कूर्मत्यादिभिः सदा इत्यन्तैरकादगम्भिः श्लोकैः सर्वतन्वसाधारणं कूर्मस्थिति—
विभागं तज्ज्ञानफलं तदनङ्गीकरणं प्रत्यवायं चोपदिशति । उक्तानि-देवता-
भजनादीनि प्रोक्तानि । अन्यथा—न क्वलं प्रोक्तफलानामिः अखिलं गृह-
मण्डलग्रामनगरपत्तनस्तेष्टखर्वटादिकरणम् ॥८८॥ स—कूर्मः । तत्प्रकारं—कूर्म-
स्थितिप्रकारम् ॥८९॥ परः कूर्मः पञ्चाशत्कोटियोजनविस्तीर्णार्थाः पृथिव्या
धारकःस्थिरः कूर्मः । ततः द्वितीय इति—उक्तप्रकारेण । तद्वावस्थितः—
कूर्मव्यवस्थितिः ॥९०॥ नवधा विभजेदिति, एतदुक्तं भवति । प्राक्प्रत्यग्द-
क्षिणोदक् च समान्तरालेन रेखाचतुष्टयेन नवकोषानि भवन्ति । तेषु
प्राक्दिक्पड्क्तिकोषमारभ्य पश्चिमदिक्पड्क्तिमधेयं कोषान्तेषु पञ्चसु कोषेषु
प्रतिकोषं प्रादक्षिणेन पञ्च पञ्चकमेण कादि मान्तान्यक्षराणि वर्गशः समा
लिख्य तद्वयादि हक्कारान्तान्यक्षराणि चत्वारि चत्वारि वायूक्तरदिग्मतयोः (१)

ईशान्ते (१) द्विद्विशः पश्चाद्वामाद्यर्णं (२) यतो भवेत् ।
 तन्मुखं पाश्वदयोः पाणी कुच्छी पादौ ततस्ततः ॥६३॥
 पुच्छमेकमयो (३) मध्ये पृष्ठमेवं षडङ्गवत् ।
 मुखे सर्वार्थसिद्धिः स्यात्करयोर(४)ल्पसिद्धिकृत् ॥६४॥
 कुच्छोरुनित्यनैषल्यं पादयोः सर्वदुःखकृत् ।
 पुच्छे मृत्युसु नियतं पृष्ठे सर्वार्थदायकम् ॥६५॥
 तस्मात्तत् साधु विज्ञाय कुर्यात् सर्वं समीगितम् ।
 व्यञ्जनं देशकूर्मं स्यात् गृहकूर्मं स्वरगस्तथा ॥६६॥
 यामादिकूर्मं हितयं परकूर्मं न तच्यम् (५) ।
 नित्यं पूर्वमुखो यस्मात्तेन तत्सिद्धिगीरिता ॥६७॥

कोष्ठयोर्विलिख्य अवशिष्टं लक्ष इत्यक्षरदयं ईशगकोष्ठे समालिखेदिति । सर्व-
 मध्यकोष्ठे प्रागादिषु ईशान्तास्वास्तु दिक्षु प्रत्येकं अकारादिविसर्जनीयान्तान्
 षोडश स्वरान् प्रादक्षिण्येन इयं हयं समालिखेत् । एवं कृतं प्रागुक्तानां गृह्णा-
 दोनां नामाद्यक्षरं प्रोक्ते चक्रे यस्मिन् कोष्ठे दृश्यते तत्कोष्ठं तस्य कूर्मस्य मुखं
 च्छेयम्, तत्कोष्ठपार्श्वयोः स्थितं कोष्ठदयं तस्य कूर्मस्य करयुगं, तदनन्तरं
 कोष्ठदयं तस्य जठरम् ॥६३॥ तदनन्तरमेकं कोष्ठं तस्य पुच्छं, सर्वमध्यं स्वराक्षरोपितं
 तत्त्वमकोष्ठं तस्य पृष्ठं, एवं मुखकरजठरपादपुच्छपृष्ठाख्यषष्ठवत्तस्य कूर्मस्य
 स्वरूपं, सर्वत्र नामाक्षरकोष्ठमारभ्य तस्य कूर्मस्य मुखादिकल्पनमिति ॥६४॥
 सर्वार्थदायकं—भजनमिति शेषः ॥६५॥ सर्वं समीरितं (६) भजनप्रयोगादिति शेषः ।
 व्यञ्जनं—नामाक्षरगतम् । स्वरा—नामाद्यक्षरगताः ॥६६॥ हयं—स्वराक्षरं (७)
 व्यञ्जनाक्षरं च । एतदुक्तं भवति । प्रोक्ते चक्रे देशकूर्मस्य नामाद्यक्षरे व्यञ्जनाक्षरं यत्र
 कोष्ठे दृश्यते तत्स्य मुखं गृहकूर्मस्वनामाद्यक्षरे स्वराक्षरं यस्य कोष्ठे दृश्यते तत्स्य

(१) ईशान्तासुदिशः पश्चादिति मू० प० पा० ।

(५) न तद् यमिति सो० पु० पा० ।

(२) द्यर्यं यतो इति सो० पु० पा० ।

(६) समीहितं इति टौ० पु० पा० ।

(३) नपोमध्यं इति मू० प० पाडः ।

(७) नामाक्षरमितटौ० पु० पा० ।

(४) करयोश्यात्य इति मू० प० पाडः ।

* देशकूर्मे इति सो० पु० पा० ।

एवं कूर्मविभागोऽयमीरितस्ते चतुर्विधः ।
 मन्त्राणां तेन सिद्धिः स्यात् सर्वेषां सर्वतस्तदा ॥६८॥
 सम्बर्धायामविज्ञारं (१) हृत्वाऽष्टाभिस्तु शेषतः ।
 विज्ञाय वर्गे तेष्वेकमाद्यं (२) नाम्नि प्रकल्पयेत् ॥६९॥
 वास्तुव्यज्ञातरूपेषु (३) प्रसिद्धं नामतो भवेत् ।
 तत्तत्स्थानेषु नियतमनर्थं शून्यता तथा (४) ॥१००॥
 व्योमतत्त्वमयौ व्याप्तिरिति सम्यक् समीरिता ।
 अस्या निष्फालनाच्चिते तत्तत्त्वं स्वात्मसात् कृतम् ॥१०१॥

मुखम् आमादीनां कूर्मस्य नामाद्यक्तरे स्वरब्यज्ञनाक्तरे यत्र कोष्ठे हृश्ये ते तत्स्थ
 मुखं तदद्यानुगुणे अङ्गे उक्तानि कुर्यात् । तदद्यस्यान्योन्याननुगुणेष्वेषु यथेष्टमन्य-
 तरानुगुणे अङ्गे कुर्यात् । देशकूर्मस्य नामाद्यक्तरे कवलं स्वराक्तरे सति तत्कोष्ठ-
 दिमातवाह्निकोष्ठं मुखं तस्य कल्पयेत् । पूर्वाभिमुखः—परकूर्म इति शेषः । तेन—
 नियतस्थितिलिपात्—तत्सिद्धिरीरिता—तदवयवस्थानाधीना ॥ ८७ ॥ येन—कूर्म-
 विभागज्ञानेन ॥ ८८ ॥

सम्बर्धेष्ट्यादिना तथेत्यन्तेन श्वोकदयेन अहादीनां प्रोक्तवास्तुविशेषाणामज्ञात-
 संज्ञानां नामकल्पनप्रकारमुपर्दिशति । तत्र आयामेन—दैर्घ्यं मानेन । अष्टाभिः—
 अष्टसङ्ख्याभिः । शेषतः—आवाहनशेषतः । वर्गे—अष्टस्वेकम् । तेषु—वर्गाक्तरेषु
 एकं अक्तरं—आद्यमक्तरम् ॥८८॥ अज्ञातरूपेषु—अज्ञातनामसु । एतदुक्तं भवति—
 अज्ञातनामकस्य स्वमनोषितस्य वास्तोः आयामेन विस्तारं संवर्द्धं तां सङ्ख्यां
 अष्टसङ्ख्यया आहत्य अवशिष्टसङ्ख्यायाः स्वरेषु—अकचटतपयश्चरूपवर्गेषु
 अन्यतमं ज्ञात्वा तदग्जेष्वस्तरेषु अन्यतमाद्यक्तराद्यन्तस्य नाम कल्पयेदिति ।
 प्रसिद्धं नामतः ५) ज्ञातनामसु वास्तुचिति शेषः । तेन कूर्मवियवान् कल्पयेत्
 तत्स्थानेषु—पादपुक्तकुचिस्थानेषु । शून्यता निष्फलता ॥१००॥

(१) संवधायोगविज्ञारं इति मृ० प० पा० । (२) नेत्रे के नामाद्य नाम्नि कल्पयेत् इति भ०० प० पा० ।

(३) अज्ञानरूप इति मृ० प० पा० । (४) मता इति मृ० प० पा० ।

(५) प्रमिदान् नामत इति टौ प० पा० ।

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमते(१) पञ्चमं
पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ।

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रेषु श्रीकादिमताख्यस्य परिपूर्णस्य तन्त्रस्य
प्रपञ्चसारमित्तं हराजप्रकाशभिधानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां
मनोरमाख्यायां व्याख्यायां ललितानित्याचर्चनक्रमादिप्रका-
शनपरं पञ्चमं पटलं परिपूर्णं परामृष्टम् ।

यथसङ्गा—

पञ्चमे यन्त्रमेकं स्यात् यथव्याख्यानगामिनः ।
शतद्वयं पञ्चमृष्टया समेतमिति वीच्छितम् ॥

(१) नैमित्तिकाचर्चने नाम इत्यधिकं मूलपृष्ठके ।

(२) यथसङ्गानगामिनः इति सोऽपुणो पाठ ।

अथ षष्ठं पटलम् ।

अथ षोडशनित्यानां नित्यार्चनिरतात्मनाम् ।
 नैमित्तिकं च काम्यं च वच्येऽहं शृणु सुन्दरि ! ॥१॥
 नित्यं नैमित्तिकं काम्यं सापेक्षं पूर्वपूर्वतः ।
 अन्यथा भजनं चेच्छन् (१) करोत्यापत्यरम्पराम् ॥२॥
 नित्यार्चनरतैः सिद्धैः कार्यं नैमित्तिकार्चनम् ।
 तद्विधानमतो वच्ये चैवाद्यं फालगुनावधि ॥३॥
 चैव दमनकैः कुर्यात् समूलैर्वाऽथ गुच्छकैः ।
 पूर्वपक्षचतुर्दश्यां निशि संस्थाप्य विद्यया ॥४॥

अथ षष्ठं पटलम् ।

पूर्वस्मिन् पटले लक्षिताद्या नित्यपूजाविधानमुपदिश्यानन्तरं तत्रिष्ठानां सर्व-
 नित्यासाधारणं नैमित्तिककाम्यपूजाक्रममुपदिशति—अथ षोडशनित्यादिना
 तन्मयोभवेदित्यन्तेन श्लोकशतरूपण् पष्ठेन पटलेन । तत्र अथ षोडशनित्यादिभिः तत्त्व-
 पीत्यन्तैर्द्विंशत्सौकर्णैमित्तिकार्चनक्रममुपदिशति । तत्र अथ षोडशनित्यादिना
 आपत्परम्परामित्यन्तेन श्लोकदयेन पटलार्थोऽहं शार्दैमित्तिककाम्ययोरप्रासकमानु-
 ष्ठानं प्रत्यवायं चोपदिशति । तत्र नैमित्तिकं काम्यं च—अर्चनमिति
 शेषः ॥ १ ॥ सापेक्षं पूर्वपूर्वतः—पूर्वपूर्वतः सापेक्षम्—एतदुक्तं भवति—
 नित्यार्चनिरतानामेव नैमित्तिकार्चासु योग्यता, उभयार्चनिरतानां काम्यार्चा
 योग्यता । अन्यथा भजनं—उक्तक्रमविपर्यासभजनम्, एतत्सर्वसाधारणम् ॥२॥

नित्यार्चन इत्यादिना श्लोकेन सर्वासां नैमित्तिकार्चाविधानेन गुणविधानं
 तत्प्रकारं च प्रस्तौति ॥ ३ ॥

चैत्रे इत्यादिना पूजनमित्यन्तेनार्दद्येनैकेन श्लोकेन दमनकार्चनक्रममुपदिशति,
 समूलैः—दमनकैरितिशेषः । गुच्छकैः—शारखाभिः तेषां एष गौणपक्षः । संस्थाप्य
 विद्यया, एतदुक्तं भवति—सर्वत्र नैमित्तिकार्चासु प्रोक्तानि पूजाद्रव्याणि पूर्वव्युर्निशि
 पवित्रे पात्रे विद्याभ्युक्तिं निधाय तद्विनित्याविद्यया च गन्धपुष्पधूपदीपनैवेद्य-

परेद्युर्नित्यपूजान्ते कुर्यादितैस्तु पूजनम् ।
 अस्मिन्मासे च पूर्णायां वसन्तोत्सवपूजनम् ॥५॥
 कुर्यात्तत्कालसम्भूतैः प्रसूनैश्चन्द्रचन्दनैः ।
 सौगन्धिकैः सकाश्मीरैः पूजां पूर्ववदुज्ज्वलाम् ॥६॥
 वैशाखे मासि पूर्णायां पूजयेष्वैमपुष्करैः (१) ।
 अपि वा चन्द्रकस्तूरीचन्दनैः शिशिरोदकैः ॥७॥
 जेष्ठे मासि च पूर्णायां कदलीपनसामजैः ।
 फलेस्तु पूजयेष्वैः पूर्ववत् सर्वसिद्धये ॥८॥
 आषाढे मासि पूर्णायां चन्दनैः कुङ्गुमान्वितैः ।
 (२)एला कक्षोलजातीभिरुपैः पूजयेच्छिवाम् ॥९॥
 श्रावणे मासि पूर्णायां पवित्रैः पूजयेच्छिवाम् ।
 तद्विधानमिदं भद्रे ! शृणु सौभाग्यदायकम् ॥१०॥

नमस्कारैः पञ्चमिरुपचारैः समभ्यर्च्य कर्चित्सपर्यास्यानं निधाय ॥४॥ परेद्युः
 स्वनित्याक्रमाचनान्ते तैः मविशेषं पूजनं यथाशक्ति विजैरुरुपूजनं च
 कुर्यादिति ॥५॥

अस्मिन्नित्यादिना उज्ज्वलमित्यन्तेनार्द्धादेन श्लोकेन वसन्तात्सवपूजनमुप-
 दिशति । अस्मिन् मासे—चैत्रमासे । चन्दनकर्पूरसौगन्धिकैः सकलहारैः
 सकाश्मीरैः कुङ्गुमपैतैः पूर्ववत्—प्रागुक्ताधिवासपूर्वकम् ॥६॥

वैशाखनित्यादिना श्लोकेन वैशाखमासपूजामुपदिशति । तत्र हिमपुष्करैः
 हिमजलैरपि चेति पचान्तरम् । अग्रक्षविषयः । चन्द्रकस्तूरीचन्दनैः—वासितैरिति
 शेषः । अत्राप्यधिवासपूर्वकं कर्तव्यम् ॥७॥

आषाढनित्यादिना श्लोकेन ज्येष्ठमासपूजामुपदिशति । तत्र तत्र पूर्ववत्—साधि-
 वासम् ॥८॥

आषाढनित्यादिना श्लोकेनाषाढपूजामुपदिशति—अत्रापि साधिवासं पूजयेत् ॥८॥
 श्रावणनित्यादिभिर्विनश्यतीत्यन्ते दर्शभिः श्लोकैः श्रावणे मासे पवित्रारोप-

(१) इमपुष्करैरिति सं० पु० पा० । (२) एलाक्षोल इति मू० पु० पा० ।

(३) पवित्रारोहणो इति सं० पु० पा० ।

सौवर्णै राजतैर्वर्षपि सूतैः पट्टसमुद्धृतैः ।
 कार्पाससम्भवै रक्तैर्नवधा गुणितैः श्रभैः ॥११॥
 कुर्यात् पवित्रं शक्तीनां सर्वासां षोडशाङ्गुलैः ।
 नवाङ्गुलैर्वा तत्सङ्घर्षै (१) सरयन्यगादिसंयुतम् ॥१२॥
 अथवा वृत्तिशक्तीनां तत्तत्सङ्घगाङ्गुलादिकम् ।
 कृत्वा उधिवासपूर्वं तु पूजयत्तर्यथाक्रमम् ॥१३॥
 होमे त्वेकसरयन्यि तन्मानं स्यात् पवित्रकम् ।
 अष्टोन्नरशतैः सूतैः कुर्याच्छक्त्याः च तारकम् ॥१४॥
 पूजा विष्टरमानेन वितानादवलम्बयत् ।
 वाराहीकुरुकुलादिशक्तीनां मूलशक्तिवत् ॥१५॥

गोत्रस्वार्चनक्रमसुपदिशनि । तत्र—पवित्रेष्वच्यमाणः तत्वात्मभिः । तद्विधानं—
 पवित्रविधानम् ॥१०॥ वा पक्षान्तरे । रक्तैः—कुञ्जमचन्दनाद्यरुणितैः ॥११॥
 नवाङ्गुलैः—सूतैरित्यन्वयः । वा पक्षान्तरे, तत्सङ्घगामरयन्यगादिसंयुतम् (२)
 षोडशाङ्गुलायामपक्षे षोडशसरं षोडशयन्यिकं च कुर्यात् । नवाङ्गुलायामपक्षे
 नवसरं नवयन्यिकं च कुर्यात् । अत्रादिशब्दो रञ्जनविषयः प्रतियन्यि रञ्जनं कुर्यात्
 इत्यर्थः ॥१२॥ अथवेति पक्षान्तरं परम् । तत्सम्बन्धाङ्गुलादिकम्—अत्रादिशब्दः
 सरयन्यगादिविषयः । एतदुक्तं भवति—यस्मान्यस्मिन्नावरणे या या ग्रक्षिसङ्गस्या
 तावत्सम्बन्धाङ्गुलायामसरयन्यिसंयुतं पवित्रं कुर्यादित्येकः पक्षः । इत्यस्मिन् पक्षे
 हेतोनामष्टाङ्गुलायाममाष्टसरयन्यिकं, नवानां नाथानां नवाङ्गुलायामं नवसर-
 यन्यिकं, कामेष्वर्यादीनां तिमृणां लग्नाङ्गुलायामं त्रिमरयन्यिकं, मध्यस्यायाः प्रधा-
 नायाः षोडशनित्याकत्वात् षोडशसरयन्यिकं, अन्यासां पञ्चदशनित्यानां लक्षि-
 ताङ्गभूतानां पञ्चदशाङ्गुलायामं पञ्चदशमरयन्यिकं पवित्रं कुर्यादिति । क्षत्वेति
 अधस्तादत्ययः । अधिवासपूर्वं—प्राग्वत् । तैः—पवित्रैः ॥१३॥ तन्मानं—पक्षवये (३)
 यदङ्गीकृतं तत्त्वानायामं, तैरष्टोत्तरशतैः सरयन्यियुक्तेरिति शिष्यः ॥१४॥ वाराहीकुरु-
 कुलादिशक्तीनां—आदिशब्दे न पञ्चदशनित्या उच्यन्ते । मूलशक्तिवत् प्रधानदेव-

(१) तत्सङ्घगामरयन्यगादिसंयुताम् इति सो० पु० पा० ।

(२) पक्षद्वये इति ट्रौ० पु० पा० ।

(३) तत्सङ्घगामरयन्यगादिसंयुतं इति सो० पु० पा०

* आकृत्यवारकम् इति मु० पु० पा०

स्वमार्जनात्मनः कुर्यात् पवित्रं (१) प्रोक्तमङ्गया !
 क्रमागमक्षणिष्यागामात्मवत्समुदीर्घितम् ॥१६॥
 अन्येषां योगिशक्तीनामेकग्रन्थिसरं न च (२) ।
 परिधानप्रमाणेन मगाडपर्यैकमूलतः ॥१७॥
 सरग्यन्याङ्गुलैर्युक्तं षण्नवत्या तु मङ्गया ।
 कृत्वा पवित्रचितयं तानि दद्यै समर्पयेत् ॥१८॥
 उक्तः(३) मानवर्यप्येकं याह्वा भवति सर्वतः ।
 न कुर्यान्मानसाङ्गकर्यं यदि कुर्यादिनश्यति ॥१९॥
 अथ भाद्रपर्द मासि पूर्णायां क्रितकोद्भवैः ।
 प्रसूनैरर्चयेद्वौ पूर्वोक्तविधिना युतम् ॥२०॥
 आष्ववयुज्यां विशेषस्तु दर्शन्तप्रतिपत्तिथिम् ।
 आरभ्य पूजयेद्वौ गम्भपुष्पोपहारकैः ॥२१॥
 होमे शतादि तटवृद्धा पूर्णायां षट्शताधिकम् ।
 सहस्रं जुहुयाद्वित्यं जपं चैव समाचरेत् ॥२२॥

तायाः प्रोक्तपञ्चवये यः पक्षोऽङ्गीकृतस्तद्वत् । अङ्गनित्यानां चतुर्दशसरादिक ,
 मध्यस्थायाः पञ्चदशमरादिकम् ॥१५॥ स्वमार्जन—स्वव्याप्तिनाभ्यवधिना । क्रमः
 अक्षरवर्तमः । आगमः—कादिमतादि ॥१६॥ परिधान प्रमाणेन - शक्तियोगिनीनां
 मानिन ॥१७॥ सरग्यन्योत्याद्युक्तः पक्षःपूर्वोक्तपञ्चवयानुष्ठानाशक्तविषयः ॥१८॥ मान-
 साङ्गर्यं उक्तानां पञ्चवयाणामन्योन्यमानसाङ्गर्यम् ॥१९॥

अथ भाद्रपदेत्यादिना श्लोकेन भाद्रपदमासपूजासुपदिश्यति, तत्र पूर्वोक्तविधिना
 युतं—अधिवासपूर्वम् ॥२०॥

आष्ववयुज्यामित्यादिभिरर्चनमित्यन्ते शतुर्भिः श्लोकैराष्ववयुजमासपूजाक्रमसुप-
 दिश्यति । तत्र दर्शन्तप्रतिपत्तिथिं—अमावास्यानस्तप्रतिपत्तिथिम् । उपहारः—
 निवेदयम् ॥२१॥ शतादितवृद्धा—शतादिशतवृद्धा । एवं पूर्णायां षट्शताधिकं

(१) तक्षसङ्गया इति मूँ पु० पा० ।

(२) योगशक्तीनामेकोशयिसरानव इति मूँ पु० पा० ।

(३) उक्तं इति मूँ ए० पा० ।

कन्यकायां समावाह्य देवौं सम्पूज्यभक्तिः ।
 इत्वा भूषणवस्त्रादि दक्षिणां च समुद्घरेत् ॥ २३ ॥
 एव(१)मेकादिसंबृहग्ना पूर्णानं पूजयेत् प्रिये ! ।
 तेन विद्वान् भवेत्सिङ्गो नृपतिं कुरुतेऽर्चकम् ॥२४॥
 कार्तिके मासि पूर्णायां कुङ्गमेन समर्चयेत् ।
 रात्रौ प्रदीपकैर्हीमैः कुर्यात् घृतसमेधितैः ॥२५॥
 देव्यर्थे स्यापयेद्वैपान् विद्यया षोडश क्रमात् ।
 शक्तीनामेकमेकं तु स्यापयेत्तदग्रतः ॥२६॥
 अथवा भाजने मध्ये त्वेकं तमसितो नव ।
 कृत्वा निवेदयन्मूलविद्यया सप्रसूनकम् ॥२७॥
 मार्गशीर्षे च पूर्णायां नालिकेराम्बु चन्द्रयुक् ।
 निवेद्याभ्यर्चयेन्माषपिष्ठापूर्पैर्थ्याविधि ॥२८॥

मूलविद्यया जुहुयादित्यर्थः । जपं चैवम्—शतादितहृष्टा जपं च समाचरेत्यर्थः। सम्पूज्य—नित्योक्तकमिण ॥२३॥ एवमेकादिसंबृहग्ना पूर्णायां षोडश [कन्या: ममर्चयेत् । तेन—यजनन । एतदुक्तं भवति—देवीशेषाचार्होमाद्यनन्तरं कन्यकापूजनं कुर्यादिति ॥२४॥

कार्त्तिकेत्यादिभिः प्रसूनकमित्यन्तैस्त्रिभिः श्रोकैः कार्त्तिकदीपोत्सवपूजाकमसुपदिशति, तत्र होमं कुर्यात्—नित्योक्तमन्ततइति, (२) ॥२५॥ विद्यया—श्रीविद्यया । शक्तीनां—वाराहीकुरुक्षुर्दीनां परिवारशक्तीनां तत्तत्त्वं गेति शेषः । अस्मिन् पञ्चे पञ्चदण्डनित्यानां पृथक् पूजायां पञ्चदण्डदीपान् स्यापयेत् तत्तदिद्याभिरिति सम्प्रदायः । वाराहीकुरुक्षुर्योदेवीवत् ॥२६॥ अथवा पञ्चान्तरं एष गौणः पञ्चः ॥२७॥

मार्गशीर्षेत्यादिना श्रोकेन मार्गशीर्षमासपूजासुपदिशति । तत्र चन्द्रयुक्—कर्पूरयुतम् । नारिकेलाम्बु निवेद्य तदर्थोपेतं माषपिष्ठापूर्पैः पूजयेदित्यर्थः । यथाविधि—अधिवामपूर्वम् ॥२८॥

(१) एकमेकादि इति सो० प० या० ।

(२) नित्योक्तकमेणैति व० प० या० ।

पुष्टे मासि च पूर्णायां शर्करगभिर्गुडे न वा ।
 पूजयेदिष्टसंसिङ्ग्रे गव्यं दुधं निवेदयेत् ॥२६॥
 माघे मासि च पूर्णायां तिलैः शुक्लैस्तथेतरैः ।
 पूजयेद्दुधनैर्वद्यसितापूपादिभिः सदा ॥३०॥
 फाल्गुने मासि पूर्णायां पङ्कजैः स्वर्णराजतैः ।
 चूतसौगम्भिर्मधुकैः पूजयेदीप्तिस्तापये ॥३१॥
 विष्ववायनदर्शसु युगादिषु समर्चनम् !
 कुर्यादैशेषिकं पुण्येष्वागमोक्तेषु तेष्वपि ॥३२॥
 नित्यनैमित्तिकार्चासु निरतानां यतात्मनाम् ।
 प्रोच्यन्ते काम्यरूपाणि षट्कर्माणि समर्चनैः ॥३३॥
 यन्त्रहोमक्रियाध्यानयोगतर्पणपूजनैः ।
 प्रोक्तानि काम्यकर्माणि प्रयोगेऽन्यत्समर्चयेत् ॥ ३४ ॥

पुष्टे मासीत्यादिना श्वोर्कन पुष्टमासपूजामुपदिशति - तत्र वा पनान्तरे ।
 गव्यं - गोमम्बभि । गव्यग्रहणं अजमहिषादिच्चीरव्यावृत्यर्थम् ॥२८॥

माघे मासीत्यादिना श्वोर्कन माघमासपूजामुपदिशति - तत्र - शुडैः श्वेतैः ।
 इतरैः - कृष्णैः । तथेति - पञ्चान्तरे । मिता - शर्करा । आदिशब्दः फलादि-
 विषयः । सदा - सर्वदिनार्चनेषु ॥३०॥

फाल्गुने मासीत्यादिना श्वोर्कन फाल्गुनमासपूजामुपदिशति । तत्र स्वर्ण-
 राजतैः - पुष्टैरिति शेषः ॥३१॥

विष्ववेत्यादिना श्वोर्कन पुण्येषु दिवसेषु पूजाविशेषानुपदिशति । तत्र युगादिषु -
 युगादिसंज्ञासु वैशाखादिमासोक्तासु तिथिषु । वैशेषिकं - हिंक्रमार्चनं नित्यार्चनं
 नैमित्तिकार्चनं च । आगमोक्तेषु - गुरुजन्मदिवसादिषु ॥ ३२ ॥

अनन्तरं नित्येत्यादिभिरष्टष्ठगा श्वोकैः काम्यपूजाविधानमुपदिशति । तत्र नित्ये-
 त्यादिना समर्चनादित्यन्ते श्वोकइयेन काम्यपूजाकरणयोग्यान् पूजयैव कामावासिं
 चोपदिशति । तत्र - यतात्मनां - विवेकिनाम् । काम्यरूपाणि - यष्टव्यानि अभि-
 मतानीत्यर्थः । समर्चनैः - यन्त्रहोमादिविकारैः । क्रिया - पञ्चलिकासु करणक-

रक्षा शान्तिर्जयो लाभो नियहो निधनं तथा ।
 षट्कर्माणि तदङ्गत्वादन्येषां न पृथक् स्थितिः ॥३५॥
 तानि(१) चैत्रादि चैत्रान्तं तिथिवारैश्च पार्वति !
 पूजाद्रवैर्दशकालैः कथने साध्वनुक्रमात् ॥३६॥
 रक्षायै भूपुरे शान्त्यै पूजयदारिमगडले ।
 जयाय दहनागारे लाभायानिलमगडले ॥३७॥
 शेषर्योव्रीमगहेऽस्याः पीताश्वेतारुण्यासितैः ।
 द्रव्यैः षोढा विभज्याहः क्रमाद्राचि' च पूजयेत् ॥३८॥
 तानि चैत्रादिकृतवः खण्डानि समुदीरिताः ।
 तानि(२) पूजाविधौ प्रोक्तैर्देव्यासैर्नवनामभिः ॥३९॥
 ललिता कामदा कामेत्याभिर्दादण(३) क्रमात् ।
 चैत्रादिमासनामानि तेषु तैर्दानपूजनैः ॥४०॥

विधनादिः । ध्यानं भूतोदयममयस्मरणम् । योगः— माध्यस्वात्मनोरैक्यभावनम् । ॥३३॥ प्रयोगऽन्यत् समर्चनात् । एतदुक्तं भवति—स्वस्वकाम्यावास्युपायभुर्तेषु प्रोक्तेषु सप्तसु चरमभूतात् सप्तमात् पूजनादन्यदुपरिष्ठादक्षर्यते । अत र्कवलं सप्तमिन सपर्या विशेषेण वाञ्छितास्मिक्यथनिति ॥३४॥

रक्षेत्यादिना श्रोकेन षट्कर्मस्वरूपमुपदिग्नि—तत्रान्येषां—वश्याकर्षणविदेष शादीनाम् ॥३५॥

तानीत्यादिना श्रोकेन काम्यपूजाविधानक्रमकथनप्रकारमुपदिग्नि । तत्र— तानि—षट्कर्माणि । देशकालैरित्यव कालगच्छेमुहूर्तादिवाचो ॥३६॥

रक्षेत्यादिभिः समश्चुत इत्यन्तैः पञ्चदशभिः श्रोकैः भूतमण्डलेषु पूजया कृतु मामतिथिवार्तिषु द्रव्यविशेषैः पूजया च फलविशेषानुपदिग्नि । तत्र भूपुरे—रेखा- आष्टकशूलोपिते चतुरस्ते । वारिमण्डले—अर्द्धचन्द्राकारं शृङ्गङ्घयपद्मोपिते मण्डले । दहनागारे—प्रतिकोणं स्वस्तिकोपिते त्रिकोणे । अनिलमण्डले—एकान्तरितमन्त- र्बहिर्विरचितविन्दुष्टकयुक्ते त्रिते ॥३७॥ शेषयोः—नियहनिधनयोः । व्योमर्गह-क्रवले

(१) एतां श्रोकौ सोऽ पुस्तके न स्तः ।

(२) नियपूजा इति सू० पुस्तके पाठः ।

(३) एतानि हा इति सोऽ पुस्तके पाठः ।

अभीष्टं समवाप्नाति वलागायादिसिद्धिभिः ।
 व्रीहिमाषयवक्षौदृष्टतत्तेलपयोऽवरैः(१) ॥४१॥
 हेम रत्नं तिलं मुहूर्मिति द्रव्याग्णयनुक्रमात् ।
 चैत्रादिषु रुतं नादं(२) दद्यादिद्याविर्दुर्चयेत् ॥४२॥
 शेषान्तककरञ्जाक्षनिम्बाप्वत्यकदम्बकाः* ।
 विल्वोवटश्च मातृणां पादपाः समुदीरिताः ॥४३॥
 चन्दनद्वयकर्पूरचृता वुत्क्रमपीठगाः ।
 तेषु चैत्रादिषु यजेदाज्ञासिद्धिर्द्वा भवेत् ॥४४॥
 चैत्रादित्तुसम्भूतैः प्रसूनैर्नित्यमर्चयेत् ।
 आयुः कान्तिं श्रियं भृमिं विजयं गश्वदश्चुते ॥४५॥
 प्रतिपत्तियमारभ्य क्रमादिकाभिवृद्धितः ।
 मीचां गुडं नारिकेलं पूर्णान्तं(३) होमयेदपि ॥४६॥
 ततः(४) प्रतिपदारभ्यदिनर्मकैकशः क्रमात् ।
 दर्श त्वेकमयैवं स्यात् कृतं लक्ष्मणा नृपो भवेत् ॥४७॥

वृत्ते । पीतखेतारुण्णासितैः--वायुनाभसोरसितवर्णैः । एतानि द्रव्याणि भृतमण्डलपूजायामेव । षोडाविभज्याहः—पञ्चभिः पञ्चभिर्विकाभिः रात्रिं च उक्तक्रमेण विभिद्य ॥३८॥ खण्डानि—घटिकाः । पञ्चपातिरंपु विषयेषु(?) । अहश्च रात्रिं च पञ्चभिर्विटिकाभिः षोडा विभिद्य तेषु पदक्षेत्रत्तुभृतंपु क्रमात्तद्रक्षादीनि कुर्यात् इति । नवनामभिः विपुरेत्यादिभिः ॥३९॥ क्रमात्—उक्तानोत्तिरेषः ॥४०॥ सिद्धिभिः—सममिति शेषः । पयः—चोरम् ॥४१॥ हेम इति पदक्षेदः । अर्चयेत् तमिति शेषः ॥४२॥ मातृणां वगिन्यादिपरमार्थीनाम् ॥४३॥ व्युत्क्रमपीठगा इति । एतदुक्तं भवति । चृतकर्पररक्त-चन्दनचन्दनाग्न्याः—कामरूपपूर्णगिरिजालन्वरोडगानपीठगा इति । तेषु—दादशसु विष्ठरेषु ॥४४॥ नित्यं—नित्यकर्म ॥४५॥ होमयेत्—निलहोमान्ते विद्यया प्रोक्तद्रव्य-सङ्घायुक्तया जुहयात् ॥४६॥ ततः—पूर्णादिनात् । एवं कृतं लक्ष्मणा नृपो भवेदित्य-

(१) पयो नरैः इति सो० पुस्तके पाठः । : कदम्बकैरिति मृ० पु० पाठः ।

(२) चैत्रादिषु कृतनाम्बा दद्याविद्या इति मृ० पुस्तके पाठः ।

(३) चूर्णान्तं इति सो० पुस्तके पाठः । (४) प्रतिपदारभ्याधीरमे इति सो० पुस्तके पाठः ।

रविवारेऽरुणाम्भोजैः (१) कुमुदैः सोमवारके (२) ।
भौमे रक्तोत्पलैः सौम्ये वारे तगरसम्भवैः ॥४८॥
गुरुवारेषु कलहारैः शुक्रवारं सिताम्बुजैः ।
उत्पलैः शनिवारेषु पूर्जयेदब्दमादरात् ॥४९॥
निवेदयेत् क्रमात्तेषु(३) रविवारादिसप्तम् ।
पायसं दुग्धकदलौनवनीतं सिंतं घृतम् ॥५०॥
एवमब्दं समाराध्य देवों गन्धादिभिः क्रमात् ।
यहपीडां विजित्याशु मुखानि च समश्नुते ॥५१॥
चतुरसं समारभ्य नव(४) चक्राण्यनुक्रमात् ।
उद्गतोद्गतमामध्याच्चक्रं स्थान्निधनं धनम्(५) ॥५२॥
तिविक्रमादुद्गतं तत् सुप्रजत्वं श्रियं(६) लभेत् ।
एक द्विषट् क्रमोद्ग्रामः श्रियै कौत्यै च कल्पते ॥५३॥
नवानि समरूपाणि(७) सर्वभीष्टार्थसिद्धये ।
रत्वे हेमनि रूप्ये च ताम्रे दृष्टिं च क्रमात् ॥५४॥

न्ययः ॥४७॥ तगरसम्भवैः— जलजविशेषैः नन्दावर्त्तवैः ॥४८॥४८॥ सिंत— दिग्गुमिक-
ताविश्रहे ॥५०॥ गन्धादिभिरित्यत्र आदिशब्दे न उपचारान्तराण्युच्यन्ते ॥५१॥

चतुरसमित्यादिभिः सर्वथा इत्यन्तैः षड्भिः श्लोकैः श्रीचक्रनिर्माणस्त्रूप-
विशेषेण फलमिहिविशेषानुपाटानद्रव्यविशेषैः फलविशेषान्निषिद्धाधिकरणानि तेषु
करणे प्रत्यवायं चोपदिग्नति । तत्र आमध्यात् देवतानिवासतिकोणमध्यावधि निधनं
धनावायनन्तरं निधनं भवति ॥५२॥ तिविक्रमादुद्गतं— चतुरसपद्मदयरूपात् चतु-
र्दशारदशारद्यमुत्रं तस्मान्नवयोनिकम् । तत्— श्रीचक्रमितिशेषः । एकद्विषट् क्रमो-
द्ग्रामः— चतुरसोत् पद्मदयमुत्रं तस्माच्चतुर्दशारादिकं समुत्रतम् ॥५३॥ नवानि इति

(१) रविवारेंकलां भोजो इति सोऽपमके पाठः । (२) सोमकारकं इति सोऽपमके पाठः ।

(३) निवेदयन् कामां नेष इति भूऽपमके पाठः । (४) पवत्रकाम्य इति सृऽपमके पाठः ।

(५) धनं धने इति सोऽपमके पाठः । (६) तिविक्रमादुद्गतं तत्र सप्रजत्वं गर्ये इति

भूऽपमके पाठः । (७) शमरूपाणि इति भूऽपमके पाठः ।

कृत्वा श्रौचक्रनिर्माणं स्थापयेत् पूजयेदपि ।
 लच्छीकान्तियशः पुच्छनारोग्यादिसिद्धयं ॥५५॥
 सौसकांसादिषु पुनः पूर्वोक्तविपरीतकृत् ।
 फलकायां पटे भित्तौ स्थापयेन्न कदाचन ॥५६॥
 स्थापितं यदि लोभेन मोहना उज्जानतोऽपि वा ।
 कुलवित्तमपत्यं च निर्मूलयाति सर्वथा ॥५७॥
 पर्वताये यजेहे वौ पलाशकुमुमैर्निशि ।
 मिद्द्रव्यैश्च(१) सप्ताहात् खेचरीमेलनं भवेत् ॥५८॥
 अरण्ये वटमूले वा कुञ्जे(२) वा धरणीभृताम् ।
 कटम्बजातीपृष्ठाभ्यां मिद्द्रव्यैः शिवां यजेत् ॥५९॥
 मासेन सिङ्गा यज्ञिण्यः प्रत्यक्षा वाञ्छितप्रदाः ।
 केतकीकुमुमैः मिङ्गाश्वेटका वारिधेन्नटे ॥६०॥
 आज्ञामभीष्टां वनितां रगे मायां महाद्वृतम् ।
 वसूनि मालाभूषादि दद्यादस्येच्छयाऽनिशम् ॥६१॥

दिव्यत्वाद्विल्यर्थः । समरूपाणि - नवचक्राणि इत्यर्थः । समस्थलानि । रत्ने—पोड़ग-
 स्वन्तरमे । दृष्टिदि—शिलायाम् । एतान्यधिकरणानि सर्वनिल्यार्चनप्रस्तारसाधा-
 रणानि ॥ ५४ ॥ स्थापयेत्—प्रतिष्ठां कुर्यात् ॥ ४५ ॥ मौसकांस्थादीलतादिशब्दे न
 नागमायमं च गृह्णाति । पूर्वोक्तविपरीतकृत् अलच्छार्यादिकरमिल्यर्थः ॥ ५६ ॥
 लोभेन—वित्तेच्छया । मोहन—अविवेकत् । अज्ञानतः निषेधाज्ञानतः ॥ ५७ ॥

पर्वताये इत्यादिभिर्विनोदवानिव्यन्तैः पञ्चदण्डभिः श्रोकैः सप्तविधसिद्धपाय-
 मुपदिशनि । तत्र सिङ्गद्रव्यैः—सिङ्गद्रव्यं गुरुमुखादेवागन्तच्यम् । खेचरीमेलनं—
 अप्सरोमेलनम् ॥५८॥ कुञ्जे—कन्दरायाम् ॥५९॥ यज्ञिण्यः—नीलपताकापटले वन्य
 माणाः घटविंशत्विग्रहाः । चेटकाः—चेटकानाम चतुःषष्ठिविग्रहाः देवता-
 स्त्वपटले वन्यमाणाः ॥६०॥ मार्गा इच्छाधीनान् कृतिमविग्रहान् दर्शयितुं सामर्थ्यं

(१) मिद्द्रव्यैर्विति सौ० मू० पुस्तके पाठ ।

(२) आरण्य वटमूलन वा बर्ते वा इति सौ० पुस्तके पाठ ।

पौठमन्त्रद्रुमैः कृत्वा तत्र देवौ यजेन्निशि ।
 शाल्मलीकुमुमैः सिङ्गद्रव्यैर्मासं तु निर्भयः ॥६२॥
 ग्रन्थानं(१) देवदेवेशि ! सिङ्गान्त्यस्य पिण्डाचिकाः ।
 अग्रमपातप्रहाराद्यैरस्य(२) घन्ति द्विषश्चिरम् ॥६३॥
 निर्जने विपिने गतौ मासमात्रं तु निर्भयः ।
 यजेहेवौ चक्रगतां सिङ्गद्रव्यसमन्विताम् ॥६४॥
 मालतीजातिपुन्नागकेतकीमनुभिः(३) क्रमात् ।
 तेन सिङ्गान्ति वृतालास्ता नारह्य स्वेच्छया चरत् ॥६५॥
 ग्रन्थाने चण्डिकार्गंहे निर्जने विपिनेऽपिवा ।
 मध्यगते यजेहेवौ कृष्णवस्त्रादिभूषणाः ॥६६॥
 कृष्णचक्रे तिकृष्णां तामतिक्रुद्धाशयो जपेत्(५) ।
 (५)साध्योनिं तदग्ये तु बर्णिं(६) दद्यान्निवेदयेत् ॥६७॥
 सिङ्गद्रव्यसमोपेतं मासं तद्वाललोचनात् ।
 जायन्ते भौषणाः कृत्यास्ताभ्यः साध्यं निवेदयेत् ॥६८॥
 विश्वसंहारसन्तुष्टाः पुनर्यान्ति निजेच्छया ।
 देवगा ललाटन्त्राः स्युः प्रार्थनेन तिरोहिताः ॥६९॥

दद्यात्, एकैक इति शेषः ॥६१॥ निर्भयः— पिण्डाचादिदर्शनात् अचकित-
 चित्तः ॥६२॥ पिण्डाचिकाः— पिण्डाचिका नाम काश्यन भौमविग्रहा देवताः ॥६३॥
 चक्रगतां— नित्यमपर्याप्तोक्तचक्रे तदुक्तप्रकारणं सप्तसु प्रोक्तसिङ्गप्रयायेषु समर्चये-
 दित्यर्थः । अन्यासामपि तत्त्वलिप्यपूजाचक्रे नैमित्तिककाम्यार्चनम् ॥६४॥ वृतालाः
 ते च विस्तुपाः । भौषणाकाराः असङ्गताः काश्यन देवताः ॥६५॥ कृष्णवस्त्रादि-
 भूषणाः— आदिशब्दे न गन्धमाल्यानुलेपनादिकम् ॥६६॥ कृत्यचक्रे अञ्जनद्रवागुरुपड-
 काभ्यां निर्मितं । साध्योनिं— उत्तर लवच्यमाणां साध्यनक्षत्रयोनिम् । तासो

(१) ग्रन्थानदेशे देवेशि इति मूँ पुस्तके पाठः । (२) दीर्जशालाभर्दिष्य इति मूँ पुस्तके पाठः ।
 (३) मनुभिः इति सौँ पुस्तके पाठः । (४) कृष्णचक्रे प्रतिकृष्णां तामति कृत्याशयो यजेत् इति मूँ पु० पा० ।
 (५) सध्योनिमिति मूँ पुस्तके पाठः । (६) बर्णिं क्षिद्विन्निवेदयेत् इति मूँ पुस्तके पाठः ।

रक्तभूषास्वरगलिपमालाभूषितविग्रहः ।
 उद्याने निर्जने देवीं चक्रे सञ्चिन्ता पूजयेत् ॥७०॥
 कल्पारचम्पकाशीकपाठलाशतपत्रकैः ।
 सिङ्घद्रवमसमोपितैर्मायाः सिङ्घन्ति मासतः ॥७१॥
 यासां प्रसादलाभन कामरूपोभवन्नरः ।
 याभिर्विश्वमयोविश्व चारी विश्वविनोदवान् ॥७२॥
 षड्गाधाराञ्जमध्ये तु चक्रं सञ्चिन्त्य पूजयेत् ।
 चन्द्रचन्दनकम्तूर्गैसृगनाभिर्महोदयैः ॥७३॥
 विकालज्ञो भवेद्वैर्वै तेषु सम्यग्विच्छिन्तयेत् ।
 पूर्णप्रतीतौ भवानि विकलेऽभवामीरितम् ॥७४॥
 देवीं चक्रेण सहितां चुलुके सलिले स्मरत् ।
 माटकासहितां विद्यां त्रिग्राहत्यासृतात्मकम्(१) ॥७५॥
 नाडौं सारस्वतौं जिह्वां दीपाकारां स्वरन् पिर्वत् ।
 अब्दाच्चतुर्विधं तस्य पागिडल्यं भुवि जायते ॥७६॥

विग्रहानुपरिषटाइत्यत्ति ॥ ६७ ॥ प्रार्थनेन—युष्मत्प्रसादात् मिष्टमस्तमी—
 हितम्, यथागतं गच्छत इति प्रार्थनेन ॥६८॥६९॥ मालाभूषितविग्रहः—साधकः
 इति शेषः ॥ ७० ॥ कल्पारादिभिः समस्तैरन्तर्मेन वा । एवं सर्ववापि ॥७१॥
 विश्वविनोदवान् इन्द्रजालादिप्रदर्शनेन ॥ ७२ ॥

षड्गाधारत्यादिना ईरित इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन भविष्यद्वर्तमानार्थापरोक्षो
 पायमुपदिशति । तत्र षड्गाधाराञ्जादीनि उत्तरत्र वक्ष्यति । चक्रं सञ्चिन्त्य तेषु
 न्यतमे । महोदयः—गुरुसुखादवगन्तव्यः॥७३॥ देवी—ललिताम् । सम्यक्—नित्य
 पूजोक्तविग्रहतः । पूर्णप्रतीतौ—प्रोक्तरूपभावनासिङ्गौ । भवानि—मङ्गलानि सिङ्घ
 न्तोति शेषः । विकले—आयुधवर्णावियवादिवैकल्यस्फुरणे । अभव्य—अमङ्ग
 लम् ॥७४॥

देवीमित्यादिभिरात्मविदित्यन्तैस्तिभिः श्लोकैश्चतुर्विधपाख्यत्यादिसिष्टुपाय

(१) सतामिकाम् इति मू० प० १० ।

एवं नित्यमुषः काले यः कुर्याच्छुद्धमानसः ।
 स योगी ब्रह्मविज्ञानी शिवयोगी तथाऽऽत्मवित् ॥७७॥
 अनुग्रहोक्तचक्रस्थां देवौं ताभिर्वृतां यजेत् ।
 चम्पकेन्द्रीवरैर्मासादागोग्यमुपजायते ॥७८॥
 ज्वरभूतयहोन्मादशैतिकाकामलाक्षिरुक् । (१) ।
 दन्तकर्णज्वरशिरःशूलगुल्मादिकुक्षिजाः ॥ ७९ ॥
 व्रग्गप्रमेहकर्द्यशीघ्रहण्यन्यचिदोषजाः ।
 सर्वे तया समं यान्ति पूजया परमेष्वरि । ॥८०॥
 द्रवणं चक्रस्य निर्माणे काश्मीरं समुदीरितम् ।
 सिन्दूरं गैरिकं लाक्षा दगदं चन्दनेऽपिवा ॥८१॥
 विलद्वारे लिङ्गेचक्रं षोडशत्यस्संयुतम् ।
 दगदेनास्य मध्यस्थां पूजयेत् परमेष्वरगैम् ॥८२॥

मुपदिशति । तत्र अस्तात्मकं मनिनमिति शेषः ॥७५॥ जिह्वां— एतदुक्तं भवति—
 सरस्वतीनाडीविग्रहां जिह्वां स्वात्मतं जोविग्रहां विभाव्य तत्त्वं ज्ञानं होम-
 बुद्ध्या पिबेदिति । चतुर्विधं पाणिहत्यं वादिच्चकवित्ववाग्मतव्याख्यातत्व-
 रूपम् ॥७६॥ नित्यं—यावज्जीवम् । सयोर्गीत्याद्युक्तस्य पञ्चप्रकारस्यैकरूप्येऽपि
 एवं नानारूपकथनं लोकोक्त्यनुमत्यर्थम् ॥७७॥

अनुग्रहोक्तेत्यादिना परमेष्वरोत्यन्तेन श्रोकत्रयेण सर्वव्याधिपरिहारपूजा-
 मुपदिशति । तत्र अनुग्रहोक्तचक्रस्थां—नित्यानित्यापठलोक्तानुग्रहचक्रस्थाम्।
 ताभिः—ततोक्ताभिर्दक्षिण्यादिभिरुक्तचत्वारिंशच्छक्तिभिर्यजेत् । ततोक्तविधानत
 इति शेषः । इन्द्रीवरैर्निलोतप्लैः ॥७८॥ ज्वर इत्यादि षोडशविधव्याधिकथनं सर्वं
 व्याधीनामुपलक्षणार्थम् । तत्र दन्तकर्णज्वर इत्यत्र ज्वरशब्दः पौड़ावाची ।
 शिरःशूलं—शिरोरोगः । विदोषजाः वातपित्तश्लेषणां एकैकव्याधिसङ्गोर्जनितम्
 रोगाः सर्वरोगाइति शेषः ॥७९॥८०॥

द्रव्यमित्यादिना श्रोक्तन अभिषेकादिषु श्रीचक्रनिर्माणद्रव्यसप्तकमुपदिशति ।
 तत्र चन्दने—शोतरक्ते ॥८१॥

ताभिस्तच्छक्तिभिः साकां सिद्धद्रवैः सुगम्बिभिः ।
 कुमुमैर्मासमात्रेण नागकन्याः समेत्य तम् ॥८२॥
 पातालादिषु लोकेषु रमयन्ति प्रियाश्चिरम् ।
 यज्ञराज्ञसगम्बर्वसिद्धविद्याधराङ्गनाः ॥ ८३ ॥
 पिशाचा गुह्यका वीराः किन्नरा उरगाः प्रिये !
 सिद्धग्निं पूजनात्तत्र तथा तत्प्रोक्तकालतः ॥ ८४ ॥
 किंश्चकैर्भूषणावासैः (१) पाटलैर्गजसिद्धये ।
 रक्तोत्पलैरप्तवसिद्धयै (२) कुमुदैः खरसिद्धये ॥८५॥
 उत्पलैरुष्ट्रसंसिद्धयै तगरैः पशुसिद्धये ।
 जम्बौरैर्महिषावासैः (३) लकुचैरजसिद्धये ॥८६॥
 दाढ़िमैर्निधिसंसिद्धयै मधुकैर्नार्गसिद्धये (४) ।
 बकुलैरङ्गनासिद्धयै कलहारैः पुत्रसिद्धये ॥८७॥
 शतपदैर्जयावासैः केतकैर्वाहनासये ।
 सौरभादैः प्रसूनैस्तु नित्यं सौभाग्यसिद्धये ॥८८॥

बिलहारे इत्यादिभिः कालतः इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्नार्गकन्यादेकादशसिद्धपायामुपदिशति । तत्र बिलहारे—पातालप्रवेशमार्गद्वारोपकरण्ठतः । षोडशव्रश्वसंयुतं—पूर्णाभिषेकप्रोक्तप्रक्तियया ॥८१॥ ताभिः—षण्णवतिसङ्घाताभिः । तच्छक्तिभिः—सचत्वारिंशत्तुःशताधिकसहस्रसङ्घाताभिः । एतच्चक्रार्चनं लक्ष्मिनित्याया एव, नान्यासाम् । तं—साधकम् ॥८२॥ यज्ञेत्यादयो देवताविशेषाः ॥८३॥ तत्र वीरा—मनुष्यसिद्धरूपाः ॥८४॥

किंश्चकैरित्यादिभिः सौभाग्यसिद्धये इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैः पञ्चदशविधिप्रसूनैर्चर्चनात् पञ्चदशविधवाञ्छितसिद्धिमुपदिशति । तत्र रक्तोत्पलैः—रक्तकुम्भैः । तगरैः—प्राग्वत् । जम्बौरैः—नारङ्गैः । वाहनासये—स्थन्दनान्दोलिकादिसिद्धये ॥८५॥८६॥८७॥८८॥

(१) व्यासैपालार्थिति मू० पु० पा० ।

(२) रक्तसिद्धै इति सौ० पु० पा० ।

(३) व्यासैरिति दू० पु० पा० ।

(४) गोनसिद्धये इति मू० पु० पा० ।

पूजयेन्मासमाच्रं वा द्विगुणं द्विगुणं तु वा ।
 यावत्फलाप्ति वा चौरश्कर्गाष्टुतपायसैः ॥८८॥
 सचक्रपरिवारं तां देवौ सलिलमध्यगाम् ।
 तर्पयत् कुमुमैः साध्यैः (१) सर्वोपप्लवशान्त्य ॥८०॥
 पृतैः पूर्णायुषः सिङ्गौ चौद्रौः सौभाग्यसिङ्गये ।
 दुर्घै गरोग्यमसिङ्गै विभिरैश्वर्यसिङ्गये ॥८१॥
 नालिकेगोदकैः प्रीत्यै हिमतोयैनृपाप्तये ।
 मर्वार्थसिङ्गये तोयै रभिष्ठेन्महेश्वरीम् ॥८२॥
 पूर्णोद्यानं यजेहेवौं सिङ्गद्रव्यैर्दिवाऽनिशम् ।
 निवसंस्तव तत्पुर्यै जायते मन्मथोऽपरः ॥८३॥
 पूर्णामु नियतं देवौं कन्यकायां समर्चयेत् (२) ।
 कृत्याः परेरिता मन्वा विमुखास्तान् यसन्ति वै ॥८४॥

पूजयेदित्यादिना श्वोक्तन काम्यफलावासिकालान् सर्वत निवेद्यद्रव्याणि
 चोपदिशति । तत्र चौरादीनि चत्वारि द्रव्याणि सर्वनैवेद्यानांत्यर्थः ॥८८॥

सचक्रत्यादिना श्वोक्तन सर्वोपद्रवशान्त्यै साङ्गःकमतर्पणादिकसुप-
 दिशति । तत्रै तदुक्तं भवति राजक्रोधविविधोत्पातवैरिपोङ्गायहवैकतरोगा-
 र्च्यादिषु जलाशये स्नातः धाताम्बरः पद्मविष्टरोपविष्टः कृतन्यासः कृतार्चे
 नायाज्ञया श्रीचक्रं मलिलोपरि विभाव्य तत्त्वाध्यगां देवौं स्वर्णरूप्यताम्ब-
 र्च्यन्यतमचषकपूरितं मलिलं अर्चं कपूरादिभिः सुरभिप्रसूनजुष्टं प्रतिशक्तिकं
 नित्यपूजामन्त्रे स्तत्क्रमेण दद्यात् तेन सर्वोपप्लवशान्तिर्भवति ॥८०॥

षट्टैरित्यादिना महेश्वरीमित्यन्तेन श्वोकहयेन देव्याः षड्भिरभिषेकद्रव्यैः
 समविधाभिषिकं तत्फलानि चोपदिशति । तत्र विभिः—प्रोक्तैः (३) ॥८१॥
 प्रोत्यै—स्वनिर्षुत्यै ॥८२॥

पूर्णत्यादिभिः षोरतरैरपीत्यन्तैः षड्भिः श्वोकैः प्रतिश्वोक्तमिकैकप्रकारेण

(१) सर्वोपति सोऽपु० पु० पा० ।

(२) समर्वनात इति मु० पु० पा० ।

(३) श्वोकैरपति सोऽपु० पु० पा० ।

— साहं इति टी० पु० पा० ।

लिङ्गवयगतां देवौं चक्रस्थाभिः (१) स्वशक्तिभिः ।
 पूजयन्निष्ठ(२)मखिलं लभतेऽव परव च ॥६५॥
 शतमानकृतैः स्वर्णपुष्टैः सौरभ्यवासितैः ।
 पूजयन्मासमात्रे ग्राग्जन्माघैर्विमुच्यते ॥६६॥
 तथा रत्नैश्च नवभिः मासं मासन्तु पूजयेत् ।
 विमुक्तः सर्वप्रापौघैस्तां पश्यति च चक्रुषा ॥६७॥
 अंशुकर्चयेहै वौं मासमात्रं मुगम्भिभिः ।
 मुच्यते पापकृत्यादिदुःखैर्घीरतरंरपि ॥६८॥
 देवीरूपं स्वमात्मानं चक्रं शक्तीः समंततः ।
 भावयन्विषयैः पुष्टैः पूजयस्तन्मयो भवेत् (३) ॥६९॥

षट्प्रकारभजनमुपदिशति । तव तत्पुष्टैः—पूगप्रसूनैः ॥६३॥६४॥ लिङ्गवयगतां स्वयम्भुवार्णतरलिङ्गस्थां मूलाधारहृदयब्रह्मरम्भुगताम् । चक्रस्थाभिः—अणिमा—दिभिः । अत इदन्ताविषये । परत—पराहन्ताविषये । एतदुक्तं भवति—मूलाधार—हृदयब्रह्मरम्भेषु अन्यतमे नित्यसपर्याप्नोक्तवकस्यां तवस्याभिरणिमादिभिः परिष्टुतां विभाव्य पूजयन्दृष्टफलं लभेत्ति ॥६५॥ प्राग्जन्माघैः—चिःक्षनाभिर्दुर्वासनाभिः ॥६६॥ मासमासं—प्रतिरत्नमेकैकं मासम् । पापौघैः—मङ्गोचभावैः । चक्रुषा इत्युक्त्या भनसानुभवसिदं कथयति ॥६७॥ पापकृत्यादिदुःखैः—पापै—स्वकीयविवेकैः । कृत्यादिदुःखैररातिभिर्दुष्युगोत्याभिः ताभिः कृत्यादिभिः आदिशब्दे न यन्वचूर्णोषधनिन्हेण उच्यन्ते तैश्च जनितैरुःखैरित्यर्थः ॥६८॥

देवोरूपमित्यादिना श्लोकेन अखण्डविश्वरूपतादेवताभावनाज्ञीतव्यमुक्तरूपं परिपूर्णं फलमुपदिशति । तव चक्रं मकलदेवतावासभूतं श्रीचक्रम् । शक्तीः—आवरणशक्तिराद्यनन्तमङ्ग्रामशक्तीः । विषयैः—शब्दादिरूपैः । तत्त्वयोभवेत्—तदहङ्कारं स्वाहङ्कारं विलापयेदित्यर्थः (५) ॥६९॥

(१) चक्रस्थाभिः इति स० प० पा० ।

(२) पूजयन्निष्ठमिति स० प० पा० ।

(३) नम्भते इनि स० प० पा० ।

(४) पूजयन्वयोजयेत् इति स० प० पा० ।

(५) प्रत्यकं पठलेष श्रोकानां शतं वर्षेन परमस्त्रिन् पठलि सहवारमादग्नपुष्टकानुसन्धाने कर्त्तव्यपि श्रीकर्त्तव्यक्षादर्शनात् प्रमादादिकः श्रोकः प्रभृष्ट इत्यनुमोर्यने ।

गम्भतत्त्वमयी व्यासिरिति सम्यक् समीरिता ।
 अस्या निष्कालनाच्चित्ते तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्वेषु श्रीकादिमर्ते प्रपञ्चसारमिंहराजप्रकाशाभि
 धानेन सुभगानन्दनाथेन विरचितायां मनोरमाख्यायां व्यारव्यायां
 षोडशनित्यानैमित्तिककाम्याचीनप्रकाशनपरं षष्ठं पठलं
 परिपूर्णं परामृष्टम् ॥ ६ ॥

ग्रन्थमङ्गा—

षष्ठे यन्त्राणि मम स्युव्याख्या यन्त्रशतात्परम् ।
 पठ्विपादास्त्रिष्ठिः स्युरिति सम्यक् सर्मारितम् ॥

अथ सप्तमं पटलम् ।

अथ षोडशनित्याम् द्वितीया या समीक्षिता ।
 कामेश्वरीति ताः सर्वकामदाः (१) शृणु तत्त्वतः ॥१॥
 तत्त्वन्यामं ध्यानभेदांस्तच्छक्तीस्तप्रपूजनम् ।
 तद्योगभेदांस्तद्यन्वाग्यभौषार्थप्रदानि च ॥२॥
 विद्यारूपं तु (२) ते देवि ! प्रोक्तं प्रागेव तत्स्फुटम् ।
 मूलविद्याक्षरैरेवं कुर्यादङ्गानि षट्क्रमात् ॥३॥
 एकेन हृदयं शीर्षं तावतायोऽहयं (३) इयात् ।
 चतुर्भिर्नैयनं तद्दृश्वर्मकेन चादितम् ॥४॥

अथ सप्तमं पटलम् ।

पूर्वं प्रथमाया अङ्गनित्यालितायाः नित्यपूजां सर्वनित्यासाधारणैमित्तिक-
 काम्यसपर्यादिक्रमं चतुर्थपञ्चमषष्ठपटलैरूपदित्यनन्तरं द्वितीयायाः कामेश्वरो-
 नित्याया विधानसुपदिशति—अथ षोडशनित्यादिना क्वचिदित्यन्तेन श्लोकशत-
 रूपेण सप्तमपटलेन । तत्र अथ षोडशनित्यादिना अर्थप्रदानि च इत्यन्तेन श्लोकद्वयेन
 पटलार्थानुपदिशति । तत्र—तत्त्वतः—यथावत् ॥ १ ॥ तच्छक्तीः—तदावरणभूताः
 शक्तीरित्यर्थः ॥ २ ॥

विद्यारूपमित्यादिना क्रमेण वै इत्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैर्विद्यान्यासक्रममुपदिशति ।
 ऐ७ स्कूलोऽ नित्यक्षिन्ने मटद्रवेसोः । तत्र प्रागेव—तत्त्वीयपटले ॥३॥ एकेन
 हृदयमिति । तावता—एकेन । एतदुक्तं भवति—कामेश्वरीमूलविद्याया: प्रथमाक्ष-
 रणं हृदयं, द्वितीयचतुर्थाभ्यां शिखा, पञ्चमषष्ठाभ्यां कवचं, सप्त-
 माष्टमनवमदशमैश्चतुर्भिर्नैवं, एकादशेनान्तेनास्तम् । एवं षोढा विभिन्नेन जाति-
 युक्तेन सूलमन्त्रेण षडङ्गन्यासं कराग्योः कुर्यादिति, उत्तरव नवमे पटले

(१) तान् सर्वं कामदां इति सो० य० पा० ।

(२) देवेशि इति म० य० पा० ।

(३) नावनायोहयं इति सो० य० पा० ।

हक्षेत्रातुनासादितये जिह्वाहन्नाभिगुह्यके ।
 व्यापकत्वेन सर्वाङ्गे मूर्द्धादि प्रपदावधि ॥५॥
 न्यसेद्विद्याच्चरण्येषु स्थानेषु तदनन्तरम् ।
 समस्तेन व्यापकन्तु कुर्यादुक्तक्रमेण वै ॥६॥
 अथ ध्यानं प्रवच्यामि नित्यपूजामु चोदितम् ।
 येन देवी सुप्रसन्ना इदातीषमयतः(१) ॥७॥
 बालार्ककोटिसङ्काशां माणिक्यमुकुटोज्ज्वलाम् ।
 हारग्रेवैयकाञ्चीभिरुर्मिकानृपुरादिभिः ॥८॥
 मणिडतां रक्तवसनां रत्नाभरणाशोभितात् ।
 षड्भुजां चौक्षण्यामिन्दुकलाकलितमौलिकाम् ॥९॥
 पञ्चाषषोडशद्वन्द्वषट्कोणचतुरस्त्रगाम् ।
 मन्दस्मितोऽसद्वक्त्रां दयामन्यरवीक्षणाम् ॥१०॥

स्वयमेव वक्ष्यति—यथा—अङ्गुष्ठादिकनिष्ठान्तं अधजंडे क्रमेण हृदयादिभिन्नं त्रान्तैः उभयकरपञ्चाङ्गुलीषु अस्ते गान्धोन्यमार्जनात् करतनदये(न च न्यसेदिति । एव हृदयाय नमः इत्यादिभिः ॥ ४ ॥

ट्रिगिल्यादिना क्रमेण वै इत्यन्तेन श्लोकदद्येन विद्याया एकादशाक्षरण स्वमूर्द्धा-दिपादहयांगुलिनखावधि स्वकरतलाभ्यां परामृश्य पादहयायादारभ्य हृदयाम्न-मूर्द्धं परामृशेत् । हृदये अङ्गुलान्तं नाथदर्शितप्रक्रियया व्यापकं न्यासं कुर्यादिति । एवं सर्वेषां मन्वाणां सर्वन्यासान्ते व्यापकं न्यासं कुर्यादित्यर्थः । मन्वाच्चर-न्यासकमसुपदिशति । तत्र गुह्यकं मूलाधारं । मूर्द्धादिप्रपदावधि । एतदुक्तं भवति—एषु प्रोक्ते षु दशसु स्थानेषु सर्वाङ्गे च समस्तेन मूलमन्त्रे गेतिशीषः । व्यापकं च पूर्ववत् पुनरपि कुर्यादित्यर्थः ॥ ६ ॥

अथ ध्यानभित्यादिभिः तत्र वै इत्यन्तैः षड्भिः श्लोकैदंश्या नित्यसपर्या-ध्यानसुपदिशति । तत्र येन—ध्यानेन ॥७॥ ऊर्मिका—अङ्गुलीयकम् ॥८॥ इन्दुकला-कलितमौलिकां—चन्द्रकलावतंसत्वं पञ्चदण्डानां नित्यानां साधारणं नाम ॥९॥ पञ्चाषषषोडशद्वन्द्वषट्कोणचतुरस्त्रगाम् । एतदुक्तं स्यात्—समान्तरात्म स्त्रवद्यमन्त्रा

(१) तदभोष्टमिति सं० प० पा० ।

* अङ्गुष्ठादिकविद्यानं इति वं प० पा० ।

पाशाङ्गुशौ च पुराङ्गे नुचापं पुष्पशिलो मुखम् ।
 रत्वपालं मुधापूर्णं वरदं बिभतौ करैः ॥११॥
 एवं ध्यात्वा उर्चयेहि वै निल्यूजाम् सिद्धये ।
 प्रयोगादिवु सर्वत्र वक्ष्ये ध्यानानि तत्र वै ॥१२॥
 मदनोन्मादनौ पश्चात्तथा दीपनमोहनौ ।
 शोषणस्थेति कथिता वाणाः पञ्च पुरोदिताः ॥१३॥
 कुमुमा मेखला पश्चान्मदना मदनातुरा ।
 अनङ्गपटपूर्वस्ताः पञ्चमी मदवेगिनी ॥१४॥
 ततो भुवनपाला स्यात् शशिरेग्वा त्वनन्तरा ।
 रिखा गगनपूर्वाङ्न्या पूज्या पवेषु चाष्टमु ॥१५॥

बहिर्विभागन ममचतुरस्राकारं कृत्वा तदन्तर्वृत्तियं कृत्वा तत्र च वच्यमाणक्रमेण
 षट्कोणं विधाय तदन्तर्वृत्तियं एकाङ्गुलान्तरालं विधाय तदन्तर्वतुरङ्गुलान्त-
 रालं वृत्तं कृत्वा तदन्तर्वतुरङ्गुलमानेन वृत्तं कृत्वा एवं प्रवेशगत्या त्रिः कृत्या
 (१) समान्तर्वृत्तीयां पञ्च दलानि कृत्वा तदहिः वृत्तीयां * अष्टदलानि
 कृत्वा तदबहिरपि वृत्तीयां षोडशपत्राणि कुर्यात् । एवं पञ्चदलाष्टदल-
 षोडशदलषट्कोणचतुरस्त्रगामिलवैः । एतेवां मानविशेषस्थ उपरिषादवच्यमाण-
 त्वादिह न प्रपञ्चितः ॥१०॥ पाशाङ्गुशाविति । एतान्यायुधादिवामोर्ध्वं हस्तादि-
 वामाधरहस्तान्तं वामदक्षिण्क्रमेणाधरहस्तयोर्दक्षिणवामक्रमेण च कल्पयेत् ॥११॥
 तत्र वै—प्रयोगोपदेशस्थानेषु ॥१२॥

मदनोन्माद इत्यादिना श्वोक्तन पञ्चसु दलेषु पूज्याः पञ्चबाणशक्तीरूपदिशति ।
 तत्र—पुरोदिताः—प्राशुदीरिताः । पञ्चबाणशक्तीः । एतदुक्तं—स्यात्—(२) चतुर्थ-
 पटलोक्तश्वेतवाणपूर्वकैः एकैकान्तरमन्वपूर्वैः मदनोन्मादनेत्यादिभिर्नामभिः पञ्च-
 बाणशक्तीः पूजयेत् ॥१३॥

कुमुमेत्यादिना अष्टस्त्रियन्तेन श्वोक्तव्येन हिंतोयहनीयावरणे अष्टसु दलेषु

(१) सवांन्तर्वृत्तीयां इति टी० पु० पा० मवांन्तर्वृत्तीयांमति सो० पु० पा० ।

(२) भवति इति टी० पु० पा० । * षोडश इति सो० पु० पा० ।

श्रद्धा प्रीती रतिश्चैव धृतिः कान्तिर्मनोरमा ।
 मनोहगऽष्टमी प्रोक्ता देवी साऽत्र मनोरथा ॥१६॥
 मदनोन्मादिनी पश्चान्मोहिनी दीपनी ततः ।
 शोषणी च वशंकारी सिंजिनी सुभगा ततः ॥१७॥
 सखराः षोडश प्रोक्ताः प्रियदर्शन (१) कान्तिकाः ।
 पूज्यास्ताः प्रतिपत्तं तु प्रत्येकं षोडशच्छदे ॥१८॥
 पूषाविश्वा (२) सुमनसा रतिः प्रीतिर्धृतिस्तथा ।
 हृद्भिसौर्या (३) मरीचिश्च परतस्त्वंशुमालिनी ॥१९॥
 शशिनी चाङ्गिरा क्राया ततः सम्पूर्णमगडला ।
 तुष्ट्याऽमृताख्यग्रा कथिताः कलाः स्युः सखरा विधोः ॥२०॥
 षोडशेष्वपि पत्रेषु पूजयेत्ता यथाक्रमम् ।
 बहिः पट्कोणकोणेषु डाकिन्याद्यास्तथाऽर्चयेत् ॥२१॥

पूज्याः शक्तीरूपदिशति । तत्र अनङ्गपदपूर्वास्ता इति पूर्वोक्तास्थतस्तः एतदुक्त स्यात्—अनङ्गकुसुमा अनङ्गमेखला अनङ्गमदना अनङ्गमदनातुरा इति ॥१४॥ रेखा गगनपूर्वा—गगनरेखेत्यर्थः । अन्या—अष्टमो ॥१५॥

श्वेत्यादिभिः षोडशच्छदे इत्यन्तैः दृतीयावरणे षोडशेदलपूज्याः शक्तीरूपदिशति । तत्र अष्टमी मनोरथ्यत्यन्वयः ॥१६॥ मदनोन्मादिनीत्येका । वशंकारीवशंकरीत्यर्थः ॥१७॥ सखराः—षोडशस्वराच्चरेषु एकैकाच्चरपूर्विकाः । प्रियदर्शनकान्तिकाः—षोडश प्रियदर्शना इत्यर्थः ॥१८॥

पूषेत्यादिना यथाक्रममित्यन्तेनाध्यर्देन श्वोकहयेन चतुर्थावरणे बहिः षोडशपत्रेषु पूज्याः शक्तीरूपदिशति ॥१९॥ तुष्ट्यामृता—तुष्ट्या सह अमृता तुष्टिरित्येका अमृता इत्येकेत्यर्थः । सखरा—एताश प्राग्वत् । स्वराच्चरेषु एकैकाच्चरपूर्विकाः विधोधः—चन्द्रस्य ॥

बहिरित्यादिना श्वोकोत्तरार्देन पञ्चमावरणे पट्कोणेषु पूज्याः शक्तीरूप-

(१) प्रियदर्शनि इति सौ० पु० पा० ।

(२) पूषाविश्वा इति सौ० पु० पा० ।

(३) हृद्भिसौर्या मरीचीय इति म० उ० पा० ।

तद्विः चतुरस्स्थां लोकिशां तत्समां यजेत् (१) ।
 बटुकं गणं दुर्गां क्षेत्रे शं चाभितो यजेत् ॥२२॥
 अग्नाद्यस्ते षु (२) विद्यादि सप्ताक्षर्यन्तरास्थितैः ।
 तत्त्वामभिर्बलं तेभ्यो दद्याह्नभ्यादि चोदितैः ॥२३॥
 तत्स्तामङ्गविद्याभ्यां क्लृप्तार्थः पूजयेच्छवाम् !
 प्रागुत्तौरुपचाराद्यैर्हीमं कुर्यात्तत्स्तथा (३)॥२४॥

दिशति । तत्र तथाऽर्चयेत्—एतदुक्तं स्यात्—उपरिष्ठावित्यानित्यापठलप्रोक्त-
 क्रमेण निर्जुनिवायुवासवकोषिषु प्रोक्तक्रमेण, डाकिनीराकिनीलाकिनी-
 शक्तिवयमध्यर्थं वज्रीशवरुणाकोषिषु विषु प्रोक्तक्रमेण काकिनीशकिनी—
 हाकिनीति शक्तिवयमर्चयेत् इति ॥२१॥

तद्विहरित्यादिना चोदितैरित्यन्तेन शोकदयेन षष्ठावरणे चतुरस्ते तदन्तः
 कोणचतुष्ये पूज्यशक्त्यादिकमुपदिशति । तद्विः—षट्कोणाङ्गिः । लोके
 शान्(?)—शक्तोरिति शेषः । तत्समाः—प्रधानदेवतासमानवर्णाभरणकरायुधधराः ।
 एतस्वर्वावरणशक्तिसाधारणं यजित् । प्रागार्द्दीशान्तमष्टसु दिन्तु अध ऊर्ध्वं च
 प्रादक्षिण्ये न, अन्यांसु षट्कोणमन्तरेणावरणशक्तीर्दद्वयं ग्रादारभ्य प्रादक्षिण्येनार्चय-
 दिति सम्प्रदायार्थः ॥२२॥ अग्नाद्यस्ते षु—चतुरस्त्वषट्कोणावाह्नवृत्तान्तरालस्थेषु ।
 विद्यादिसप्ताक्षर्यन्तरास्थितैः—तत्त्वामभिः । एतदुक्तं स्यात्—प्रोक्तानामावरण-
 शक्तीनां सर्वासां मूलविद्याद्यत्तरपुरस्तैः तत्त्वामभिः सप्ताक्षर्यन्तैः षोडशक्तदद्वयेषि
 विद्याक्षरानन्तरं षोडशस्त्रराक्षरसहितं प्रोक्तक्रमेण पूजयेत् । तेभ्यः—बटुकगण-
 पतिदुर्गाक्षेत्रपालेभ्यः । गन्धादिचोदितैः—वच्यमाणैर्द्वयैरिति शेषः ॥२३॥

तत्र इत्यादिभिः सिद्धान्तीत्यन्तेः पादाधिकैस्तिभिः शोकोर्दद्वया नित्यपूजा-
 क्रमं तत्फलं चोपदिशति । तत्र अङ्गविद्याभ्यां क्लृप्तार्थः—एतदुक्तं स्यात्—
 प्राग्वदाधारचषकसलिलानि वज्रिसूर्यसोमाद्यानि वुङ्गा तत्पङ्गमन्त्रैः प्रोक्त-
 क्रमेणाभ्यर्थं सृष्टार्थी(४) मूलविद्यामिकादशवारं जपित्वा साधितनार्थं प्राग्वत्
 सपर्यां कुर्यात् इति । एवं—सर्वासां वच्यमाणानां नियानामर्थं(५) क्लृप्तिर्विधये-

(१) तत्समा जपेत् इति मूः पुस्तके पाठः ।

(२) अग्नाद्यस्ति इति मूः पुस्तके पाठः ।

(३) दत्तस्तथा मूः पुस्तके पाठः ।

(४) स्पष्टार्थी इति टी॰ पू॰ पा॰ ।

(५) मर्यक्तिरिति सी॰ पू॰ पा॰ ।

घृताक्तैर्मधुराक्तैर्वा प्रसूनैरमणैः शुभैः ।
 अद्वाद्याभ्यां प्रजुहुयात्ततः प्राग्वत् समापयेत् ॥२५॥
 एवं नित्यं पूजयितुरायुगरोग्यसम्पदः ।
 लोकानुरज्ञनं नारीनृपावर्जनकर्म च ॥२६॥
 अपृथक्त्वे न मिष्ठान्ति तद्योगान् शृणु सुन्दरि ! ।
 महाचमत्कारकराम्बैलोक्यक्षीभग्नक्षमान् ॥२७॥
 पुरा देवी पञ्च कामान् पञ्च ज्ञानात्मकान्निजान् ।
 ससर्ज (१) वाणानुकृतांश्च त्रिविधान् प्रागुदीर्घितान् ॥२८॥

त्वर्थः । प्रागुक्तैरुपचागदै—सपर्याविशेषैरिति शेषः । तथा—ननिताविद्याहोम-
 प्रोक्तक्रमवत् ॥२४॥ प्राग्वत् समापयेत् । एतदुक्तं स्यात्—देवतातनौ तत्परिवारशक्तो
 स्तेजोरूपाः समाविष्टा बुद्धा तां च तेजोरूपिणीं प्रवहन्नासामार्गं विचर्या सुद्रया
 स्वान्तं नीत्वा प्राग्वत् समापयेत् इति । पञ्चदण्डानां नित्यानां विशेषानुपर्देश
 सपर्यारम्भे षोडग्नक्षरमन्तर्गं बलिप्रदानम् । अवसर्न कुरुकुल्लामसाक्षर्या
 बलिप्रदानं मर्वीवरणांदा देवतापथिभार्गं प्राग्वत् त्रिपद्मक्रिकस्य नाथ-
 नवकस्य पूजनं च(२)कुर्यादित्यर्थः ॥२५॥ आवर्जनं—वज्रोकारः ॥२६॥ अपृथ-
 क्षो न—अनवापत्वेनत्यर्थः । अतापि युगानुरूपमन्तरलक्षं जपित्वा तद्विषयं तर्पण-
 होमादिकं च कुर्यादिति ।

तद्योगानित्यादिना प्रागुदीर्घितानित्यन्तेन त्रिपादाद्येन शोकंन पञ्चकामस्त-
 वनमुखेनैतान् प्रस्तौति । तत्र तद्योगान्—पञ्चकामात्मदेवीमन्त्ययन्त्ययोगान् । महा-
 चमत्कारकरान् मर्वीषितार्थप्रापकत्वतः । चमत्कार—आश्वर्यम् । तैलोक्यक्षीभग्न-
 क्षमान्—अशेषभुवनप्रथाकरान्, एतत्तद्योगानित्यस्य विशेषगम् ॥२७॥ देवो—
 कामेश्वरीसम्प्रदायः । मदनोक्तादिनेत्यादिगतिस्त्वे नीक्तान् पञ्चज्ञानात्मकान् पञ्च-
 न्द्रियज्ञानविग्रहान् मर्वणां ज्ञानेन्द्रियज्ञानात्मकत्वात् । ससर्ज—तदृपेण परिण-
 तत्यर्थः । त्रिविधान्—स्थूलस्त्वपरत्वेन । प्रागुदीर्घितान्—पञ्चमि पठले बाणाः
 स्युरित्यादिभिः प्रोक्तान् ॥२८॥

(१) बहुवक्त्रांश्च इति मात्रा० पञ्चके पात्रः ।

(२) तद्योगात् पञ्चकामान् इत्यार्थकं टॉ० ५० पा० ।

तेषां नामानि रूपाणि मन्वांश्च क्रमतः शृणु ।
 यैर्विश्वं वशमायाति चणात्तद्वावनादिना ॥२६॥
 प्रथमः कामराजास्यो द्वितीयो मन्मथस्तथा ।
 कन्दर्पमन्तृतीयोऽभूत्तो मकरकेतनः ॥३०॥
 मनोभवः पञ्चमः स्थात् नामान्वेतानि वै क्रमात् ।
 ध्यानं (१)तेषां शृणु प्राञ्जे ! विश्वविक्षोभकारिणाम् ॥३१॥
 पौतश्वेतारुण्याकारास्त्रयोऽन्यौ धृत्रनीलकौ(२) ।
 सर्वे द्विनेत्रा द्विभुजाः स्मेरवक्त्रूमरोहाः ॥३२॥
 पुण्ड्रे चुचापपुष्पे पुष्पगा भूतात्मकाः क्रमात् ।
 विश्वाकारा विश्वमनोविक्षोभनियतात्मकाः ॥३३॥
 एषां मन्वान् शृणु प्राञ्जे ! क्रमादिकाच्चरणनपि ।
 यैर्गरकैकैः सङ्गतैश्च(३) यन्वाणि स्युः पृथक् पृथक् ॥३४॥
 सहंसदाहवङ्गिस्त्वैः कामराजः समीरितः ।
 प्राणोरसावङ्गियुतस्तथा स्वेनापि मन्मथः ॥३५॥

तेषां नामानोत्यादिना क्रमादित्यन्तेनार्द्धाधिकेन शोकद्वयेन तेषां कामानां नामरूपमन्वयप्रस्तावपूर्वं नामान्युर्पदिशति । तत्र तेषां—पञ्चानां कामानाम् । यैः—नामरूपमन्वयैः तद्वावनादिना—तेषां नाममन्वरूपाणाम् । आदिशब्दोऽभियेकन्यामादिविषयः ॥२८॥ तत्तृतीयः—र्तषु द्वृतीयः ॥३०॥

ध्यानं इत्यादिना नियतात्मका इत्यन्तेन तेषां ष्येयस्तरुपाण्युपदिशति ॥३१॥ तत्र पौतश्वेतारुण्याकारास्त्रयः । हाँ धृत्रनीलकौ । पञ्चभूतशक्तिरूपत्वात्तत्तद्वत्वर्णाः ॥३२॥ भूतात्मकाः—भूतसामर्थ्यविग्रहाः । विश्वाकाराः—भूतसामर्थ्यरूपत्वात् । विश्वमनोविक्षोभकरत्वं च भूतात्मकत्वादेव ॥३३॥

एषामित्यादिना शोकेन तेषां मन्वान् यन्वाणि च प्रस्तौति—तत्र एकैकैः—एकैकाच्चरतः एकैकयन्वसङ्गतैः समुद्रितैः पञ्चभिस्त्रोणि यन्वाणि ॥३४॥

सहंसेत्यादिना मनोभव इत्यन्तेनार्द्धादेव शोकद्वयेन तेषामिकाच्चरान् पञ्चमन्वा-

(१) सेषां इति सी० पु० पा० ।

(२) पृ०मन्त्वकौ इति सी० पु० पा० ।

(३) यैर्गरकैकस्य मन्वय इति सु० पुमके पाठः ।

शुचिः स्वसंयुतः प्रोक्तः कन्दपर्दिम्बुरसायुतम् ।
 च्छया स्वेन च सम्प्रोक्तः सोऽयं मकरक्षेतनः ॥३६॥
 सहद्रयैर्दा(१)हवङ्गिस्वैरुक्तीभून्मनोभवः(२) ।
 भालवक्त्रा(३)सहद्वाभिगुच्छेष न्यासतस्त्वमी ॥३७॥
 समस्तान्वशगान् कुर्युर्बाणानेष्वेव मूलतः ।
 भालान्तं(४) विन्यसेन्निल्यं यः स सर्वाङ्गिनास्मरः ॥३८॥
 एषां यन्वाणि सर्वाणि तैलोक्यक्तिभगानि च ।
 तानि क्रमेण कथयास्याकर्णय समाहिता ॥३९॥

नुपदिश्ति । तत्र सहस्राहवङ्गिस्वैः—ङ्गी॒कारः कामराजमन्त्र इत्यर्थः । प्राणो-
 रमावङ्गियुतःस्वनापि काकारलकारईकारविन्दुभिः । लो॒कारः मन्त्रयमन्त्रः ॥३५॥
 शुचिः स्वसंयुतः—विन्दुमहितहादशस्वरः कंदपर्दमन्त्रः । अंब्रमाञ्चया स्वेन च —
 वकारलकारज्ञकारविन्दुभिः मकरक्षेतनः ॥३६॥ हृद्रयैर्दा॒हवङ्गिस्वैः—मकारतका-
 ररूफईकारविन्दुभिः स्त्री॑ मनोभवमन्त्रः ।

भाल इत्यादिना स्मर इत्यन्तेनार्द्धयेनकेन श्रोक्तेन तत्त्वाणां बाणमन्त्राणां
 च न्यासस्थानक्रमसुपदिश्ति । तत्र भालं—ललाटम् । गुह्यमितिसूनाधारस्थान
 मुच्यते । अमी—पञ्चकाममन्त्राः ॥३७॥ बाणान् बाणानां शैवानामिकैकाच्चरान्
 कूटमन्त्रान् एष्वेव—उक्तेषु स्थानेषु एव । मूलतः—सूनाधारमारभ्य । एतदुक्तं
 भवति—पञ्चानां तेषां कामानां प्रत्येकसिकाच्चरभूतान् प्रोक्तान् कूटरूपान्
 पञ्चमन्त्रान् तत्त्वान्वाऽन्वितान् ललाटादिसूनाधारान्तं प्रोक्तेषु पञ्चसु स्थानेषु न्यस्य
 सूनाधारादिललाटान्तं च प्रोक्तेषु विन्यस्य चतुर्थपटलोकानेकाच्चरान् कूटरूपान्
 पञ्चमङ्गान् शैवबाणमन्त्रान् तत्तत्स्थानादि नमोऽन्तान् विन्यसेदिति ॥३८॥

एषामित्यादिभिः शिवे इत्यन्तरद्वाधिकैः पञ्चभिः श्रोकैस्तेषां कामानां
 प्रत्येकं क्रमेण पञ्च यन्त्राण्युपदिश्ति । तत्र—क्रमेण—प्रोक्तकूट(५)मन्त्रक्रमेण ॥३९॥

(१) सहद्रयैर्दा॒ह इति सोऽप्यमके पाठः ।

(२) स्वरक्ते इति सोऽप्यमके पाठः ।

(३) भालनक्ते म इति सोऽप्यमके पाठः ।

(४) जाभाला॑ वि इति सोऽप्यमके पाठः ।

(५) कूटतल इति द्वी॒प् प० पाठः ।

तेषु पञ्चसु वीजेषु पुनरुक्तिविवर्जितैः ।
 योजयेदष्टभिस्तैः स्वरान् षोडश मायया ॥४०॥
 अष्टाविंशतिसंयुक्तं शतं तेन(१) भवन्ति वै ।
 तैर्यन्वाणि विधेयानि पञ्चानां क्रमतः शिवे ! ॥४१॥
 वृत्तचयस्य(२) षट्कोणं कृत्वा मध्ये स्वमन्तरम् ।
 लिखित् साध्यास्त्वयोपितं षट्सु कोणेषु तत् पुनः ॥४२॥

पुनरुक्तिविवर्जितैः—अपुनरावृत्तिरूपैः । अष्टभिः—हक्काररंफककारलकार-
 एकारवकारसकारतकारैः तथाविधैरच्चरैरतिशेषः । अत एकद्वयरयोजनं नाम
 अकारादिविसर्जनीयान्तानां षोडशस्वराणां यथाक्रममसुचारणम् । एवं सर्वत्र
 स्वरेषु स्वरयोजनमितत्र स्वराणां स्वातन्त्र्यात् । मायया—विसर्जनीयेन तेषां
 षोडशस्वरयोजनेन । एतदुक्तं भवति—तेषु पञ्चसु काममन्त्रे षु अपुनरुक्तैङ्कारा-
 दिभिरष्टभिरक्तरैः प्रत्येकं विसर्जनीयान्तान् षोडश स्वरान् योजयेत् तेनोक्त-
 संहाचाचराणि भवन्तीति । ते यथा हः ह्यादयः । पञ्चविंशटक्तरेषु पुन-
 विसर्जनीययोजनम् ॥४०॥ तैः—स्वरविक्रताच्चरैः ॥४१॥

वृत्तचयस्यमित्यादिना शिवेदल्पेनार्दधिकेन श्लोकद्वयेन पञ्चानां यन्वाणां
 स्त्रूपमुपदिशति । तत्र स्व—मन्तरम्—पञ्चसु कामकूटाच्चरेषु स्वाभिहितमेक-
 मन्तरम् । एतदुक्तं भवति—इष्टप्रमाणेन भमणेन मध्यसूतपुरःसरं वृत्तं निष्पाद्य
 तद्व्यासार्दमानेन वद्वासूतवृत्तसन्धियावष्टमेन वृत्तपार्श्वयोर्लाङ्कनानि कृत्वा
 तेषु वृत्तावधिकां दक्षिणोत्तरं सूतवद्य मास्काल्य तयोः पूर्वसूताग्रहयवृत्तसन्धिमवलम्बा
 मध्यसूतवप्यमाग्रवृत्तसम्ब्यत्तं सूतवद्यमास्काल्य तदृत् पश्चिमसूतवप्यन्तं तदइयात्
 मध्यसूतवपूर्वयवृत्तसम्भावधिसूतवद्यमास्काल्य एवं षट्कोणं कृत्वा तत् षट्कोणं
 तियंयेरवास्थास्थिक्या मध्यतोवृत्तं कृत्वा पूर्वलिखितषट्कोणबाह्यवृत्ताद्वहि-
 रेकाङ्कुलान्तरालं क्रमेण वृत्तद्वयं निष्पाद्य सर्वमध्यवृत्तमध्ये कामकूटाच्चर(३)मन्त्रे षु
 पञ्चसु प्रथमाक्षरभूतां हङ्गे खां सविन्दुकामालित्य तस्या रेफगर्भे साध्याग्वां चतुर्थ-
 स्त्ररगर्भे साधकाख्यग्ना सुभयोरक्तरा कर्म च समालित्य बहिः षट्सु कोणेषु अध-

(१) भविष्यति इति सू० ०८के पाठः ।

(२) तथास्य इति सौ० पुस्के पाठः ।

(३) चरं तत्त्वेषु इति टौ० पू० पा० ।

विभज्य विन्दुमायाभ्यामध ऊर्ध्वं लिखेत् क्रमात् ।
 वृत्तान्तगलयोर्बाह्ये चतुःषष्ठा हिगलिखेत् ॥४३॥
 एवं यन्वाणि पञ्च स्युः पञ्चानां क्रमतः शिवे ! ।
 पञ्चभिष्ठैकमस्त्यन्यद्यन्वं सुमहदद्वतम् ॥४४॥
 द्वितीय जठरे (१)त्वाद्यं सनाम विलिखेत्योः ।
 बहिस्तृतीयरूपेण षट्कोणेन प्रवेष्टयेत् ॥४५॥
 चतुर्थं विलिखेत् कोणेष्वेषु षट्स्वपि पार्वति ! ।
 षष्ठ्येत् पञ्चमेनैव तद्यन्वं सर्वमोहनम् ॥४६॥

स्तनेषु त्रिषु कोणेषु तां हृष्टे खां सविन्दुकामानिख्य उपरितनेषु त्रिकोणेषु तामेव
 विमर्जनोयान्तां समालिख्य पट्कोणवाह्यवृत्तवोयां प्रोक्तस्वरविक्रताच्चराणि क्रमेण
 अग्रात् प्रादक्षिण्येन प्रथमतुःषष्ठिं तद्वाह्यवृत्तवोयां (२) द्वितीयतुःषष्ठिमत्तराणि
 च समालिख्य मनोषितेषु कर्मसु नियुज्जात् । एवमन्यान्यपि कूटाच्चराणि चत्वारि
 तथाविधि यन्वे प्रोक्तक्रमेण समालिख्य प्राग्वच्चत्तद्वाच्चरणाङ्गकादिकं बाह्य-
 चतुःषष्टिकद्यमानिखेत् । एवं पञ्च यन्वाणि मनोषितेष्वार्थेषु विनि-
 युज्जात् ॥४२॥४३॥

पञ्चभिरित्यादिना सर्वमोहनं इत्यन्तेनार्दयेन श्लोककूटमन्वपञ्चक-
 समुदायाकं षष्ठं यन्त्रमुपदिशति ॥४४॥ तत्र द्वितीयकूटजठरे—मन्यथकूटजठरे ।
 आद्य—कामराजकूटम् । सनाम—साध्यसाकानामकर्मसहितं साधकनामकर्म-
 सहितम् । द्वितीयरूपेण—कन्दर्पकूटरूपेण । षट्कोणेन—कन्दर्पमन्वरूपस्य हादश
 स्वरस्य लिपिवशात् त्रिकोणात्मकत्वं, तद्युगलयोगतः षट्कोणत्वम् ॥४५॥ चतुर्थं—
 मकरकेतनकूटम् । पञ्चमेन मनोभवकूटेन । तद्यन्वं—एवं निर्मितमितिशेषः ।
 एतदुक्तं स्यात्—हृष्टे खां प्राग्वच्चामसहितां समालिख्य तां प्रथमभूतां द्वितीयस्य
 कूटाच्चरस्य गर्भगां कृत्वा तद्दितोयद्वितीयेन एकाच्चरणेण ३ त्रिकोणपुष्टिरूप-
 षट्कोणेनविश्य तस्य षट्सु कोणेषु चतुर्थं मकरकेतनकूटाच्चरमालिख्य तत्षट्क-
 कोणं पञ्चमकूटाच्चरवङ्गिस्थानगं यथा स्यात्तथा(कोणं) गुरुत्वक्रमतः समालिख्य
 वाङ्गित्यार्थेषु विनियुज्जादिति ॥४६॥

(१) चापे न नाम इति मू० पुनके पाठः ।

(२) द्वितीय इति.टी० पु० पा० ।

(३) ए७काराच्चररूपेण इति ब० प० पा० ।

तस्यापि परतो बाह्ये तैरावेष्य पुरोदितैः ।
 यन्वान्तरं तु जनयेद्विर्माणकयाऽपि च ॥४७॥
 यन्वाण्यष्टौ भवन्त्येवं पञ्च कामात्मकानि वै ।
 तैरसाध्यं जगत्स्वेषु न(१) किञ्चिन्न कदाचन ॥४८॥
 मनुजं मनुजेशं वा महिलां वा मदाविलाम् ।
 अष्टसूक्तेषु मध्यस्य भावयेत् स्वेन तेजसा ॥४९॥
 एकीभूतं जपेदितान्यक्षराण्यपि पञ्च तैः ।
 तेन तं वशगाः निप्रं यावज्जीवं(२)मुनिश्चितम् ॥५०॥

तस्यापीत्यादिना कदाचन इत्यन्तेन शोकदयेन ममममष्टमं च यन्वद्यं तत्-
 मङ्ग्यानिगमनं तदनुभावं चोपदिशति । तत्र तस्य—प्रोक्तरूपस्य षष्ठ्य महा-
 यन्वस्य । परतः—परं मममयन्वमित्यर्थः । पुरोदितैः तैः स्वरवद्विरेष्टमिरच्छरै-
 रित्यर्थः । एतदुक्तं भवति—पष्ठयन्वबाह्याच्चरस्यष्टास्युष्टं वृत्तं कृत्वा । तदहिः—
 प्राग्वदेकैकाङ्गुलान्तरालं वृत्तदयं विधाय यन्वबाह्यवृत्तवयवीर्योदये पूर्ववत्
 चतुःषष्ठिदयं समालिखित् । एतत् मममयन्वं यन्वं, यन्वान्तरं—अष्टमं यन्वम् । बहिः—
 प्रोक्तचतुःषष्ठिद्वयेष्टनादितिशेषः । मात्रकया अकारादिच्चकारान्तरकपञ्चा-
 शदक्षरैरविष्टनादित्यर्थः । अविचेति (च) ममुच्चये । एतदुक्तं भवति—
 मममयन्वस्वरूपस्य बहिरयेकाङ्गुलान्तरालं वृत्तं विधाय तस्यां वीर्यां प्राग्वदादि-
 च्चान्तान्यक्षराणि समालिखिदेतदष्टमं यन्वमिति ॥४७॥ तेषां पञ्चानां कामानां प्रोक्त-
 घीयविग्रहेण स्थूलत्वं, प्रोक्तमन्वपञ्चकविग्रहेण स्त्रीमत्वं, प्रोक्तपञ्चभूतसामर्थ्यरूप-
 पञ्चेन्द्रियप्रभवज्ञानपञ्चकविग्रहेण पररूपत्वं च बुद्धा तैरसाध्यकथनमित्यादि-
 सम्प्राप्तयरहस्यार्थः ॥४८॥

मनुजं इत्यादिभिर्मुद्रया इत्यन्तैः पञ्चभिः शोकैः प्रोक्तानामष्टानां यन्वाणां
 मनीषितार्थयोगेन ज्ञानान्तरभावनया फलावासिमुपदिशति । तत्र मदाविलां—
 गन्धगजवत् । अष्टसूक्तेषु—प्रत्येकमितिशेषः । स्वेन तेजसा—स्वात्मस्वरूपेण ॥४९॥

(१) न किञ्चन इति मूँ पम्के पाऽः ।

(२) निश्चितमिति मूँ पूँ पाऽ ।

तेषु(१) मध्यस्थमध्यस्थमात्मसाध्ये जपारुणम् ।
 तन्मन्वार्णप्रकाशैश्च तथाऽरुणतरैर्वृतम् ॥५१॥
 भावयद्वात्मना यस्तं जपेत्तान्यच्चराण्यपि ।
 तेन ते वशगाः क्षिप्रं दद्युः प्राणान् धनानि च ॥५२॥
 तस्य पष्ठस्य मध्यस्थबीजे मन्त्रेण वैष्टयेत् ।
 प्राग्वन्निजसुषुम्णान्तर्भावविद्योनिमुद्रया ॥५३॥
 एवं(२) तदृष्टमध्यस्थं कुम्भं कृत्वा यथाविधि ।
 तेनाभिषिञ्चेत्(३) दौर्भाग्यरोगदारिद्युमुक्तये ॥५४॥
 कुचन्दनैर्वा सिन्दूरैर्गोरिकै दृगदैसु वा ।
 कृत्वा चक्राष्टकं भूमौ फलकायां शिलासु च ॥५५॥

एकीभूतमित्यत्र भावनाप्रकारोगुरुमुखादवगत्यः । तैर्मन्त्रे रेकीभूतमित्य-
 न्वयः । मन्त्रतेजोभिरेकोभूतमित्यर्थः । तेन प्रयोगेण ॥५०॥ तेष्वित्यादिः
 श्लोकः स्पष्टार्थः ॥५१॥ प्राणान् धनानि च—किमुतान्यवस्तुनैर्वर्थः ॥५२॥ मध्यस्थ-
 बीजे—कामराजमन्त्रयकूटद्यमित्यर्थः । मन्त्रेण—कामेश्वरीविद्यया । अत्र
 गुरुमुखावापार्थविशेषसु मयोर्चर्त । यथा पष्ठस्य मध्यबीज इत्युक्त्या प्रोक्तानामष्टानां
 यन्वाणां मध्यस्थं बीजं कामेश्वरीनित्याविद्यया वैष्टयेत् तेनाप्यष्टौ यन्वाणि भवन्ति ।
 एवं सम्भूय पोड़श यन्वाणि स्युः । अत्र पञ्चकामप्रसङ्गात् कामेश्वरीविद्यया वैष्ट-
 सम्बन्धो ज्ञापित इति प्राग्वत्—मन्त्रार्णप्रकाशैरित्याद्युक्तप्रकारेण । योनिमुद्रया—
 उपरिष्टाहृष्टमाण्या सुषुम्णान्तर्मूलाधारादि ब्रह्मरन्वान्तं वङ्गिसूर्यमोमात्मकर्तज-
 स्त्रयाम्बकस्त्रुपेण गमागमानुसन्धानस्य योनिमुद्राबन्ध इति सामयिको मंज्ञा, तथा
 एषां पोड़शानामन्येषां च यन्त्राणां साधारणरूपर्तति सम्पदायः ॥५३॥

एतदित्यादिना श्लोकेन प्रोक्तेष्वष्टु यन्त्रे षु सम्पदायप्राप्ते ष्वे षु यन्त्रे च कुम्भ-
 स्थापनं तेनाभिषेकं तत्फलं चोपदिशति, तत्र यथाविधि—एतदुक्तं भवति ।
 तन्तुवैष्टनविलोहधान्यनवरतप्रक्षेपमूलपञ्चवसुखपिधानवासोयुगलवैष्टनाष्टति॑शत-
 कलावर्तनपूर्वकं उद्देश्यं तत्रमेणार्चयेदिति ॥५४॥

(१) पष्ठस्य मध्यमात्मार्थं इति मूँ० पृष्ठके पाठः ।

(२) एतद्यष्टकम् इति मूँ० पृष्ठके पाठः ।

(३) निर्विच्छिन्निति सो ए पा ।

मध्ये विद्याहृतं कृत्वा तत्राऽवाज्ञाभिपूज्य ताम् ।
 कामेश्वरगैतदगस्यो जपेष्ठान्तं पयोव्रतः ॥५६॥
 तेनास्य पूर्वजन्मान्त(१) दुष्कृतान्यपयान्ति वै ।
 अस्मिन् जन्मानि सल्लच्छ्वीमवाप्य मुख्यमेधतं ॥५७॥
 नरं नारीं नृपं चान्यं नगरं वाऽथ पत्तनम् ।
 देशं जनपदं विश्वं तन्मध्ये प्रविलिख्य तत् ॥५८॥
 पूजयेदक्षणैः पुष्ट्ये गर्भैः काश्मीरसंयुतैः (२) ।
 नैवेद्यैः कदलीदुग्धशर्करापायसादिभिः ॥५९॥
 मण्डलं वा तदद्भुवं (३) वा सप्तवासरमेव वा ।
 कन्दर्पसमसौभाग्यो जायते नियतं नरः ॥६०॥
 सुवर्णादिषु संलिख्य धारणा(४)ङ्गरणीतले ।
 लच्छ्वीकान्तिधनारोग्यैरायुः पूर्णमवाप्नुयात् ॥६१॥

कुचद्वैरित्यादिभिरेधते इत्यन्तैस्तिभिः श्लोकैर्यन्तलेखनद्रव्यविशेषस्तेषु
 कामेश्वरोनित्यार्चनक्रमतः फलान्युपदिशति । तत्र चक्राष्टमित्यनेन रहस्य-
 यन्मात्रकमप्युक्तं भवति ॥५५॥ मध्ये विद्याहृतं—प्राग्वत् । तत्र—प्रत्येकं यन्त्रषोड़-
 शकस्य मध्येषु । अभिपूज्य उक्तक्रमतः । पयोव्रतः—ज्ञीराहारी ॥५६॥ पूर्व-
 जन्मान्तदुष्कृतानि—चिरकालोपात्तानि दुष्कर्माणि इत्यर्थः । अस्मिन् जन्मानि—
 तादात्मिककाले ॥५७॥

नरमित्यादिभिरप्युदित्यन्तैश्चतुर्भिः श्लोकैस्तैरेव यन्त्रैर्विश्ववशीकरणोपायमुप-
 दिशति । तत्र तन्मध्ये—प्रोक्तायन्त्रषोडशकस्य मध्ये । तत्—यन्त्रम् ॥५८॥ पायसा-
 दिभिः—अत्रादिशब्दे नापूपादिकं कथयति ॥५९॥ मण्डलं—मण्डलमिति सप्तानां
 वाराणां प्रत्येकमङ्गाङ्गिभावेन सप्तविधत्वादेकोनपञ्चाशहिनानि सर्वेऽच्यन्ते ॥६०॥
 सुवर्णादिष्वित्यवादिशब्दे न रजतताम्बभूर्जपत्रादीन्युच्यन्ते । संलिख्य—यन्त्रषोडश-
 कमिति शेषः ॥६१॥

(१) जन्मपूर्वान्त इति सो० पु० पाठः ।

(२) संभवैः इति सो० • पु० पाठ० ।

(३) तदद्भुवं इति स० • प० पाठः ।

(४) धारणांभर इति स० • प० पाठ० ।

अनाहत्तैसु विद्यार्गेः पोङ्गश्वरयोजनात् ।
 हानवत्या शतं वर्णा जायन्ते मन्त्रसम्भवाः ॥६२॥
 स्वरागां सर्वमन्त्रेषु योजनं किन हेतुना ।
 क्रियते परमेशान् ! तन्मे कथय साम्प्रतम् ॥६३॥
 स्वराः पोङ्गश देवेशि ! व्यञ्जनानि तथा पुनः ।
 पञ्चत्रिंशत् समाख्यातं तयोरन्योन्यसङ्गतैः ॥६४॥
 भारत्या देहभूतैस्त्वयञ्जनैः स्वरयोजनम् ।
 तत् प्राणयोजनं विह्वि रहस्यं परमेष्वरि (१) ! ॥६५॥
 भारत्या वर्णरूपाया हसौ नेत्रे समीरिते ।
 प्राणाः स्वराः समाख्याता विन्दुसर्गैः तु चेतना ॥६६॥
 अन्यान्यवयवानि (२) स्युरन्यानि परमेष्वरि ! ।
 तेन तद्यक्तिं वर्णाः प्रसीदन्ति न चाऽन्यथा ॥६७॥
 विन्दुसर्गैः हसौ तुर्यस्वरश्चेति च पञ्चमम् (३) ।
 भारत्या माटकादेहे विह्वि चंतन्यजृम्भगम् ॥६८॥

अनाहत्तैरित्यादिभिः सिद्धिदा इत्यन्तैर्शभिः शोर्कैः कामेश्वरोमन्त्रे (४) अना-
 हत्तैरेकारादिभिर्दग्धभिरक्षरैः पोङ्गश्वरयोजनं अन्त्रेषामपि सर्वेषां मन्त्राणां
 तथा स्वरयोजनं तदासनां चोपदिशति । तत्र—अनाहत्तैः—अपुनराहत्तैः । विद्यार्गेः
 कामेश्वरैनित्याविद्याक्षरैर्दग्धभिरिति शेषः । तानि कानि । ऐ॒ सकलहरनतयम-
 दद्व इति । अत धूर्वलकाराङ्गीकारात् लकार उपेक्षितः ललयोरभेदात् ॥६२॥
 योजनं—अपुनराहत्तैरक्षरैरिति शेषः । तत्—कारणं कथयेत्यन्वयः ॥६३॥ व्यञ्ज-
 नानि—काटिक्षाम्तानि । पञ्चत्रिंशदिति व्यञ्जनविशेषणम् । समाख्यातं—तयोः
 स्वरव्यञ्जनयोरन्योन्यसङ्गतैरेव समाख्यातमित्यार्थः ॥६४॥ कथमित्यपेक्षायामाह—
 भारत्या इति । भारत्या—माटकायाः । देहभूतैः—अवययभूतैः । तत् प्राणयोजनं—
 भारत्या प्राणयोजनम् ॥६५॥ हसौ—हकारसकारौ । नेत्रे—शिवशक्तिरूपत्वात् ।
 चेतना—चिद्रूपम् ॥६६॥ तेन—कारणेन । तद्युक्तिः—हकारसकारस्वरैर्योगतः ॥६७॥

(१) परमं शिवे इति मूँ प० पा० ।

(२) अन्योन्यवयवानि इति स० प० पा० ।

(३) एकं इति म० प० पा० ।

(४) यन्म इति व० प० पा० ।

तेन तैर्हीनरूपास्तु मन्त्रा विद्यास्तथाऽपरे ।
 निष्प्रागदेहवत् कार्यकरणेष्वक्षमाः स्मृताः ॥६८॥
 तेन सर्वत तु मया स्वरैर्योग उदीर्यते ।
 यं यं मन्त्राः प्रोक्तवर्णविहीनास्तैश्च योजयेत् ॥७०॥
 तेन ते बलवन्तः स्युः कार्यषु च फलान्विताः ।
 तस्मात् सर्वत मंयोगात् स्वरैः सर्वार्थसिद्धिदाः ॥७१॥
 एवं तैर्ग्रन्थं जायन्ते यन्त्राणि सबलानि वै ।
 द्वात्रिंशद्विनियोगाश्च वच्च तेषामनुक्रमात् ॥७२॥
 वृत्तद्वयान्तः पट्कोणं कृत्वा मध्ये निजेष्मितम् ।
 मायागर्भं समालिङ्ग्य विष्टर्यन्माटकाक्षरैः ॥७३॥

विन्दुसर्गावित्यादिना श्लोकं उक्तमर्थं निगमयति । चैतन्यजृभ्गम्—चैतन्य प्रसरः ॥६८॥६९॥ तैः पञ्चभिः परतिजोरूपदेवतायाः । प्रोक्तवर्णविहीनाः प्रोक्तवर्णं पञ्चकविहीनाः । योजयेत्तद्वार्णं पञ्चकमितिशेषः ॥७०॥ ते—मन्त्राद्याः । अत दशभिः श्लोकैरतदुक्तं भवति—आदिक्षामन्त्राक्षररूपमाटकाविद्यहाया भारत्याः सर्ववयवभूतषु सर्वाक्षरंषु स्थितेष्वपि तुरीयस्वरविन्दुस्वरा हक्कारसकारषोडशस्वराक्षराणां देहिनां देहेषु प्राणचैतन्यादिविज्ञजृभ्गमवत् कार्यकारणात्पञ्चकविहीनेषु तत् पञ्चकयोजनात् सर्वत स्वरयोगिन च सर्वेषां बलयोजनं च भवति ॥७१॥

एवमित्यादिना श्लोकं कामेश्वरीविद्यायाः स्वरविकृतैः(२) रक्षरैर्हत्रिंशद्यन्माणि प्रस्तौति । तत्र तैः कामेश्वरीविद्यायाः स्वरविहितैर्द्वानवत्यधिकशतसङ्क्षेप-रक्षरैरित्यर्थः ॥७२॥

वृत्तद्वयेत्यादिना श्लोकं द्वात्रिंशद्यन्वसाधारणं स्वरूपमुर्पादिशति । तत्र मायागर्भं—हङ्के खामध्यं । समालिङ्ग्य प्राग्वत् । एतदुक्तं भवति—प्राग्वदभ्यमेण(३) वृत्तं निष्पादय तत्र प्राग्वत् पट्कोणं कृत्वा तत्मध्ये हङ्के खां प्रोक्तकमेण वाञ्छितार्थलिपिगर्भामालिङ्ग्य पट्कोणकोणेषु पट्सु अग्रादारभ्य प्रादक्षिण्येन कामेश्वरीविद्यायाः स्वरविकृतेषु द्वानवत्यधिकशतसङ्क्षेपव्यक्तरेषु आदि-

(१) सर्वते इति सोऽपुः पा० ।

(२) स्वरविहितैरिति वं० प० पा० ।

(३) कमेण इति वं० प० पा० ।

प्रथमं कनकावास्त्रिहि॒र्तीयं भृषणोदयः ।
 तृतौये कन्यकास्त्रिहि॒श्चतुर्थं भृपरियहः ॥७४॥
 पञ्चमं वाहनावास्त्रिः पष्ठे म्बीवश्यमौरितम् ।
 सप्तमं भवनावास्त्रिगृह्णैर्षं धेनुसङ्गमः ॥७५॥
 नवमं वश्यंत्यभूपं दशमं वारग्णं हयम् ।
 एकादशेन विजयी नरः समरसीमनि ॥७६॥
 वादेषु व्यवहारेषु द्रृतेषु विविधेष्वपि ।
 द्वादशेऽभीष्मिताऽऽवास्त्रिः परंगारिविनाशनम् ॥७७॥
 गजवाजिग्वरोद्घाणां नरगोमृगपञ्जिगाम् ।
 भुजङ्गमेष्वमहिषवाजिनाल्वाण् (१)नाशनम् ॥७८॥
 तत्त्वचित् (२) च तद्रक्तैर्लिङ्गितं तत्र तद्र च ।
 स्थापितं मगडलान्मासात् सप्तग्राचादथापि वा ॥७९॥
 चतुर्दशेन वृष्टिः स्यात् परंगा जृम्भग्णं गिरोः ।
 क्रोधवैरसमुद्योगगमनार्दर्पि ध्रुवम् ॥८०॥

षट्कमालिख्य वृत्ताहहिर्काङ्गुलान्तरालं वृत्तं निष्पाद्य तदीयां प्राग्वदादिक्षा
 न्तान्यक्षराणि लिखेत् । एतत् प्रथमं यन्त्रम् । अस्यैव यन्त्रस्य षट्सु कोणेषु पूर्व
 यन्त्रलिङ्गिताज्ञरष्टकादुपरितनाक्षरष्टकमालिखेत् । एतत् द्वितोयं यन्त्रम् (१) ।
 एवं तेषु षट्सु कोणेषु क्रमेण पड़न्तरतः आममासि लेखनात् मन्त्रय द्वाक्षिंश
 द्यन्त्वाणि क्रियन्त इति ॥७३॥

प्रथमइत्यादिभिर्यन्त्रग्रन्थं इत्यन्तरादग्रभिः श्लोकैर्हातिंश्यन्त्वाणामसाधा-
 रणानि फलान्युपदिग्नाति । तत्र मर्वाणि यन्वाणि प्रव्येकं मर्वाभोष्टप्रदानि ।
 अमितावासिरित्यार्दीनि अमितावासिरित्यादिनियमात्तदमाधारणत्वात् । विविधेषु
 मजीवनिजीविर्भटतः ॥७४—७५॥ परंगा—व्रयोदशेन । गजार्दीनां नाशनं व्रयो-
 दशेन यन्त्रं ण ॥७६॥७८॥

षोडशेन घृतंनामौ (१) भूताद्यै नैव बाध्यते ।
 ततः परंग यन्ते ग खातेन धरणीतले (२) ॥८१॥
 रक्षा भवति सर्वत्र प्राणिनां भवति भ्रुवम् ।
 अनन्तराभ्यां खननात् कलहोद्देशयोर्द्योः (३) ॥८२॥
 सस्यानां (४) बहुभिः क्लैर्नाशः स्थात्भूरुहामपि ।
 दंशानामपि चान्योन्यकलहात् पीडनं भवेत् ॥८३॥
 अनन्तरंग यन्ते ग विरोधो भूभजां भवेत् ।
 गाष्ठसम्बितले तस्य खनननाल्पकालतः ॥८४॥
 एकविंशेन यन्ते ग रोगार्ता वैरिणो भ्रुवम् ।
 द्वाविंशेन गवां रोगस्वयोविंशेन दन्तिनाम् ॥८५॥
 चतुर्विंशेन वाहानां पञ्चविंशेन भूभजाम् ।
 षड्विंशेन प्रधानानां रोगावासिर्दृढ़ं भवेत् ॥८६॥
 सप्तविंशेन तेषान्तु प्रोक्तानां क्लेशनाशनम् ।
 अष्टाविंशेन यन्ते ग कृत्या प्रतिनिवर्तते ॥८७॥
 धारणात्भूषु खननात् वृक्षाग्रादिषु बन्धनात् ।
 तडागकूपवायादिष्वर्पणाद्याति सा भ्रुवम् ॥८८॥
 ततः परंग यन्ते ग वाम्मी सूक्ष्मोऽपि जायते ।
 तत ऊर्ध्वेन यन्ते ग वैरिवाक्स्तम्भन् भवेत् ॥८९॥
 एकत्रिंशेन यन्ते ग वाहानां दन्तिनामपि ।
 रक्षा भवति तद्भूषु खननाङ्गारणादपि ॥९०॥

तद्वत्तत्र - गजादीनामानानस्थानेषु । मण्डलात् - प्राग्वत् ॥७८॥८०॥८१॥ खननात् ।
 सस्यादीनां स्थानवित्यर्थः ॥८२॥ प्रोक्तानामत्र प्रकरणे क्लेशनाशनम् ॥८३॥८४॥८५॥

(१) छुतंनामौ इति म० प० पा० ।

(२) जर्मेन भरणीतलम् इति म० प० पा० ।

(३) अनन्तरामन्तराभ्या खननात् भूतर्त्तु तथम इति म० प० पा० ।

(४) मन्यापनाभिति म० प० पा० ।

द्वाविंशेनाम्बृधौ पोता न क्षिश्यन्ति कदाचन ।
 पारं प्रयान्ति (१) चाऽक्लेशादिचित्रा यन्त्रशक्तयः ॥६१॥
 षोडशानां तु नित्यानां प्रत्येकं तिथिषु क्रमात् ।
 तत्तत्त्विथौ तद्वजनं जपहोमार्चनादिना ॥६२॥
 षृतं च शर्करा दुग्धमपूर्पं कदलीफलम् ।
 ज्वौद्रं गुडं नालिकेरं फलं लाजां तिलं दधि ॥६३॥
 पृथुकं चण्डं मुङ्गं पायसं च निवेदयन्त् ।
 प्रतिपत्तियमारभ्य क्रमात्पञ्चदशस्त्रिपि ॥६४॥
 कामेश्वर्यादिशक्तीनां सर्वासामपि चोदिताम् (२) ।
 आद्याया ललितायास्तु सर्वाण्येतानि सर्वदा ॥६५॥
 निवेदयेच जुहुयादङ्गौ दद्याद्वृणामपि ।
 विद्याशक्तिमतां नित्यमभौष्ठावाप्तयनिशम् ॥६६॥
 तत्तद्विद्याक्रमप्रोक्तमौषधं तत्प्रमाणतः ।
 संपित्त्वा गुटिकां कृत्वा ताभिः सर्वत्र साधयन्त् ॥६७॥

द६॥६७॥ प्रोक्तानां धारणादिति । सर्वत्र यन्त्राणि धारणस्यापनार्चनायैः फल
 प्रदानीत्यर्थः ॥८८॥८९॥९०॥९१॥

षोडशानामित्यादिना शोकेन प्रतिपटादिपञ्चदशस्तासु तिथिषु तत्तत्त्विथ-
 नित्याभजनक्रमसुपदिशति । तत्र जपहोमार्चनादिना आदिशब्दे न तर्पणाऽभि-
 षेका उच्चन्ते ॥९२॥

षृतमित्यादिभिरनिशमित्यन्ते शतुभिः शोकैः पञ्चदशसु तिथिषु पञ्चदशनिवेद्य-
 द्रव्याणि तद्विनयोगप्रकारास्त्रोपदिशति । तत्र क्रमादिति । शक्तितिथिनिवेद्यद्रव्याणां
 प्रत्येकं क्रमं दर्शयति । सर्वाण्येतानि—निवेदद्रव्यादौनि । सर्वटासर्वोऽपि पञ्च-
 दशनित्यामयत्वात् ॥९३॥९४॥९५॥९६॥

(१) प्रयान्ति वै इति सोऽपुस्तके पा-

(२) ओदितमिति सोऽपुः पा॒ पा॑ ।

अर्थवत्सर्पणं नित्यं स्वानं पानं च भोजनम् ।
 पटीरसंयुतं भाले धारणं मर्वमिहिकृत् ॥६८॥
 गजां विशेषतो रक्षां कुर्यादित्तेषु नित्यशः ।
 स्वाने पानं धारणं च गुलिकायोज्जनन वै ॥६९॥
 रोगापमृत्युकृत्यादिदोषा यहममुद्भवाः ।
 न बाधन्ते ततो नित्यमर्चयेत् स्वगृहे क्वचित् ॥१००॥
 एषा रसमयौ व्याप्तिरिति सम्यकसमीरिता ।
 अस्या निष्कालनाच्चित्ते^(१) तत्तत्त्वं स्वात्मसात्कृतम् ॥१०१॥
 इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रे षु श्रीकादिमर्ते सप्तमं
 पठलं परिपूर्णं परामृष्टम् ॥ ७ ॥

तत्तदित्यादिभिः क्वचित् इत्यन्तैः श्लोकैः मर्वासां विद्यानां तत्तदक्षरौ-
 परिभिर्गुलिकानिर्माणं तद्विनियोगं तत्प्रफलं चोपटिशति । तत्र—तत्प्रमाणतः—
 तत्तदक्षराहस्तिसंख्यामानतः ॥८७॥ पटीरं—चन्दनम् ॥८८॥ एतैः—गुलिकाकृतैः-
 शीषधैः ॥८८॥ क्वचिद्—देवतासपर्यास्थाने ॥१००॥१०१॥

इति श्रीषोडशनित्यातन्त्रे षु श्रीकादिमर्ते प्रपञ्चसारसिंहराजप्रका-
 शभिधानिन् सुभगानन्दनाथिन् विरचितायां मनोरमाख्यायां
 व्याख्यायां कामेश्वरीनित्याभिधानप्रकाशपरं सप्तमं पठलं
 परिपूर्णं परामृष्टम् ॥ ७ ॥

यत्यसङ्गा—

यम्बाणि स्युः सप्तमेष्टौ चत्वारिंशत्त्वं सङ्ग्रहया ।
 व्याख्यायन्याः सतिपादाः चतुर्दशशतदयम् ॥ १ ॥

(१) तस्या निष्कालनाच्चित्ते इति मू० ५० पा० ।